

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Жанна Колоїз

**ОСНОВИ
АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА**

Кривий Ріг – 2024

УДК 811.161.2 (075.8)

К 61

Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і перероб. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2024. 143 с.

Рецензенти:

Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, проректор із наукової роботи Криворізького державного педагогічного університету.

Гурко О. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних дисциплін Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Мішеніна Т. М., доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови Криворізького державного педагогічного університету.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Криворізького державного педагогічного університету
(протокол №11 від 20 червня 2024 року)*

У навчальному посібнику подано теоретичні й практичні матеріали, що сприятимуть оволодінню термінологічним апаратом українськомовного академічного дискурсу, формуванню метамовних (аналітичних, критичних, когнітивних) і мовних компетенцій, необхідних для ефективної комунікації в академічному середовищі, виробленню практичних умінь і навичок продукування академічних текстів. До кожного заняття запропоновано ті чи ті проблемні питання, що потребують осмислення, теоретичний довідник, що репрезентує потрактування найосновніших понять, які повинні розуміти студенти. Теоретичні відомості узагальнено й представлено у вигляді таблиць. Практична частина містить завдання, виконання яких допоможе здобувачеві сформувати вміння й практичні навички комунікативно виправдано користуватися засобами мови для створення академічних текстів, зокрема й академічного есе. Актуалізовано інформацію щодо інтерпретації академічного тексту, психологічних, логічних та мовностилістичних засад його редагування. Окремий акцент зроблено на організації й редагуванні власного академічного есе. У додатках проілюстровано деякі зразки студентських академічних есе. У вступній частині (передмові) запропоновано зразки фрагментів відповідей до окремих практичних завдань.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Практичне заняття № 1.....	9
Практичне заняття № 2.....	16
Практичне заняття № 3.....	26
Практичне заняття № 4.....	35
Практичне заняття № 5.....	41
Практичне заняття № 6.....	50
Практичне заняття № 7.....	59
Практичне заняття № 8.....	71
Практичне заняття № 9.....	80
Практичне заняття № 10.....	87
Практичне заняття № 11.....	95
Практичне заняття № 12.....	103
Практичне заняття № 13.....	109
Практичне заняття № 14.....	115
Практичне заняття № 15.....	121
Практичне заняття № 16.....	129
Рекомендована література.....	130
Додаток А. Зразок титульного аркуша академічного есе.....	133
Додаток Б. Зразок 1. Найбільша розкіш – це насолода розуміння.	134
Додаток В. Зразок 2. Мудрий той, хто знає не багато, а потрібне..	137
Додаток Г. Зразок 3. Недоліки демократії.....	140

ПЕРЕДМОВА

Сучасні глобалізаційні процеси, інтенсивні суспільно-політичні, соціально-економічні, державотворчі і т.ін. перетворення суттєво вплинули, істотно трансформували систему вітчизняної освіти всіх рівнів. Відповідні зміни торкнулися насамперед нормативно-законодавчої бази, змісту освіти, гуманізації стосунків між учасниками освітнього простору, спонукали до перегляду й удосконалення процесів навчання, програмного забезпечення, навчально-методичного контенту. Суспільні модифікації внесли свої корективи й у підготовку здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти загалом і Криворізького державного педагогічного університету зокрема.

Упадає в око те, що за останні п'ять років суттєво оновлено низку освітньо-професійних програм, зорієнтованих на підготовку компетентних і конкурентноспроможних фахівців, здатних інтегруватися у світовий освітній простір, забезпечувати наукові, духовні та культурно-комунікативні запити суспільства рідною мовою. А відтак сучасна академічна комунікація прагне не лише зберегти давні традиції, але й примножити морально-етичні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства. Академічна грамотність, академічна етика, академічна культура, академічна доброчесність – це далеко не повний перелік тих ключових категорій, якими мають оперувати всі учасники освітнього процесу. Саме такі категорійні поняття є тим підґрунтям, на якому варто здійснювати навчання, виховання й науково-дослідницькі пошуки. Це стосується як науково-педагогічних працівників, так і здобувачів, які повинні володіти здатністю генерувати нові ідеї, виявляти творчу ініціативу, продукувати власні академічні продукти й чітко усвідомлювати відповідальність за нехтування тих фундаментальних цінностей, на яких ґрунтується освітня й науково-дослідницька активність.

У цьому разі їм покликаний допомогти один із обов'язкових (нормативних) компонентів циклу загальної підготовки, кваліфікований як «Основи академічного письма». Ідеться насамперед про українськомовне академічне письмо як науково-методичну галузь знання, напрям науково-педагогічних досліджень і дисципліну, що вивчає методи і технології побудови академічного тексту.

Мета такої навчальної дисципліни – формування вмій і навичок комунікативно виправдано користуватися засобами мови для створення різних зразків академічних текстів. Інакше кажучи, розвиток компетентностей, необхідних для продукування академічного тексту, і

виховання дослідників, здатних мислити самостійно, незалежно, креативно, бути активними учасниками академічного дискурсу.

Кожне практичне заняття навчальної дисципліни передбачає створення дискусійного середовища, що мотивує здобувача до висловлення критичних міркувань стосовно тих чи тих запропонованих тверджень, відстоювання власної позиції. Окрім того, курс «Основи академічного письма» сприятиме розвитку метамовних (аналітичних, критичних, когнітивних) і мовних компетенцій, конче потрібних для ефективної комунікації в академічному середовищі; формуванню академічних цінностей і високої академічної культури; забезпеченню якості освітньої й науково-дослідницької діяльності; утвердженню моральних цінностей, соціальної активності й відповідальності.

Задля того, аби допомогти здобувачеві успішно підготуватися до того чи того практичного заняття, правильно аргументувати власну позицію, критично оцінювати запропонований матеріал і т. ін., пропонуємо зразки фрагментів деяких студентських відповідей.

***Завдання.** Прочитайте запропонований фрагмент тексту. З'ясуйте його основну ідею. Установіть, яку роль відіграють відповідні міркування для організації процесу академічного письма. Подайте власне трактування термінологічного словосполучення «академічна чесність». Оприлюдніть своє бачення проблеми і можливі шляхи її розв'язання з позицій представника університетської спільноти.*

ВІДПОВІДЬ

Основна ідея: подати інформацію про те, що академічна чесність (доброчесність) на сучасному етапі розвитку науки та освіти є життєвою необхідністю. Особливо за умови інтеграції України в Європу.

Заклади вищої освіти повинні сповідувати європейські цінності, виховувати академічну культуру й академічну грамотність у здобувачів освіти. Навчальні заклади не повинні допускати нетолерантних стосунків між суб'єктами освітнього процесу. Ідеться не лише про академічну свободу, але відповідальність кожного з нас за свої дії та вчинки. Запропоновані міркування допоможуть збагнути специфіку академічного письма й створювати академічні тексти з урахуванням принципу академічної доброчесності. Писати їх самостійно, якщо цитувати, то покликатися на використані джерела, не обманювати викладача і т. ін.

На мою думку, академічна чесність – це дотримання правил етикету, поведінки в академічному співтоваристві під час академічної комунікації. Для того, щоб вирішити проблему порушення академічної доброчесності, треба насамперед удосконалити нормативно-правову базу, посилити відповідальність керівних структур, зокрема тих, хто пише закони (вони повинні неухильно їх самі виконувати).

Завдання. *Спродукуйте зразок власного академічного тексту, який актуалізував би твердження про те, що академічна доброчесність та академічна культура є не лише основою розвитку сучасного університету, але й життєвою необхідністю. Прокоментуйте особливості реалізації категорій об'єктивності, суб'єктивності і оцінності при подачі теоретичних відомостей.*

ВІДПОВІДЬ:

Академічна доброчесність сьогодні є досить важливою для розвитку будь-якого університету. Наразі це життєва необхідність. Свою думку хочу аргументувати так.

По-перше, Україна обрала європейський шлях розвитку, а тому повинна сповідувати європейські цінності, зокрема й ті, що стосуються освітньо-наукової діяльності.

По-друге, українська освітня система потребує модернізації, зокрема й у підходах до наукової діяльності й представленні результатів наукової діяльності. А це означає, що ми повинні володіти академічною культурою, бути академічно грамотними, уміти самостійно без жодних порушень академічної доброчесності продукувати академічні тексти.

По-третє, ми заслуговуємо на якісну освіту, а тому відповідних правил повинні дотримуватися всі учасники освітньо-наукового процесу, бо незалежній Україні потрібні висококваліфіковані конкурентоспроможні фахівці.

Отже, переконана, що академічна доброчесність – це не забаганка того чи того університету, це не просто важливе поняття, яке ми повинні знати й розуміти, а життєва необхідність.

Завдання. *Аргументуйте запропоновану тезу, послугуючись при цьому деталізованими фактами. Свої думки оформіть у вигляді письмового зв'язного тексту. Прокоментуйте, чи дотрималися Ви психологічних засад створення академічного тексту. Удайтеся до редагування власного витвору. Як Вам вдалося уникнути (і чи вдалося?) типових психологічних помилок?*

Факти, як шахи: кожен виконує свою функцію і має свою вагу на полі змісту.

ВІДПОВІДЬ:

Я погоджуюся із запропонованою тезою й намагатимуся аргументувати її, послугуючись при цьому деталізованими фактами.

По-перше, факт – це немовбито окрема шахова фігура, адже є чітким аргументом дії, що допомагає вибудовувати логічний ланцюжок для виконання певних завдань. Аби досягти мети наукового пошуку,

варто навчитися «грати» за встановленими правилами, продумувати ходи, подібно до ходів кожної фігури – важкої чи легкої – на шахівниці.

По-друге, щоб аргументувати запропонований факт, нам потрібна концентрація уваги й аналіз, щоб спланувати хід власних дій. Цього потребують і шахи на шахівниці. Факт має право на підтвердження і захист думки, як і маленькі пішаки, які захищають головні фігури на своєрідному полі бою.

По-третє, факт потребує перевірки, щоб не піддатися помилці спостерігача та його перешкод, так само як і в шахах велика потреба робити перевірку свого ходу та не втратити власну фігуру через суперника. Порівнюючи факти з шахами, розуміємо, що кожен виконує свою функцію і має свою вагу на полі змісту.

***Завдання.** Аргументуйте запропоновану тези (на вибір), дотримуючись при цьому логічних засад створення академічного тексту. Свої думки оформіть у вигляді письмового зв'язного тексту. Прокоментуйте реалізацію відповідних логічних законів. Якими прийомами Ви скористалися для перевірки правильності логічних зв'язків? Удайтеся до редагування власного витвору. Як вам вдалося уникнути (і чи вдалося?) типових логічних помилок?*

1. Людський розум має три ключі, які все відкривають: знання, думка, уява.

ВІДПОВІДЬ:

Я погоджуюся з запропонованою тезою, спробую аргументувати її, дотримуючись логічних засад створення академічного тексту.

Людський розум – це скриня, яка зберігає в собі скарб. Але задля того, щоб відкрити цю скриню, нам треба мати ключі, які допоможуть досягнути цінність скарбу.

По-перше, знання – це перший ключ людського розуму. «Не можна людині дати знання, можна їй тільки допомогти відкрити ці знання», – так писав Г. Галілей, який підводить нас до глибокої думки про цінність знання та дає стимул здобути цей ключ.

По-друге, думка є другим ключем людського розуму, що відображає міркування людини. «Хто не досліджує рух своїх думок, не може бути щасливий», – цитую Марка Аврелія. Саме думка допомагає людині обмірковувати й досліджувати рух своїх задумів. Якщо людина навчиться керувати своїми думками, то дійсно буде щасливою й продуктивною.

По-третє, уява є третім ключем людського розуму, яка вдосконалює людську пам'ять і породжує творчій прогрес. «Уява важливіша, ніж знання. Знання обмежені, тоді як уява охоплює цілий

світ, стимулюючи прогрес, породжуючи еволюцію». Цитата Альберта Ейнштейна влучно підкреслює важливість уяви людського розуму.

Отже, усі ці три ключі є вирізняються внутрішньою єдністю, сприймаються як єдине ціле. Вони не можуть окремо відкрити скриню, але, доповнюючи один одного, надають доступ до скарбниці людського розуму і досвіду.

Завдання. *Власні міркування на одну із запропонованих тем оформіть у вигляді зв'язного тексту відповідного різновиду. Спродукований текст піддайте мовностилістичному аналізу крізь призму семантичної валентності. Виправте й поясніть наявні (якщо наявні!) в ньому різновиди лексико-фразеологічних порушень. Відредагуйте одиниці дотекстового рівня.*

1. Мистецтво – це я, наука – це ми.

ВІДПОВІДЬ:

Запропоноване твердження вважаю істинним. Чому?

По-перше, кожна людина уособлює в собі мистецтво. Воно втілює індивідуальність, характерний стиль, манеру виконання, особливий почерк і многогранність. Мистецтво є унікальним, як і сама людина, що його створює. Людині під силу створити власне мистецтво, не запозичуючи чужу манеру виконання. Ти – це мистецтво, яке неповторне у своєму вимірі. Хочу підтвердити свою думку, цитатою видатного художника Іллі Рєпіна: «Ідіть своїм власним шляхом, шукайте свій почерк, не наслідуйте нікого, мистецтво не терпить трафарету. Учїться у великих майстрів, осягайте суть їх мистецтва, але не запозичте їх зовнішню манеру».

По-друге, разом ми є тією рухомою силою, що здатна створити саму науку. Вона є системою, яка представляє сукупність накопиченої інформації. І тільки об'єднавшись один з одним, утілюємо її в життя. Тому наука – це ми, спадкоємці спільної праці.

По-третє, теза влучно підкреслює взаємопов'язаність мистецтва та науки. Це влучно ілюструє висловлення одного з видатних митців на зразок: «Наука і мистецтво так же тісно пов'язані між собою, як легені й серце». Тому ми не можемо роз'єднати ці поняття, використовувати їх окремо. Тільки спільно мистецтво та наука, як легені і серце, будуть працювати як єдиний цілісний організм.

Однак мистецтво завжди унікальне, індивідуальне, наука виконує діалогічну функцію, кожен науковець долучає свій голос до суголосся своїх попередників, дискутуючи з ними, доповнюючи результати їх наукових праць, а відтак – у цьому разі доречніше використовувати займенник «ми».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО ЯК ОДИН ІЗ РІЗНОВИДІВ НАУКОВОГО (АКАДЕМІЧНОГО) СПІЛКУВАННЯ

Питання для самостійного опрацювання

1. Науковий стиль, науковий текст, академічна комунікація, академічне письмо: інтегральне та диференційне.
2. Поняття про академічне письмо, його категорійні ознаки, змістове наповнення і способи викладу матеріалу.
3. Жанри академічного письма: первинні та вторинні.
4. Традиції академічного спілкування та міжнародний досвід.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Жанр – форма організації мовного матеріалу в межах певного стилю мовлення, що історично склалася, вирізняється функціонально-смісловою специфікою й стереотипною композиційною структурою.

Жанр академічний (науковий) – прийняті в конкретних ситуаціях академічної (наукової) комунікації і призначені для передавання академічної (наукової) інформації типові способи побудови мовлення.

Інформація академічна – повідомлення про певні пізнані та пізнавані реалії об'єктивної дійсності в академічних жанрах наукової (академічної) комунікації.

Інформація наукова – повідомлення про певні пізнані та пізнавані реалії об'єктивної дійсності в будь-якому жанрі наукової комунікації.

Комунікація академічна – процес обміну власне науковою, або академічною, інформацією між представниками тих чи тих галузей науки, виробництва, освіти в усній чи писемній формах із використанням як вербальних, так і невербальних засобів.

Комунікація наукова – процес обміну власне науковою, науково-навчальною, науково-популярною і т. ін. інформацією між представниками тих чи тих галузей науки, виробництва, освіти в усній чи писемній формах із використанням як вербальних, так і невербальних засобів.

Письмо академічне – результат самостійної науково-дослідницької діяльності, утіленої в писемній формі за допомогою системи графічних знаків певної мови, який засвідчує нові шляхи пізнання, розв'язання тієї чи тієї проблеми.

Підстиль академічний (власне науковий) – різновид наукового стилю, призначений для написання первинних і вторинних наукових текстів, що повідомляють наукову інформацію, яка вирізняється

актуальністю, новизною наукових ідей, теоретичною значущістю, перспективністю подальших наукових пошуків.

Підстиль науково-навчальний – різновид наукового стилю, призначений для написання підручників, навчальних та методичних посібників, практикумів (збірників завдань і вправ), навчальних програм, курсів лекцій, словників, конспектів, методичних рекомендацій, хрестоматій і т. ін., що за допомогою різних каналів, засобів і форм поширюють раніше отримані наукові знання як усередині наукового співтовариства, так і за його межами.

Підстиль науково-популярний – різновид наукового стилю, призначений для написання статей, есе, наукових праць, інтерв'ю, оглядів наукової інформації, який демонструє взаємозв'язок наукового співтовариства з широким загалом, транслює наукові знання в масову свідомість, популяризує науку.

Стиль академічний – функціональний різновид літературної мови, що забезпечує академічну комунікацію, механізми й процеси обміну власне науковою інформацією в межах державних наукових і навчальних установ, одним із завдань яких є розбудова і поширення наукових ідей.

Стиль науковий – функціональний різновид літературної мови, що обслуговує різні галузі науки, виробництва, освіти, репрезентує відповідні результати науково-дослідницької діяльності як окремих науковців, так і наукових колективів, актуалізує й популяризує їхні наукові ідеї у спеціалізованих текстах різних жанрів.

Стиль функціональний – історично сформований різновид літературної мови, суспільно усвідомлена сукупність прийомів уживання, відбору та сполучення мовленнєвих засобів, функціонально зумовлена соціально значущою сферою спілкування.

Текст академічний – результат академічної комунікації, який являє собою структурно цілісний, логічно завершений комунікативний блок, її структурно-мовна складова й водночас реалізація.

Текст науковий – результат наукової комунікації, який являє собою структурно цілісний, логічно завершений комунікативний блок, її структурно-мовна складова й водночас реалізація.

Текст науковий (академічний) вторинний – різновид наукового (академічного) тексту, основна мета якого – опис змісту первинних текстів (конспекти, реферати, анотації, рецензії, тези, науково-технічні огляди, наукові звіти, резюме і т. ін.).

Текст науковий (академічний) первинний – різновид наукового (академічного) тексту, основна мета якого – передавання первинних наукових відомостей, отриманих у процесі наукових досліджень (монографія, дисертація, дипломні, магістерські роботи, наукова стаття, наукова доповідь та ін.).

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 1.1. Загальна характеристика наукового стилю

№ з/п	Критерій	Змістове наповнення
1.	Сфера використання	наукова, науково-виробнича, науково-навчальна діяльність
2.	Основне призначення	репрезентація результатів наукових пошуків, обґрунтування гіпотез, доведення істинності теорій, класифікація й систематизація знань, збудження інтелекту адресата для їх осмислення
3.	Загальні ознаки	здебільшого писемна монологічна форма викладу, поняттєвість, об'єктивність, точність, лаконічність, логічність, доказовість, аргументованість, переконливість, узагальненість, абстрагованість і т. ін.
4.	Мовні особливості	широке використання термінів та іншомовної лексики, номенклатурних назв, символів, таблиць, діаграм, схем, графіків, цитат, покликань, переважання складних речень, стандартних виразів, наявність чіткої композиції і т. ін.
5.	Тип мовлення	міркування, використання розповіді, опису й визначення як способу аргументації в міркуванні

Таблиця 1.2. Основні функції наукового стилю

№ з/п	Функція	Змістове наповнення
1.	Аргументованого доказу	наведення фактів, які підтверджують істинність тих чи тих тверджень
2.	Впливу	прагнення адресанта переконати адресатів у правильності своєї позиції
3.	Гносеологічна	розширення, оновлення знання про ті чи ті реалії навколишнього світу
4.	Діалогічна	зіставлення власних підходів із підходами інших науковців
5.	Епістемічна	систематизація та збереження наукових знань
6.	Інформативна	повідомлення про ті чи ті наукові факти, події, результати наукової діяльності
7.	Когнітивна	отримання абсолютно нового знання
8.	Комунікативна	засіб спілкування між представниками тих чи тих наукових спільнот
9.	Перформативна	установлення певних фактів або зв'язків за допомогою мовного матеріалу

Таблиця 1.3. Основні підстилі наукового стилю

№ з/п	Підстилі	Жанри
1.	Академічний, або власне науковий	дисертація, монографія, стаття, курсова і магістерська роботи, наукова доповідь, академічне (наукове) есе і т. ін.
2.	Науково-навчальний	підручник, посібник, науково-навчальне есе, програма і т. ін.
3.	Науково-популярний	книга, нарис, лекція, стаття, есе і т. ін.
4.	Науково-публіцистичний	хроніка, науковий огляд, наукове інтерв'ю, репортаж і т. ін.
5.	Науково-інформативний	реферати, анотації, рецензії, відгуки, резюме і т. ін.
6.	Науково-технічний	інструкції, патенти, авторські свідоцтва і т. ін.
7.	Науково-довідковий	словник, енциклопедія, довідник, каталог і т. ін.
8.	Науково-діловий	науковий звіт, довідка про впровадження результатів і т. ін.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. *Послугуючись тлумачним словником української мови, виписуйте значення слів «академічний» та «письмо». Доведіть або спростуйте твердження, що термінологічне словосполучення «академічне письмо» не дорівнює сумі значень його компонентів.*

Завдання 2. *Висловіть власні міркування щодо оприлюднених наукових позицій. Яка, на вашу думку, роль академічного письма як науково-методичної галузі знання, напряму науково-педагогічних досліджень і дисципліни, що вивчає методи і технології побудови академічного (навчального) і наукового тексту, для підготовки здобувачів вищої освіти? Сформулюйте мету і зміст навчальної дисципліни. Який стосунок «академічне письмо» має до «наукового стилю української мови»?*

1. Академічне письмо відіграє важливу роль у вихованні академічної культури, зокрема викоріненні плагіату серед здобувачів освіти, оскільки: 1) сприяє залученню до дослідництва; 2) вивчення академічних стандартів допомагає студентам і дослідникам уникати порушень і забезпечує дотримання етичних норм академічної спільноти; 3) підтримує розвиток авторської відповідальності; 4) сприяє

підвищенню свідомості про плагіат, його наслідки та негативний вплив на авторство та довіру; 5) допомагає розвинути комунікативні навички, зокрема структурованості та чіткості висловлювань; 5) сприяє створенню клімату для інновацій і наукового прогресу (Шестакова С. О., Фенцик О. М., Недашківська Т. Є. Аналіз жанрових особливостей академічного письма української мови. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 7 (13). С. 318–319).

2. Академічне письмо є складним і багатоаспектним комплексом умінь, що включає не лише лінгвістичні (мовні, синтаксичні і стилістичні), але й передусім металінгвістичні компетенції, такі як логіка, аналіз, критичне мислення, об'єктивність і повага до інших ідей та текстів. Оволодіння навичками академічного письма є одним із пріоритетних для сучасного студента. Західні фахівці виділяють три підгрупи вмінь, необхідних для успішного оволодіння навичками академічного письма: академічна грамотність (читання, усна і письмова мова з урахуванням мети висловлювання; вираження думок за допомогою інструментарію дискусій і досліджень); інформаційна грамотність (визначення інформаційних потреб і пошук джерел інформації; їх оцінка і переробка), міжкультурна грамотність (знання про різні культури, зокрема про традиції і цінності (Кузнецова О. В., Тарасова С. О. Академічне письмо: проблеми та шляхи вирішення. *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: шляхи інтеграції школи та ВНЗ*. Харків, 2017. С. 89).

Завдання 3. Яке з запропонованих потрактувань, на вашу думку, найбільш адекватно відбиває (і чи відбиває?) сутність поняття «академічне письмо»?

1. Академічне письмо – мовна компетенція з удосконалення умінь формулювання й обґрунтування власних ідей.

2. Академічне письмо – це вміння висловлювати й доводити свої думки у вигляді короткого, досить переконливого наукового тексту.

3. Академічне письмо являє собою вміння чітко та переконливо висловлювати й аргументувати свої ідеї у формі наукового тексту.

Завдання 4. Прочитайте запропонований фрагмент тексту. Доведіть (або спростуйте!) його належність до наукового стилю. Визначте підстиль, жанр. Виокремте нову інформацію про академічне письмо як один із різновидів наукового (академічного) спілкування. Висловіть власні міркування, зокрема щодо змістового наповнення, технічного й мовностилістичного оформлення опрацьованого

матеріалу. Прокоментуйте, як ви розумієте поняття «первинні», «вторинні» та «змішані документи».

Як зауважує В. Лутовинова, в інформаційній сфері функціонують первинні (науковий звіт, стаття, монографія, підручник), вторинні (анотація, реферат, огляд, фактографічна довідка) та змішані документи (аналітичні та прогностичні огляди). Поняття «академічне письмо» певною мірою є калькою з англійського *scientific writing*, проте воно вже добре вкорінилося в глосарії української науки. Зарубіжні дослідники визначають «академічне письмо» як чотири «П»: персональний продукт, процес та практика. Науковий текст розглядають як продукт, практику письма – як тривалий індивідуальний досвід, а процес написання – як безпосередню роботу «пером на папері» або клавішами на клавіатурі. Утім, як зазначає Н. Колесникова, єдиною ланкою цієї системи є саме слово «персональний», тобто особистий, індивідуальний.

Викладання академічного письма передбачає, насамперед, оволодіння студентами індивідуальними навичками перекладу, складання рефератів, повідомлень, анотацій, підготовки доповідей, обґрунтування власних наукових досліджень тощо. Ще до того моменту, коли студент перейде до власне письмової діяльності, він має засвоїти навички академічного читання, тобто читання з освітньою метою. Залежно від практичної мети читання може бути ознайомчим, поглибленим і перекладацько-реферативним.

Опрацювання текстів має сприяти формуванню в студентів досвіду так званого «гнучкого» читання, при якому стратегія змінюється відповідно до змін завдань читання: на початковому етапі необхідно отримати інформацію з текстового джерела, на наступному – дослідити та переробити її для подальшого наукового пошуку.

Головне завдання викладача на початковому етапі навчання іноземної мови полягає в тому, щоб навчити студента швидко «схоплювати» загальний зміст практично будь-якого досліджуваного тексту. Викладач пояснює студентам різницю між різними видами читання, вчить їх самостійно обирати тип читання та використовувати окремі види читання або поєднувати їх відповідно до мети. Першочергового значення надають розвитку навичок швидкісного читання. Мовні завдання виконують у повному обсязі лише на початковому етапі, під час подальшого опрацювання текстів студент повинен самостійно засвоїти максимум текстової інформації (не менше ніж 70%). Успіх першого наближення до тексту багато в чому залежить від словникового запасу, а також від умінь студента вдумливо й швидко аналізувати лексику, з'ясувати значення слів за контекстом. Тому на цьому етапі важливо приділяти увагу способам визначення

контекстуального значення слів і словосполучень. Значну роль відіграють і завдання, спрямовані на аналіз граматичної структури тексту: фразеології, речень, абзаців, визначення зв'язків між різними структурними одиницями тексту. Під час розгляду частотних для медичної літератури граматичних явищ необхідно особливо наголошувати на практичному використанні цих моделей, виокремлювати синонімічні патерни, відпрацьовувати цільові граматичні моделі на матеріалі медичних термінів.

На наступному етапі до опрацювання навичок ознайомчого читання (певна швидкість читання, опора на відомі елементи, розуміння внутрішньотекстових зв'язків) додаються завдання, спрямовані на вилучення інформації. Узагальнення інформації, складання плану, викладення змісту у формі переказу – усе це сприяє підвищенню якості оволодіння мовним матеріалом. На етапі вдумливого читання спочатку виконують завдання на ознайомлення із загальним змістом, потім аналізують фрагменти, що ускладнюють розуміння змісту всього тексту.

Академічне письмо має стати наступним за академічним читанням етапом аналітико-синтетичного обробки інформації, що міститься в тексті: інформація підлягає оцінюванню, зіставленню, узагальненню. Студент має подати інформацію у вигляді, що відповідає конкретним інформаційним запитам користувачів. Формування навичок аналітико-синтетичної обробки інформації передбачає виконання комплексу завдань, зокрема: вивчити зміст тексту, скласти план, визначити в тексті необхідний мовний матеріал, обговорити підготовані анотації, реферати та переклади.

Сучасні підручники пропонують різноманітні стратегії та алгоритми швидкісного осягнення загального змісту тексту. Перш за все, йдеться про формальні ознаки тексту, такі як: а) графічні маркери, що позначають тему, зокрема: назву, підзаголовки, картинки, графіки, підписи рисунків тощо; б) тип тексту: вірш, газетна стаття тощо; в) вказівка на адресата та автора тексту; г) ключові повторювані слова; д) наявність у тексті цифр і числівників; е) наявність у тексті інтернаціоналізмів або власних назв. Пропонується з'ясувати значення незнайомих слів за контекстом або відомими частинами слова, звертати увагу на сполучники або сполучні слова, прийменники, що пов'язують частини речень, цілі речення й частини тексту між собою (вказують на час, обґрунтовують причини, називають мету, повідомляють умови тощо). Аналіз текстових одиниць є не менш корисним у процесі визначення загального змісту тексту: а) на рівні слова: впізнання слів-інтернаціоналізмів, однокореневих слів, розпізнання значення складних слів; б) на рівні пропозиції: жирний шрифт, цифри, заперечення, розділові знаки, знак точки та питання;

в) на рівні тексту: з'ясування чинників, що характеризують текст як єдине ціле, тип тексту, спосіб фрагментації тексту, виділення основних питань у тексті, виявлення та розпізнавання текстових зв'язків, що вказують на аргументацію, впізнавання та визначення посилань у тексті, маркування мовних реєстрів. На етапі узагальнення отриманої інформації важливу роль відводять її оформленню в зручну для практичного використання форму у вигляді анотацій, рефератів, конспектів та перекладів (Сазанович Л. В. Формування навичок академічного письма на заняттях з англійської мови в медичному ВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34. С. 504–509).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ПОШИРЕННЯ СЕРЕД МОЛОДИХ УЧЕНИХ

Питання для самостійного опрацювання

1. Класична риторика як філософська основа академічного письма.
2. Генерація наукових ідей та організація процесу академічного письма.
3. Академічний етикет.
4. Правила дотримання академічної доброчесності та заходи щодо попередження й виявлення плагіату.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Генерація наукових ідей – своєрідний пошук можливостей створення нових конкурентоспроможних науково-дослідницьких проєктів, які відповідали б науковим запитам, вимогам часу й вирізнялися б теоретичною та практичною значущістю.

Грамотність академічна – компетентне розуміння законів, принципів, етичних правил академічного спілкування в науково-освітньому співтоваристві, дотримання академічної доброчесності, запобігання шахрайству, фальшуванню, плагіату, підтримка академічних стандартів і т. ін.

Грамотність комунікативна – компетентне розуміння основних законів, правил і засобів ефективної усної та писемної комунікації; сукупність комунікативних знань, умінь і навичок, які дають змогу ефективно спілкуватися в усній і писемній формі.

Грамотність наукова – компетентне розуміння основних наукових понять і принципів, здатність долучатися до публічного

обговорення спірних питань, викладати свої думки об'єктивно, аргументовано, у логічній послідовності, робити певні узагальнення і т. ін.

Доброчесність академічна – сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності задля забезпечення довіри до результатів навчання і наукових (творчих) досягнень.

Дослідження наукове – процес вироблення нових наукових знань, вид пізнавальної діяльності, що характеризується об'єктивністю, відтворюваністю, доказовістю, точністю, логічністю тощо.

Етикет – сукупність вироблених суспільством норм і правил, які регулюють зовнішні форми поведінки людини.

Етикет академічний – дотримання академічної культури, академічної доброчесності, академічної грамотності, академічної відповідальності в конкретних ситуаціях академічної комунікації.

Етикет науковий – дотримання узвичаєних норм поведінки в науковому спілкуванні, процес реалізації мовно-етикетних формул у конкретних ситуаціях наукової комунікації.

Етос – класична риторична категорія, ґрунтована на морально-етичних засадах, системі норм і принципів поведінки в тому чи тому співтоваристві й суспільстві загалом.

Ідея наукова – форма відображення зовнішнього світу, що охоплює свідомість, мету й перспективи його пізнання й практичного перетворення.

Кодекс комунікативний – система принципів, правил і конвенцій спілкування, що регулюють мовленнєву поведінку учасників комунікації і які ґрунтовані на певних категоріях та критеріях.

Компіляція – несамостійний, неоригінальний текст, написаний на основі запозичення тих чи тих матеріалів в інших авторів, без поглибленого вивчення проблеми через копіювання тексту із низки джерел без внесення в нього правок, із покликанням на авторів.

Культура академічна – інтелектуально-етична система цінностей, мотивацій, переконань і сприйнятів, які визначають професійну діяльність в освіті й науці.

Логос – класична риторична категорія, яка виявляє єдність слова й думки, вказує на те, що слово є результатом розумової діяльності, ґрунтованої на здатності логічно розмірковувати, знаходити причино-наслідкові зв'язки, робити певні узагальнення.

Мистецтво переконання – уміння красномовно (доладно, майстерно, зрозуміло, переконливо і т. ін.) висловлюватися задля реалізації авторських інтенцій, захисту власної позиції і т. ін.

Оригінальність академічного тексту – відсоткове співвідношення авторського тексту, що не має збігів з неавторським, до загального обсягу текстового матеріалу.

Пафос – класична риторична категорія, ґрунтована на інтелектуальній, вольовій, емоційно-експресивній сфері діяльності, що актуалізує передовсім функцію впливу, досягнення бажаного ефекту.

Плагіат – привласнення авторства на чужий текст, копіювання чужих ідей, використання (повне або часткове) у власній праці чужого тексту без покликання на першоджерело; оприлюднення чужого тексту під іменем особи, яка не є автором його автором (ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права»).

Плагіат академічний – привласнення авторства на чужий науковий (навчально-науковий, навчально-методичний і т. ін.) текст або відкриття, винахід і т. ін., використання (повне або часткове) і, відповідно, оприлюднення й подання наукових здобутків, отриманих іншими особами, як результат власних наукових пошуків; репрезентація опублікованих чужих текстів без покликання на їх авторів.

Риторика класична – мистецтво переконання, що реалізується через такі категорійні ознаки, як логос, етос, пафос, топос.

Топос – класична риторична категорія, ґрунтована на виокремленні якоїсь ідеї, опорної точки тієї чи тієї теми, що виступає певним орієнтиром, схемою викладу.

Факт науковий – ті чи ті реалії об'єктивної дійсності, які стають об'єктом науково-дослідницької діяльності й на основі яких визначають певні закономірності, особливості, вибудовують теорії, формують закони.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 2.1. Класична модель риторики

№ з/п	Стадія	Змістове наповнення
1.	Інвенція (<i>invention</i>)	висунення ідей й пропозицій щодо розв'язання певної проблеми (<i>дослідницький аспект</i>)
2.	Диспозиція (<i>arrangement</i>)	організація аргументації в тексті від тези до висновків (<i>логічний аспект</i>)
3.	Стиль (<i>style</i>)	вибір функціонально-стилістичних засобів мови й жанру дискурсу (<i>соціокультурний аспект</i>)
4.	Запам'ятовування (<i>memory</i>)	провадження аргументації на основі наявних знань (<i>когнітивний аспект</i>)
5.	Подача (<i>delivery</i>)	презентація зв'язного тексту в переконливій формі мовного вираження (<i>мовний аспект</i>)

Таблиця 2.2. Ключові аспекти академічного письма

№ з/п	Аспект	Потракування
1.	Фокус	зосереджують увагу на вузлових питаннях аналізованої проблеми, уникають зайвої інформації й відхилень від основної теми
2.	Організація	зادля відповідності мовної форми вираження меті комунікації й вимогам публічності використовують загальноприйнятну модель побудови тексту: чітко сформульована проблема й гіпотеза, окреслена методологія й послідовність аргументації, кожен елемент якої отримуватиме підтвердження в заданому порядку і за допомогою якої думка пройде через увесь текст від тези до висновків
3.	Механіка	зрозумілість і переконливість тексту залежить не лише від логічної організації аргументів і підтверджувальних фактів, але й від власне мови – лексико-граматичних засобів (використання мовних кліше, логічних слів-зв'язок, адекватних термінів, легких для сприйняття синтаксичних конструкцій і т. ін.)

Таблиця 2.3. Виміри академічної грамотності

№ з/п	Вимір	Потракування
1.	Операційний	передбачає володіння мовними системами, методами й інструментами побудови й інтерпретації тексту
2.	Культурний	уможливорює використання операційної компетенції в автентичному соціальному або професійному контексті й участь у різних соціальних дискурсах
3.	Критичний	охоплює засоби трансформації й активного відтворення дискурсивних практик у розвитку здатності оцінювати, піддавати критичному осмисленню й інтерпретації ті ресурси, за допомогою яких ці практики здійснюються

Таблиця 2.4. Основні принципи академічної доброчесності

№ з/п	Принцип	Потракування
1.	Чесності й порядності	неприпустимість неетичної поведінки, обману, наукового шахрайства, плагіату або інших форм нечесної поведінки, які негативно впливають на якість наукової діяльності, її іміджу

Основи академічного письма

2.	Верховенства права	усі дії чи бездіяльність щодо дотримання принципів академічної доброчесності мають розглядатися лише з позиції права та відповідно до нормативних документів навчального закладу чи наукової установи
3.	Відповідальності та дотримання авторських прав	дотримання норм законодавства про авторське право, усвідомлення відповідальності за їх порушення
4.	Взаємоповаги	гарантування поваги незалежно від статусу, культивування неупередженого ставлення один до одного, об'єктивне оцінювання чужих результатів і власної наукової та науково-педагогічної діяльності
5.	Толерантності й недискримінації	визнання й поцінування наукового розмаїття, сфер дослідницьких інтересів, наукових поглядів, ідей, дослідницьких принципів і методів; неприпустимість дискримінації через гендерну, етнічну, національну належність, мову, сексуальну орієнтацію, політичні та релігійні погляди, суспільний чи фінансовий статус
6.	Прозорості й доступності	усі процедури, пов'язані з академічною комунікацією, мають бути максимально прозорими, а інформація доступною науковій спільноті
7.	Академічної грамотності	дотримання норм академічної комунікації і у плані змісту, і у плані форми, культури академічного письма
8.	Партнерства й взаємодопомоги	унеможливлення особистих конфліктів, сприяння академічній мобільності, створення робочих груп, здатних колективно розв'язувати проблеми

Таблиця 2.5. Основні різновиди порушень академічної доброчесності

№ з/п	Різновид	Потракування
1.	Академічний плагіат	оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства
2.	Самоплагіат	оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів
3.	Фабрикація	вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях
4.	Фальсифікація	свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень

5.	Списування	виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, окрім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання
6.	Обман	надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу
7.	Хабарництво	надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру задля отримання неправомірної переваги в освітньому процесі
8.	Необ'єктивне оцінювання	свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти

Таблиця 2.6. Основні різновиди академічного плагіату

№ з/п	Різновид та його змістове наповнення
1.	Дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з покликанням на джерело (подекуди некоректним вважають навіть використання одного слова без покликання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом)
2.	Використання інформації (фактів, ідей, формул, числових значень і т. ін.) з джерела без покликання на це джерело
3.	Перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без покликання на це джерело
4.	Подання як власних робіт (статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есе, рефератів і т. ін.), виконаних на замовлення іншими особами, зокрема й щодо яких справжні автори надали згоду на таке використання

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Прочитайте запропонований фрагмент тексту. З'ясуйте його основну ідею. Установіть, яку роль відіграють відповідні міркування для організації процесу академічного письма. Подайте власне трактування термінологічного словосполучення «академічна чесність». Оприлюдніть своє бачення проблеми і можливі шляхи її розв'язання з позицій представника університетської (академічної) спільноти.

Чесність не може вижити в атмосфері, у якій нечесність не тільки толерується, але й вітається. Навіть найкращі, інтелектуально незалежні студенти можуть бути дезорієнтовані і страждати в деморалізованому оточенні, коли вони бачать, що успіху в навчанні та дослідженні легше досягти шляхом обману, ніж чесною працею. Відданість академічній чесності має принципово важливе значення для будь-якого відкритого і демократичного суспільства. Вона вимагає, щоб студент, викладач, дослідник почували себе абсолютно вільними від руйнівного впливу академічної корупції та консерватизму. Тільки у такій атмосфері відкритого і чесного висловлення своїх думок можна досягти реального інтелектуального і матеріального прогресу. Проте, академічна добросовісність передбачає не тільки академічну свободу, але й відповідальність за кожне висловлене судження, оцінку, будь-який здійснений людиною вчинок. Вона забезпечує отримання якісних знань і пропонує свого роду модель мікро-суспільства відкритого типу, здатну суттєво впливати на макросвіт.

Увага до цих питань зумовлена також усвідомленням низької довіри до українських інститутів освіти та скепсису щодо їхньої якості на міжнародному рівні. Такий стан справ породжений широкою практикою корупційних стосунків в академічному середовищі та знеціненням питомої ваги суверенності університету. Реально протистояти йому можна лише тоді, коли в цей процес послідовно, крок за кроком буде включатися все більше людей, які зрозуміють, що це під силу кожній людині; потрібно лише це усвідомити та мобілізувати власні морально-вольові якості.

Модернізація української освіти висуває сьогодні на перший план потребу ретельного переосмислення тієї унікальної реальності, якою є навчальний заклад. Діяльність академічного співтовариства може бути ефективною тільки в тому випадку, якщо вона спирається на певний комплекс цінностей, які об'єднують дуже різних осіб в одну команду і надають сенсу їхній спільній діяльності. Академічна чесність в цій ситуації суттєво впливає на формування спільних підходів до організації праці, визначення посадових компетенцій та довіри, процедур прийняття рішень, сприйняття та розв'язання конфліктів тощо. Університет, артикулюючи через своїх вихованців етичні та раціональні критерії, покликаний вносити розумність та моральність у людське життя (Дойчик М. Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність? *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ : Таксон, 2016. С. 94–95).

Завдання 2. На сучасному етапі розвитку університетської освіти спостерігаємо чимало спроб «осмислити етичне підґрунтя інституційної трансформації вітчизняних закладів вищої освіти XXI сторіччя». Висловіть власні міркування щодо необхідності формування серед так званої вітчизняної академічної спільноти академічної грамотності й академічної доброчесності.

Завдання 3. Уважно прочитайте запропоновані витлумачення поняття «академічна грамотність». Піддайте їх критичному аналізу. Яке з них, на вашу думку, найбільш адекватно відображає сутність актуалізованого поняття, а яке варто вважати контекстуально зумовленим?

1. Академічна грамотність – це здатність транслювати академічний письмовий дискурс на базі іншомовних професійно орієнтованих академічних текстів, критично мислити, підвищувати свою самоосвітню компетентність із навчальною і професійною метою.

2. Академічна грамотність – це сукупність знань, умінь і компетентностей, тобто система комплексних предметних компетентностей, пов'язаних із передачею певних знань.

3. Академічна грамотність – система знань та комплексного розвитку мовленнєвих компетентностей письма, читання, говоріння й аудіювання, необхідних для здійснення студентами ВНЗ України міжкультурної академічної комунікації японською мовою.

Завдання 4. Опрацюйте статтю 42 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Виокремте інформацію, що безпосередньо стосується здобувачів освіти. Піддайте її критичному аналізу. Сформулюйте загальні правила дотримання академічної доброчесності, подайте власне витлумачення поняття «академічний етикет». Назвіть заходи, що сприятимуть дотриманню принципів академічної доброчесності, попередженню й виявленню плагіату.

1. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

– посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

4. Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;

- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;

- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;

– хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

– необ’єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

5. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

– відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;

– позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;

– відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;

– позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

6. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

– повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

– повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

– відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);

– позбавлення академічної стипендії;

– позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

7. Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

8. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів.

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права:

– ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;

– особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;

– знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;

– оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

9. Форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами.

10. За дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ

Питання для самостійного опрацювання

1. Наукове знання як специфічний зміст наукового тексту.
2. Інформативність, членованість, зв'язність, послідовність, цілісність, перспекція, модальність, завершеність і т. ін. як основні категорійні ознаки академічного тексту.
3. Основні властивості наукового знання.
4. Моделювання наукового знання.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Гіпотеза наукова – припущення, висунуте для пояснення закономірностей досліджуваних явищ, яке підтверджується в результаті науково-дослідницької діяльності.

Діяльність науково-дослідницька – інтелектуальна праця, спрямована на придбання знань, умінь і навичок, шлях набуття, примноження й оновлення знань, який передбачає уміння ставити наукові завдання, планувати їхнє виконання, організовувати збір та обробку інформації, а також створювати умови для генерування нових ідей і їхньої практичної реалізації.

Завершеність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на наявності початкової та завершальної частини, де перша

оприлюднює авторський задум, а друга – підтверджує успішну реалізацію цього задуму.

Зв'язність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на поєднанні його структурних елементів між собою за змістом.

Змістовність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на його змістовому наповненні, пов'язана з максимами кількості та якості інформації, репрезентацією найсуттєвіших і найадекватніших положень.

Знання – теоретично узагальнений і практично перевірений результат пізнання об'єктивної дійсності, ґрунтований на методах пізнання й закономірностях.

Знання нове – нове положення, отримане особисто автором академічного тексту й оформлене як результат самостійного завершеного науково-дослідницького проєкту.

Знання старе – відоме, усталене положення, отримане попередниками й зафіксоване в академічних текстах, що послужили підґрунтям для осмислення й реалізації наукової концепції автора.

Інтенція – комунікативний намір адресанта, який визначає внутрішню програму мовлення і спосіб її втілення.

Інформативність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на втіленні задуму адресанта репрезентувати завершене повідомлення про результати відповідної науково-дослідницької діяльності з використанням засобів конкретної національної мови і законів її функціонування.

Комунікативність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на його спрямованості на конкретного адресата.

Концепція наукова – система теоретичних положень, думок, поглядів щодо об'єкта пізнання, об'єднаних головною ідеєю.

Модальність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на вираженні відношення чи то змісту до дійсності, чи то мовця до змісту повідомлюваного.

Наука – сфера людської діяльності, спрямована на відбір фактів, гіпотез, теорій, законів і методів дослідження, вироблення й систематизацію певних знань про ті чи ті реалії об'єктивної дійсності.

Нормативність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на дотриманні чинних мовних норм і правил, відповідності встановленим вимогам.

Об'єктивність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на зваженому оцінюванні ступеня дослідженості проблеми, шляхів її розв'язання, ефективності певної теорії, рівня завершеності її вивчення, обґрунтованості результатів, наведенні експериментальних даних і т. ін.; на неупередженому, справедливому, достовірному

аналізові наукових теорій, методологій, предметного змісту нового знання крізь призму відомого, усталеного.

Оцінність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на репрезентації індивідуально-авторських тверджень, вираженні індивідуально-авторської оцінки (позитивної / негативної) щодо тих чи тих наукових теорій, методологій, предметного змісту нового знання крізь призму відомого, усталеного.

Переконливість – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на доказовій базі, аргументах, достатніх для переконання адресанта у правильності власних підходів та отримання достовірних результатів.

Пізнання – процес відображення об'єктивної дійсності в напрямку від незнання до знання, від невідомого до відомого.

Пізнання наукове – форма процесу пізнання, що передбачає вироблення й систематизацію певних знань про ті чи ті реалії об'єктивної дійсності.

Послідовність логічна – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на органічному зв'язку структурних елементів, послідовній конкретизації висловленого твердження, його доповненні, поглибленні, що реалізується через спеціальні мовні засоби, які вказують на розвиток думки чи її узагальнення.

Проспекція – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на аналізові досліджуваного об'єкта через прогнозування, передбачення майбутніх характеристик, закономірностей, положень і т. ін.

Ретроспекція – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на аналізові досліджуваного об'єкта через повернення, апелювання до попередніх, так би мовити, минулих відомостей.

Системність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на поєднанні певних структурних елементів, здатності утворювати єдине ціле.

Суб'єктивність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на особистих переконаннях, індивідуальному баченні й розумінні наукових теорій, методологій, предметного змісту нового знання крізь призму відомого, усталеного.

Цілісність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на внутрішній організованості, смисловій єдності, цілісному оформленні початкової і завершальної частини, переходів між структурними елементами за допомогою певних мовних засобів із урахуванням тематики, проблематики, ідеї твору.

Членованість – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на наявності певних зв'язків між його структурними елементами.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 3.1. Принципи класифікації наукового знання

№ з/п	Принцип диференціації	Різновиди	Пояснення
1.	Розуміння об'єкта пізнання	абсолютне	повне, вичерпне розуміння об'єкта пізнання
		відносне	неповне розуміння об'єкта пізнання, невідповідність реального об'єкта уявленням про нього
2.	Урахування досвіду	ап'іорне	передують науково-дослідницькій і пізнавальній діяльності
		апостеріорне	є результатом науково-дослідницької й пізнавальної діяльності
3.	Залежність / незалежність уявлень	об'єктивне	уявлення про об'єкт пізнання є незалежними від суб'єкта пізнання, його суб'єктивних думок, тверджень і т. ін.
		суб'єктивне	уявлення про об'єкт пізнання є суб'єктивно зумовленими, відображають позицію суб'єкта
4.	Ступінь достовірності	істинне	правильне, правдиве, яке достовірно відображає суть об'єкта пізнання
		хибне	помилкове, неправильне, що містить певні недоліки, суперечності
5.	Ступінь узагальнення	емпіричне	безпосередньо відображає об'єкт пізнання через сукупність уявлень і фактів про його властивості
		теоретичне	сформоване на основі якісної переробки емпіричного знання через узагальнення досвіду, суспільної практики і т. ін.
6.	Ступінь відображення об'єкта	системне	упорядковане, зумовлене правильним, планомірним розташуванням інформації про об'єкт пізнання
		несистемне	невпорядковане, порушує правильне, планомірне розташування інформації про об'єкт пізнання
7.	Мети пізнання	фундаментальне	орієнтоване на пізнання об'єктивної дійсності безвідносно до можливого практичного використання
		прикладне	орієнтоване на практичне використання досягнень фундаментальних досліджень

Таблиця 3.2. Моделювання наукового знання

№ з/п	Модель	Змістове наповнення
1.	Діяльнісна	знання розглядають крізь призму діяльності суб'єкта пізнання щодо пізнавального відображення об'єкта пізнання через методи пізнання
2.	Верифікаційна	знання розглядають як процес перевірки чи верифікації (доведення того, що відповідне твердження є істинним)
3.	Кумулятивна	нагромадження істинного знання розглядають через його верифікацію
4.	Проблемна	знання розглядають як процес розв'язання проблем
5.	Тематична	знання розглядають як певний тематичний комплекс
6.	Фальсифікаційна	процес розвитку знання розглядають крізь призму фальсифікації

Таблиця 3.3. Функціональні різновиди наукових гіпотез

№ з/п	Різновид	Змістове наповнення
1.	Нульова	бездоказове припущення, актуалізоване без проведення дослідження
2.	Описова	припущення, висунуте для з'ясування особливостей об'єкта дослідження
3.	Пояснювальна	припущення, висунуте для з'ясування причин появи об'єкта дослідження
4.	Робоча	вихідне припущення, висунуте на початковому етапі науково-дослідницької діяльності, яке потребує експериментального підтвердження тих чи тих здогадів
5.	Концептуальна	припущення, висунуте для інтеграції певного масиву знання з подальшим його використанням для пояснення, пошуку закономірностей і т. ін.

Таблиця 3.4. Етапи розвитку наукової гіпотези

№ з/п	Етап	Змістове наповнення
1.	Початковий	накопичення фактичного матеріалу й висунення на його основі припущення
2.	Проміжний	формулювання гіпотези, обґрунтування на основі припущення прийнятої теорії
3.	Завершальний	перевірка отриманих результатів на практиці і на її основі уточнення гіпотези

Таблиця 3.5. Різновиди зв'язку елементів тексту

№ з/п	Принцип класифікації	Різновиди	Пояснення
1.	Порядок розташування	контактний	рух думки, її розгортання відбуваються на невеликій відстані, поєднані елементи знаходяться поруч, недалеко один від одного
		дистантний	рух думки, її розгортання відбуваються на великій відстані, поєднані елементи знаходяться далеко один від одного
2.	Послідовність ряду	ланцюговий	рух думки, її розгортання ґрунтовані на послідовності, коли кожен наступний елемент немовби чіпляється за попередній
		паралельний	рух думки, її розгортання ґрунтовані на описі послідовно змінюваних, незалежних одна від одної подій
3.	Узаємозв'язок часових і просторових характеристик	перспективний	рух думки, її розгортання відбуваються з урахуванням перспективи, передбачають аналіз, спроектований на майбутнє
		ретроспективний	рух думки, її розгортання відбуваються з урахуванням ретроперспективи, передбачають аналіз, спроектований на минуле

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

***Завдання 1.** Прокоментуйте специфіку наукового знання та критерії, що лягли в основу його диференціації (див. Таблицю 3.1). Поясніть, як співвідносяться поняття «наукове знання» та «наукове пізнання». Чому «Академічне письмо» послуговується термінологічним словосполученням «наукове знання», а не просто «знання»? Висловіть критичні міркування щодо оприлюдненої наукової позиції.*

Наукове знання – провідний елемент наукового простору, впорядкована в просторі й часі знаково-символічна система вираження пізнавальної діяльності людини. Воно існує як лінійний (просторовий) текст, об'єктивних детермінованих та індетермінованих багатовекторних зі зворотними зв'язками (і в цьому плані нелінійних) смислових висловлювань про об'єкти пізнання, вихід за які є виходом за межі науковості у сферу синкретичності, міфологічності та вірувань.

Завдання 2. *Послугуючись логічними основами аргументації, доведіть (або спростуйте!) актуалізовані твердження. При спростуванні апелюйте до таких основних способів, як контраргумент, антитеза, доведення хибності аргументів, якими обґрунтовано твердження і т. ін.*

1. Старе знання має важливе значення для розвитку науки загалом, яка рухається вперед пропорційно обсягові знань, успадкованих нею від попереднього покоління (Ф. Енгельс).

2. Знання не може починатися з нічого – із *tabula rasa* – і навіть зі спостереження. Розвиток знання передбачає передовсім модифікацію попереднього знання (К. Поппер).

3. Я тому не покликаюся на жодні джерела, що мені абсолютно все одно, чи думав до мене хто-небудь інший про те, про що думаю я... Навпаки, істинність викладених тут думок видається мені неспростовною й остаточною. Відповідно, я дотримуюся тієї позиції, що окреслені проблеми загалом і повністю розв'язані (Л. Вітгенштейн).

Завдання 3. *Відитовхуючись від основних категорійних ознак, доведіть (або спростуйте!) твердження про те, що запропонований матеріал є академічним текстом. Прокоментуйте, які різновиди наукового знання актуалізує відповідний зразок. Висловіть власні міркування щодо моделювання наукового знання. Визначте різновиди зв'язку елементів тексту. Укажіть на мовностилістичні недоліки.*

Для сучасної наукової діяльності стали вже звичними дискусії щодо свободи наукових досліджень та її рамок, розуміння її сутності та ролі у сучасній науці. У науковому співтоваристві поступово сформувалося розуміння того факту, що дослідження науковців далеко не завжди приносять користь або хоча б є безпечними для людства. Попередня впевненість у необхідності повної й необмеженої свободи наукового пошуку поступово замінюється на інше бачення проблеми, висловлюються навіть категоричні вимоги жорстко регулювати і регламентувати наукову діяльність, на кшталт регулювання руху поїздів на залізниці. Це протилежні, взаємовиключні підходи, між якими існує безліч точок зору та варіантів вирішення проблеми. Та завжди постає питання – кому належить право приймати подібне рішення, хто може взяти на себе таку складну й відповідальну функцію, як тотальний контроль над наукою? Й досі наукове співтовариство і суспільство у цілому так і не надало певної відповіді на запитання. Так, аналізуючи свого часу проблему свободи наукової діяльності й пов'язаної з цим свободи думки, В. І. Вернадський прийшов до висновку, що влада як така не повинна й не може, у будь-якому вигляді, регулювати наукову думку,

контролювати, а тим більш, обмежувати науковий пошук. Навпаки, вона повинна допомагати цьому пошукові, сприяти всебічному й плідному розвитку наукового знання. Неприпустимим, з його точки зору, є втручання у наукову діяльність, яке виправдовується будь-якими ідеологічними засадами та інтересами окремих верств суспільства.

У наші часи соціальна відповідальність вченого та науки в цілому стала нагальною вимогою, її необхідність розуміється кожним представником науки, але досить часто це розуміння залишається на так званому теоретичному рівні. Як тільки справа торкається конкретних досліджень або наукових пошуків, досить часто знаходяться певні виправдання неможливості й непотрібності контролю саме у цій сфері тощо. Виявляється, що діяльність сучасної науки ніби розривається навпіл двома взаємовиключними підходами та принципами. Перший пов'язаний із традиційними науковими цінностями та уявленнями про самоцінність істини як такої, а отже, і рух до істини сприймається саме як абсолютна цінність. З іншого боку, коли наука стає професією і, більш того, важливою і невід'ємною складовою суспільної культури, вона вимушена приймати на себе й певні обмеження та обов'язки, які з цим пов'язані.

Подібна ситуація досить повно викладена у міркуваннях К. Ясперса: «...факт перетворення вільного дослідження окремих людей у наукове підприємництво призвів до того, що кожен вважає себе здатним брати участь у ньому, якщо тільки він має розум і старанність. Виникає прошарок плебеїв від науки... Криза науки – це криза людей, що охопила їх, коли вони втратили реальність безумовного бажання знати». Він звертає увагу на те, що у будь-яких сферах своєї діяльності люди керуються загальними, прийнятими та розповсюдженими у даному суспільстві нормами і правилами. У зв'язку з цим він задає запитання, чому науковці як частина суспільства повинні керуватися іншими правилами і чи може хтось вимагати від науковців діяльності за іншими принципами? А одне з цих «неписаних» правил полягає в тому, що люди у своїй практиці, перш за все, орієнтовані на матеріальне задоволення своїх потреб. Отже, підкреслює Ясперс, існує так звана «плебейська» наука, яка «служує не Істині, а тим, хто гарантує матеріальне благополуччя науковим підприємствам».

Слід також звернути увагу на існування суттєвої різниці в рівні реальної загрози і, відповідно, різного рівня відповідальності в таких принципово відмінних сферах наукової діяльності, як фундаментальна і прикладна наука. Зрозуміло, що вчений, який працює виключно на фундаментальному рівні, спираючись на свої професійні знання, може припускати можливість використання певних винаходів в антигуманному напрямку, з шкідливою та небезпечною для людей

метою. В такому випадку його обов'язком є необхідність попередження наукового співтовариства, а у деяких випадках – і суспільства в цілому, – про можливі загрози. Це нормальна поведінка з точки зору наукових і громадянських морально-етичних принципів, але це й все, чого можна чекати чи навіть вимагати від такого вченого. Немоżliво й неетично вимагати від кожного науковця приносити «клятву» щодо того, що його сили й розумові здібності, талан і жага істини будуть спрямовані лише на принесення безсумнівної користі людству, особливо в теоретичній, фундаментальній сфері наукової діяльності. Завдання такого вченого полягає у дослідженні навколишнього реального світу, відкритті певних закономірностей його функціонування, які можуть бути (навіть колись потім, далеко не зараз) використані в інтересах людства або принести йому користь. Ці природні явища незалежні від людської оцінки, у Всесвіті не існує «справедливості», «добра» як такого, поза людським буттям. Отже, і дослідник повинен фіксувати ті особливості й характеристики реальності, які дійсно існують, існують поза уявленнями суспільства про користь чи небезпеку, особливо якщо згадати, що й самі ці уявлення не абсолютні, вони завжди і всюди культурно та історично зумовлені.

Тому стає зрозумілим, що відкриття у теоретичній науці, частіш за все, непередбачувані, а часом і неочікувані, а можливості їх майбутнього використання далеко не завжди очевидні для сучасників, а отже, неочевидні й можливі користь або загроза, яку можуть з часом принести ці фундаментальні знання. Сучасні дослідники цієї проблеми наступним чином формулюють її особливості: «... людиновимірних об'єктів пошук істини... безпосередньо стосується і гуманістичних цінностей. Із системами такого типу не можна вільно експериментувати. У процесі їх дослідження і практичного освоєння особливу роль починають відігравати знання заборон на деякі стратегії взаємодії».

Натомість, прикладна наука займається дослідження більш конкретних можливостей використання теоретичного надбання в інтересах людства/суспільства. У подібних роботах ведеться пошук можливостей застосування фундаментальних знань у людській практичній діяльності, у житті суспільства, зокрема, можливостей зміни характеристик природних об'єктів у напрямку, який є необхідним для людства. Слід підкреслити, що досить часто буває вкрай складно, майже неможливо провести межу між теоретичними (фундаментальними) і прикладними дослідженнями, наприклад, в процесі діяльності складного, багаторівневого наукового колективу, який формувався для дослідження певного фрагменту реальності і до складу якого входять як представники суто фундаментальної науки, так і вчені-прикладники, що вносять значні труднощі при бажанні відокремити наукові розробки і конкретно-

інженерні її втілення. Та все ж ця межа існує, тому що, як ми вже говорили, роботи у фундаментальній сфері спрямовані на максимально загальне пізнання об'єктивних законів природи, проникнення в їх сутність; натомість прикладні дослідження мають на меті пошук можливостей практичного використання теоретичного надбання у вигляді нових предметів, технічних об'єктів або технологій. Більш того, іноді характер і специфічна спрямованість прикладних досліджень відома й очевидна для усіх, але кожний вчений вимушений самостійно робити свій вибір, чи приймати участь у подібних розробках. Мова йде, наприклад, про Матхетенський проект зі створення атомної зброї чи участь у створенні її в СРСР. Цей вибір стає особистісною відповідальністю кожного конкретного вченого, від теоретика до інженера-розробника. Історія сучасної науки знає випадки, коли вчені або взагалі відмовлялися від праці у подібних напрямках, або впадали у депресію, коли розуміли, до яких наслідків призвели їх дослідження (Філософські проблеми сучасно наукового пізнання : підручник / Я. В. Тараров та ін. Харків : Видавець Іванченко І. С., 2023. С. 323–326).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

ВИДИ АКАДЕМІЧНИХ ТЕКСТІВ ЗА ФОРМОЮ КОМУНІКАЦІЇ ТА СПОСОБОМ ВИКЛАДУ МАТЕРІАЛУ

Питання для самостійного опрацювання

1. Репрезентаційні й аргументаційні форми мовлення в академічній комунікації.
2. Їх типи (текст-розповідь; текст-опис; текст-міркування; текст-доказ; текст-визначення), специфіка та особливості побудови.
3. Стадії породження академічного тексту.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Аргумент – структурний елемент наукового доказу, думка або сукупність взаємопов'язаних думок, які наводять для підтвердження істинності іншої позиції (позицій).

Генерування академічного тексту – одна зі стадій породження академічного тексту, на якій відбувається вербалізація задуму адресанта з дотриманням усіх вимог академічної комунікації.

Доказ науковий – різновид тексту-міркування, що вирізняється чіткою структурою (теза – аргументи (система умовиводів) – висновки) і системою мовних засобів, необхідних для підтвердження істинності висловленого судження.

Мислення цілісно-композиційне – здатність адресанта розмірковувати, зіставляючи наукові факти і роблячи певні

узагальнення, проектувати моделі, що засвідчують взаєморозміщення та взаємозв'язок складників, вирізняються внутрішньою єдністю, сприймаються як єдине ціле.

Особистість мовна – людина, яка володіє сукупністю здатностей і характеристик, що зумовлюють створення і сприйняття нею текстів, які вирізняються структурно-мовною складністю, глибиною й точністю відображення дійсності.

Планування академічного тексту – одна зі стадій породження академічного тексту, на якій передбачають програму дій, покликану сприяти організації науково-дослідницької діяльності загалом й упорядкуванню концептуального змісту зокрема.

Проблема наукова – конкретне питання, що виникає, коли наявних знань не достатньо для розв'язання конкретного завдання і спосіб, за допомогою якого можна отримати знання, невідомий.

Стадії породження академічного тексту – певні етапи побудови закінченого мовленнєвого утворення, змістової й структурно-граматичної єдності, що вирізняється специфічними категорійними ознаками й відповідає вимогам академічної комунікації.

Судження – думка про той чи той науковий факт, у якій за допомогою ствердження або заперечення розмірковують щодо його змістового наповнення, суті, особливостей і т. ін.

Теза – структурний елемент наукового доказу, положення, що коротко й чітко формулює основну ідею, основне завдання, істинність яких треба довести.

Текст-визначення – певна з функціонально-сміслового погляду упорядкована група речень або їх аналогів, що являють собою завершену смислову єдність (оформлену відповідно до чинних вимог), у якій у певній логічній послідовності з'ясовують суть відповідного поняття в узагальненій формі.

Текст-міркування – певна з функціонально-сміслового погляду упорядкована група речень або їх аналогів, що являють собою завершену смислову єдність (оформлену відповідно до чинних вимог), у якій у певній логічній послідовності розмірковують над тією чи тією науковою проблемою, наводять наукові докази й пояснення тих чи тих наукових фактів, роблять відповідні узагальнення.

Текст-опис – певна з функціонально-сміслового погляду упорядкована група речень або їх аналогів, що являють собою завершену смислову єдність (оформлену відповідно до чинних вимог), у якій у певній логічній послідовності репрезентовано ознаки, властивості, особливості того чи того наукового факту, досліджуваного об'єкта.

Текст-розповідь – певна з функціонально-сміслового погляду упорядкована група речень або їх аналогів, що являють собою

завершену смислову єдність (оформлену відповідно до чинних вимог), у якій у певній логічній послідовності повідомляють про ті чи ті наукові події, що розгортаються в часі.

Тема наукова – актуалізація наукового факту, що є основою змістового наповнення тексту.

Узагальнення – структурний елемент наукового доказу, що являє собою форму відображення загальних ознак тих чи тих наукових фактів.

Умовивід – розумова операція, у результаті якої з певної кількості аналізованих суджень виводять інше.

Форма аргументаційна – функціонально-змістовий різновид академічної комунікації, що обґрунтовує доречність / недоречність певних тверджень, прийнятність / неприйнятність тих чи тих наукових фактів за допомогою засобів, характерних для пояснювального типу викладу.

Форма репрезентаційна – функціонально-змістовий різновид академічної комунікації, що представляє ті чи ті наукові факти за допомогою засобів, характерних для описового й розповідного (описово-розповідного) типів викладу.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 4.1. Основні етапи породження академічного тексту

№ з/п	Етап	Змістове наповнення
1.	Планування	1) визначення проблеми та її конкретизація (вибір теми); 2) попередня розробка теоретичних положень; 3) вивчення діахронного та сучасного стану опрацювання проблеми; 4) накопичення наукової інформації; 5) формулювання робочої гіпотези; 6) визначення методики та методів дослідження; 7) складання робочого плану;
2.	Генерування	8) опрацювання й систематизація інформації; 9) письмове оформлення систематизованих матеріалів, його аналіз і синтез; 10) узагальнення результатів дослідження; 11) оформлення бібліографічних джерел відповідно до чинних вимог; 12) робота над рукописом академічного тексту, його змістове, мовностилістичне та технічне редагування; 13) перевірка на узгодженість теми, мети, завдань і висновків праці

Таблиця 4.2. Функціонально-сміслові форми академічного тексту

№ з/п	Форма	Різновид	Спосіб викладу
1.	Аргументаційна	текст-міркування	пояснювальний, матеріал актуалізує певні положення, що потребують підтвердження, обґрунтування, пояснення
		текст-доказ	узагальнено-пояснювальний, матеріал актуалізує систему умовиводів, що переконують в істинності тези, демонструють закономірний зв'язок наукових фактів
		текст-визначення	узагальнено-описовий, матеріал актуалізує ті чи ті узагальнені ознаки, властивості, риси, характерні для об'єкта дослідження загалом
2.	Репрезентаційна	текст-опис	описовий, матеріал актуалізує ті чи ті ознаки, властивості, риси, характерні для об'єкта дослідження в певний момент
		текст-розповідь	епічний, матеріал викладено у хронологічній чи тематичній послідовності

Таблиця 4.3. Загальна характеристика різновидів академічних текстів

№ з/п	Різновид	Мета створення	Особливості побудови
1.	текст-міркування	доведення певних положень через осмислення, зіставлення й узагальнення відповідних наукових фактів та їх взаємозв'язків	використовують розмірковування, умовиводи, пояснення; смислові частини висловлення подають у логічній послідовності; спираються на конкретні наукові факти; розташовують матеріал двома способами: дедуктивним (думки рухається від загального положення до його обґрунтування або демонстрації конкретними фактами) та індуктивним (думка рухається від одиничних фактів до загального висновку)
2.	текст-доказ	підтвердження істинності тих чи	дотримуються чіткого структурування: теза

		тих положень через демонстрацію й обґрунтування певних доказів	(положення, що потребує доведення) – аргументи (судження, що підтверджують істинність тези) – демонстрація (спосіб доведення) – висновок; використовують дієслова першої особи множини на позначення логічних операцій (<i>визначимо, знайдемо, отримаємо</i> і т. ін.), вставні компоненти, конструкції наслідку і т. ін.
3.	текст-визначення	з'ясування суті ключових понять через їх змістове наповнення, категорійні ознаки, взаємозв'язки і т. ін.	виокремлюють узагальнені категорійні ознаки, характерні для всіх предметів і явищ певного ряду; з'ясовують родові й видові ознаки того чи того поняття; подають лаконічні, точні, чіткі дефініції, що демонструють суттєві риси предмета й відмінності від подібних до нього; витлумачують невідоме через відоме за допомогою стверджувальної модальності
4.	текст-опис	опис певних ознак, властивостей, особливостей функціонування того чи того наукового факту	уявлення про предмет дослідження загалом подають переважно на початку; кожен наступний компонент додає відомості до попереднього; деталізацію основних моментів здійснюють з урахуванням смисловою значущості деталей; послуговуються неозначено-особовими реченнями; використовують прийоми зіставлення, протиставлення, аналогії і т. ін.
5.	текст-розповідь	повідомлення про ті чи ті наукові події, явища, демонстрація їх у розвиткові з виокремленням ключових фактів і показом їх взаємозв'язків	розміщують матеріал переважно в хронологічній послідовності; виокремлюють ключові події та явища, з'ясовують їх взаємозв'язки; використовують засоби, що забезпечують динамічність, змінність подій, зокрема й різновидові дієслова

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Як, на вашу думку, співвідносяться поняття «етапи породження академічного тексту» та «етапи організації наукової діяльності дослідника»? Чому дехто з науковців наголошує, що для організації науково-дослідницького пошуку треба відштовхуватися від того, що основними формами становлення нового знання є науковий факт, наукова проблема, гіпотеза і теорія?

Завдання 2. Наукову проблему часто характеризують як «усвідомлене незнання». Чи дійсно наукова проблеми виникає разом із розумінням того, що наявні знання є неповними й цю ситуацію можна виправити лише в результаті подальшого розвитку науки і практики? Своє бачення оформіть у вигляді тексту аргументаційного зразка.

Завдання 3. Потрактування поняття «наукова проблема» не є загальноприйнятим. Зіставте дефініцію, наведену в термінологічному довіднику, з оприявленою нижче науковою позицією. Висловіть власні міркування. Що для вас означає «окреслити наукову проблему»?

Наукова проблема – це форма наукового мислення, зміст якої становить те, що не досліджено людиною, але потребує пізнання, тобто це питання, що виникло у процесі пізнання або практичної діяльності і потребує відповідного науково-практичного вирішення. Це не застигла форма, а процес, який охоплює два основні етапи: постановку проблеми та її вирішення. Уміння правильно поставити проблему – необхідна передумова її успішного вирішення. «Формулювання проблеми, – зазначав А. Ейнштейн, часто суттєвіше, ніж її вирішення, яке може бути справою лише математичного чи експериментального мистецтва. Постановка нових питань, розвиток нових можливостей, розгляд старих проблем під новим кутом зору вимагають творчої уяви і відтворюють дійсний успіх у науці» (Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. С. 167).

Завдання 4. Подекуди вважають (Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / Н. В. Рашкевич, Ю. А. Отрош. Харків, 2022. С. 78–79), що виконання студентських робіт передбачає чотири послідовні етапи їх виконання: 1) підготовчий; 2) проведення теоретичних та емпіричних досліджень; 3) робота над рукописом, оформлення; 4) упровадження результатів наукового дослідження. Висловіть власні міркування щодо такої наукової позиції. Спроектуйте види діяльності на кожному з етапів.

Завдання 5. *Послугуючись наявними теоретичними відомостями, зокрема й матеріалами попередніх практичних занять, спродуйте зразок-мініатюру академічного тексту репрезентативної чи аргументативної функціонально-сислової форми і відповідного способу викладу на одну з запропонованих тем. Прокоментуйте особливості побудови вашого витвору.*

1. Наука – це організовані знання, мудрість – це організоване життя (І. Кант); 2. Розум полягає не лише у знанні, але й у вмінні застосовувати ці знання (Аристотель); 3. Знання без виховання – меч в руках божевільного (В. Сухомлинський); 4. Наші знання – це сума того, чого ми навчилися, й того, що ми забули (М. Ебнер-Ешенбах); 5. Остерігайтеся хибного знання : воно небезпечніше за невігластво (Б. Шоу).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ

Питання для самостійного опрацювання

1. Предметний зміст нового знання крізь призму відомого.
2. Наукова дискусія. Доведення / спростування тверджень.
3. Наукова теорія. Функції наукової теорії.
4. Методологія наукового знання.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Дискусія наукова – критичні розмірковування над тією чи тією науковою проблемою, мета яких – знайти правильне розв'язання порушеного питання через висловлення власних думок, зіставлення поглядів опонентів і т. ін.

Доведення – сукупність логічних і мовностилістичних засобів обґрунтування істинності того чи того наукового твердження за допомогою інших істинних і пов'язаних із ним наукових тверджень.

Зміст предметний – сукупність елементів, процесів, зв'язків і т. ін., що репрезентують онтологічний аспект епістемічної ситуації і являють собою смислове ядро будь-якої академічної концепції.

Закон науковий – вербально або математично оформлене твердження, ґрунтоване на доказах, яке репрезентує співвідношення та зв'язки між різними науковими поняттями, установлені відповідними методами пізнання і визнані на певному етапі науковою спільнотою як такі, що узгоджуються з іншими науковими законами.

Метод – сукупність прийомів, операцій, спрямованих на теоретичне відображення або практичне опанування об'єкта пізнання, науково-дослідницької діяльності.

Методологія – система знань про основу і структуру теорії, про принципи наукового підходу і способи пошуку знань, що відображають відповідну дійсність, а також система діяльності з одержання таких знань і обґрунтування програм, логіки і методів, з оцінки якості спеціально-наукових досліджень.

Основа методологічна – основне, вихідне положення, на якому ґрунтується академічне дослідження.

Поняття наукове – відображення узагальнених (найбільш сутєвих) ознак, властивих тому чи тому явищу, як результат абстрагування й ідеалізації.

Принцип науковий – твердження, що сприймається як вихідне, головне, ґрунтоване на певних важливих для відповідної ситуації правилах.

Результат науковий – нове знання, одержане у процесі проведення фундаментального чи прикладного академічного дослідження, об'єктивоване у вигляді відповідної праці.

Ситуація епістемічна – сукупність узаємопов'язаних ознак пізнавальної діяльності, єдність онтологічного, методологічного, аксіологічного, рефлексивного, комунікативно-прагматичного і т. ін. компонентів, які закономірно впливають на породження академічного тексту й визначають його стильову специфіку.

Смисл – значення відповідних мовних засобів, яке виформовується у процесі породження академічного тексту як результат взаємодії інтенцій комунікантів у конкретній ситуації.

Спростування – сукупність логічних і мовностилістичних засобів обґрунтування хибності того чи того наукового твердження за допомогою істинних і пов'язаних із ним наукових тверджень, критика, аргументоване або голослівне заперечення твердження.

Структура смислова – складно організована система смислів, що відображають епістемічну (комунікативно-пізнавальну) ситуацію, пов'язану з представленням та отриманням нового знання, ієрархія тем і підтем, комунікативних програм при передачі авторського задуму, що реалізується через послідовність різних конструктивних одиниць, об'єднаних лексичними, граматичними й логічними зв'язками.

Твердження – думка, висунута на підтвердження відповідних наукових теорій, методологій, предметного змісту нового знання крізь призму відомого, усталеного і т. ін.

Теорія наукова – сукупність висновків, що відображають відношення і зв'язки між явищами реальності у вигляді інформаційної моделі; система достовірних знань про об'єктивну дійсність, що описує, пояснює, передбачає явища конкретної предметної царини.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 5.1. Основні елементи наукової теорії

№ з/п	Елемент	Змістове наповнення
1.	Вихідні засади	фундаментальні поняття, принципи, закони, аксіоми і т. ін.; основне підґрунтя, на якому вибудовується науково-дослідницький проєкт
2.	Ідеалізований об'єкт	абстрактна модель суттєвих властивостей і зв'язків досліджуваних предметів, наукових фактів
3.	Логіка теорії	сукупність певних правил і способів доведення, спрямованих на пояснення структури і зміну знання
4.	Філософські установки	зумовлена певним досвідом готовність до провадження дослідницької діяльності
5.	Ціннісні фактори	уміння окреслювати наукову проблему й успішно розв'язувати її, формулювати закони і твердження як результат осмислення конкретної теорії відповідно до її принципів

Таблиця 5.2. Функції наукової теорії

№ з/п	Функція	Потракування
1.	Пояснювальна	полягає в розкритті зв'язків між ще не з'ясованими фактами, явищами, подіями, процесами, закономірностями дійсності та вже відомими й поясненими, а також із явищами, які їх зумовили
2.	Передбачувальна	полягає в тому, що наукова теорія дає змогу окреслити на основі наукових знань тенденції подальшого розвитку пояснених явищ, передбачити майбутні події, виникнення нових, невідомих явищ
3.	Синтезуюча	полягає в розкритті закономірних зв'язків між частинами й елементами теоретичної системи
4.	Методологічна	полягає в тому, що між науковими теоріями, закономірностями буття і методами, у яких розвиваються ці закономірності, наявний органічний узаємозв'язок: теорія за певних умов після відповідної зміни перетворюється на метод пізнання, а методи наукового дослідження набувають теоретичного значення

5.	Практична	полягає в тому, що сама по собі теорія не мала б настільки великого значення, якби вона не була потужним засобом розвитку наукових знань, а також науковою, методологічною основою практичної діяльності людей
----	-----------	--

Таблиця 5.4. Основні принципи наукової методології

№ з/п	Принцип	Змістове наповнення
1.	Універсального взаємозв'язку	потребує всебічного обліку зв'язків і залежностей об'єкта; аби уникнути однобічності вивчення певного явища, академічний текст має врахувати всі його суттєві аспекти і зв'язки
2.	Діалектичної суперечності	є внутрішнім самозапереченням, що передбачає одночасну єдність та антагонізм елементів і характеристик предметів
3.	Єдності якісного і кількісного	узаємозалежність цих категорій визначається самою діалектичною природою буття, забезпечуючи розмаїття явищ: нагромадження кількісних змін сприяє виникненню нової якості
4.	Діалектичного заперечення	необхідність дотримання спадковості при переході від старого до нового, від попереднього до наступного; попереднє заперечується, але не абсолютно, а відносно
5.	Відображення	пізнання є цілеспрямованим процесом активного відображення об'єктивного світу свідомістю у формі суб'єктивних ідеальних образів (основні форми відображення: споглядання через відчуття; мислення (поняття, судження, умовивід)

Таблиця 5.5. Загальні методи наукового пізнання

№ з/п	Різновиди	Диференціація	Потракування
1.	Емпіричні	спостереження	використовують для виявлення стану проблеми в теорії і практиці і який складається з етапів сприйняття, констатації, опису певного явища з допомогою словників
		порівняння	дає змогу встановити подібність і відмінність досліджуваних наукових

			фактів, що уможливорює пізнання законів і закономірностей
		вимірювання	являє собою процедуру визначення кількісного значення певної величини за допомогою одиниці виміру
		моніторинг	грунтований на системі постійних спостережень, оцінювання і прогнозів зміни стану якого-небудь природного, соціального об'єкта
		експеримент	припускає втручання у природні умови функціонування явищ, відтворює визначені сторони предметів у спеціально створених умовах задля вивчення їх без супутніх обставин
2.	Емпірично-теоретичні	абстрагування	змістова логічна операція, що дає змогу переходити від конкретних предметів до загальних понять і законів розвитку, виокремлювати суттєві ознаки, аспекти відношень предмета, процесу, явища
		аналіз і синтез	вивчає предмет, уявно чи реально розчленовуючи його на складові елементи, як-от частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення, відтак розглядає кожен з виокремлених елементів в межах єдиного цілого або навпаки
		індукція і дедукція	ґрунтується на формально-логічному умовиводі, який дає змогу одержати загальний висновок на основі окремих фактів; рух мислення від часткового, окремого до загального
		моделювання	ґрунтується на заміні, теоретичній або експериментальній, об'єкта досліджень (оригіналу) подібним до нього (моделлю)
3.	Теоретичні	структурно-системний аналіз	послугуються задля теоретичного розроблення проблеми
		діахронний	використовують для дослідження якісних змін у системі в межах визначених історичних періодів розвитку
		історичний	ґрунтований на вивченні виникнення, формування та розвитку тих чи тих об'єктів у хронологічній послідовності, виявленні внутрішніх і зовнішніх

		зв'язків, закономірностей і суперечностей, на висвітленні основних компонентів на різних етапах історичного розвитку
	прогностичний	послугуються для поширення висновків, здобутих унаслідок аналізу використаних джерел

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. *Витлумачуючи наукову теорію як систему достовірних, глибоких та конкретних знань про дійсність, науковці водночас зауважують, що ця система має струнку логічну структуру, дає цілісне уявлення про об'єкт наукового пізнання, що передбачає певні етапи. Запропонований перелік основних етапів процесу наукового теоретичного дослідження розмістіть у певній логічній послідовності.*

Висунення гіпотез; виникнення ідей, формування понять, міркувань; доведення правильності гіпотез і міркувань, тобто формування законів і теорій; узагальнення наукових фактів.

Завдання 2. *До структури сучасної наукової теорії, окрім принципів, законів, суджень, категорій, фактів і т. ін., уналежують також аксіоми. Причому послугуються поняттями «аксіома» та «постулат» як еквівалентними. Висловіть ваші міркування, беручи до уваги тлумачення відповідних слів і дефініції відповідних термінів.*

Завдання 3. *Теоретико-методологічні засади наукового дослідження передбачають врахування певних наукових методів, які традиційно диференціюють на: 1) загальнонаукові / спеціальні; 2) теоретичні / емпіричні. Послугуючись науковими джерелами, запропонуйте подальшу диференціацію відповідних різновидів, побудуйте власну таблицю, відмінну від таблиці 5.5. Назвіть, якими методами ви зможете скористатися під час продукування академічних текстів жанру стаття чи курсова робота.*

Завдання 4. *Уважно прочитайте запропонований академічний текст. Назвіть основні твердження, які в ньому актуалізовані. Прокоментуйте, як авторові вдається (і чи вдається!) їх довести. Чи можна говорити про те, що відповідний матеріал репрезентує наукову дискусію? Як можна «втрутитися» в текст, аби, так би мовити, виправити ситуацію. З'ясуйте особливості реалізації категорій об'єктивності, суб'єктивності й оцінності при подачі теоретичних відомостей. Укажіть на мовностилістичні недоліки.*

Створення й передавання наукового знання відбувається завдяки текстовій діяльності: у науковому середовищі це публікація результатів наукових досліджень. У цих умовах кожному науковцеві життєво необхідно розвивати навички побудови зв'язного й логічно впорядкованого тексту; формулювати свої думки зрозумілою й точною мовою; взаємодіяти з читачем, розуміти й поважати чужу точку зору.

Уміння писати наукові тексти розвивається й удосконалюється упродовж усього життя. Науковий текст підпорядкований одній домінантній комунікативній меті – бути джерелом інформації. Отже, науковий текст є найважливішим результатом наукової діяльності. Він містить опис об'єкту дослідження, опис методики його вивчення, презентацію способу або послідовності логічно пов'язаних розумових операцій, які дають можливість зробити певні висновки. Вивчення й аналіз різних жанрів наукової літератури дає уявлення про загальні принципи побудови текстів, їх стереотипність. Стереотипність простежується як в композиційній організації тексту, у використанні типової ситуації, так і у використанні лексичних, морфологічних і синтаксичних засобів, в організації типів наукових текстів.

Науковий текст є формою наукової діяльності. Загальний зміст функцій наукового тексту в широкому сенсі можна визначити як пояснення, що містить опис результатів пізнання й фіксацію способу застосування цих наукових результатів. Серед дослідників науковий текст традиційно асоціюється з комунікативною спрямованістю на об'єктивність, із відсутністю упередженості, тенденційності. Науковий виклад розрахований на логічне, а не на чуттєве сприйняття, тому науковий стиль тяжіє до мовних засобів, позбавлених емоційного навантаження й експресивних фарб.

Усупереч цій точці зору в науковому тексті віддзеркалюється як об'єктивна, так і суб'єктивна інформація. Оскільки процес пізнання є власністю кожного окремого дослідника, тому й суб'єктивна оцінка не може не знаходити відбиток у науковому тексті. Наука – це не лише логіка, але й джерело складних емоцій. Останнє мотивує використання образної лексики й експресивних мовних конструкцій. Це значною мірою визначається галуззю науки, мовним жанром, а також авторською індивідуальністю. До основних засобів демонстрації оцінки змісту наукового тексту належать лексичні засоби, які зазвичай домінують над граматичною категорією. Звідси поява образної лексики, порівнянь, аналогій, конструкцій експресивного синтаксису: питань-відповідей, паралелізмів, повторів, цитат, невласне прямої та непрямої мови.

Суб'єктивна інформація в науковому тексті реалізується у формі оцінки «старого» знання, що відтворює інтертекст наукової галузі, у формі актуалізації «нового» знання, безпосередньо отриманого

науковцем, який проводив дослідження, а також як засіб відтворення рівня особистої участі в отриманих результатах. Вияв, демонстрація знання як інформації в науковому тексті визначається вимогою до автора тексту бути об'єктивним під час викладення «свого» і «чужого» знання. У цій ситуації здійснюється синтез нового знання й привласненого (вже відомого). Інакше кажучи, автор завжди є присутнім у науковому тексті, як автор дослідження або як суб'єкт, на якого посилаються.

Отже, крім суто наукової інформації читач отримує комплекс відомостей і про суб'єктів знання, про їх науково-пізнавальні й ідеологічні переконання, що істотно ускладнює змістову структуру наукового тексту, перетворюючи її на систему, організовану ієрархічним способом. Автор наукового тексту визначає акценти в повідомленні, підкреслює те, що вважає актуальним; із цього згодом складається уявлення про те, як він ставиться до того, що викладається.

Науковцям необхідно пам'ятати, що інтерпретаційний, «авторський» компонент змісту наукового тексту не може реалізовуватися в традиційній системі оцінювання: «добре-погано». Він повинен трансформуватись у властивий науковому стилю формі: «добре» означає «істинно», «достеменно», «погано» означає «неточно», «недостовірно». Зазвичай, у науковому тексті протиставляється «старе» знання, заздалегідь об'єктивне, перевірене, і нове знання, обов'язковою умовою правильності якого є його аргументація, що реалізується в змісті тексту, його композиції, а також за допомогою мовних засобів.

Наприклад:

Об'єктивна оцінка наукової інформації	Природно, безперечно, навряд чи, начебто, у дійсності, насправді; точніше; зрозуміло; безсумнівно, але; швидше за все, на перший погляд, врешті-решт, зрештою, дослідження показало, досвід (розрахунки, аналіз) підтвердив, можна припустити, як відомо.
Суб'єктивна оцінка наукової інформації	Думається; думаємо, що; здається, що; за нашим переконанням, уявляється вірогідним (правомірним), викликає сумнів, спадає на думку, й(і)мовірно.

Автор наукового твору повинен викладати власну точку зору як протилежну «старій», наводячи аргументи на користь «правильності» своєї думки. Проте існують випадки, коли автор наукового тексту звертається до послідовного аналізу «старого» знання, пропускаючи його крізь «сито» власної гіпотези, або доводячи його цілковиту неспроможність. До текстів цього типу належать міркування, доказ, пояснення. Базова структура міркування охоплює посилання й висновок, який не завжди є верифікованим, бо залежить від посилань, які можуть

бути як істинними, так і хибними. Пояснення ж за структурою нагадує доказ, проте аргументами тут можуть бути лише конкретні приклади й факти, які дозволяють визнати висунуті автором тези. Докази складаються з тези (основне судження, правдивість якого повинна бути доведена) й аргументів (положення, що доводять тези). Отже, якщо в тексті-міркуванні первинне посилання повинно сприйматися читачем на віру, то в тексті-доказі теза підтверджується фактами, на підставі яких науковець робить висновок про правильність тези.

Наведені способи суб'єктивної характеристики «старого» знання реалізуються по-різному в кожному з жанрів наукового стилю. Найяскравіше вони виявляються в рецензії й монографії. Це пов'язано з цілеспрямованістю названих жанрів, яка втілюється як послідовна характеристика (= тобто, оцінка) вірогідності/ невірогідності знання або детальна характеристика проблеми загалом, яка позначається як певна дослідницька платформа для демонстрації процесу формування нового знання. У різного типу наукових статтях найчастіше невірогідність «старого» знання впливає з того, що 1) автор не погоджується з цією точкою зору; 2) точка зору автора протилежна наявній, тому ця точка зору неправильна, бо точка зору автора цілком аргументована.

Отже, оскільки науковий текст будь-якого жанру є завершальним етапом наукової творчості, кожен дослідник, працюючи над науковим текстом, обов'язково повинен враховувати, що наукове знання охоплює як об'єктивне, так і суб'єктивне знання автора.

Висновок. Новизна проведеного дослідження полягає в тому, що в роботі проводиться порівняльний аналіз засобів і способів вираження об'єктивної й суб'єктивної інформації в науковому тексті як одного з основних елементів його структури (Перцева В. А. Способи реалізації суб'єктивності в науковому тексті. Харків, 2019. С. 353–354. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/22_11_2019/pdf/177.pdf)

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Наукова теорія, згідно з позицією Альберта Ейнштейна, повинна відповідати таким критеріям:

- 1) не суперечити даним досвіду, фактам;
- 2) бути перевіреною на наявному дослідницькому матеріалі;
- 3) вибудовуватися на логічно простих засадах (основних поняттях і співвідношеннях між ними);
- 4) містити найбільш витлумачені терміни (з двох теорій, які послуговуватимуться однаково «простими» основними положеннями, перевага надаватиметься тій, яка відчутніше обмежує можливі апріорні (незалежні від досвіду) якості систем);

- 5) не бути логічно довільно обраною серед приблизно рівноцінних і аналогічно побудованих теорій;
- 6) відрізнятися красою і гармонійністю;
- 7) поєднувати в цілісну систему абстракцій різноманітні об'єкти;
- 8) мати широку сферу застосування;
- 9) вказувати шлях для створення нової, загальнішої теорії, у координатах якої вона залишиться граничним випадком.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ У ПРОЄКЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Питання для самостійного опрацювання

1. Поняття про свій / чужий текст.
2. Групування джерел. Систематизація матеріалу.
3. Переказ, перефразування, компіляція і плагіат.
4. Покликання, перепокликання та цитування, перецитування, самоцитування: доцільність, аргументованість, коректність.
5. Різновиди компресії академічного тексту. Конспектування. Реферування. Тезування. Анотування.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Анотування академічне – аналітико-синтетичного опрацювання інформації, мета якого – отримання узагальненої характеристики академічного тексту, яка розкриває його логічну структуру та зміст, дає змогу зробити висновок не лише про призначення, цінність, спрямованість і т. ін., але й про доцільність його докладнішого вивчення.

Джерело академічне – академічний текст, що став підґрунтям для провадження конкретної науково-дослідницької діяльності, для подальшого науково-дослідницького проектування.

Інтертекстуальність – категорійна ознака академічного тексту, ґрунтована на його взаємодії з семіотичним культурним середовищем, результатом якої є наявність у певному академічному тексті слідів іншого академічного тексту.

Компресія академічного тексту – стиснення академічного тексту, членування на блоки інформації, їх називання, розкриття його смислової структури.

Конспектування академічне – короткий письмовий виклад змісту відповідного жанрового різновиду академічного тексту.

Переказування академічне – передавання своїми словами чужих результатів науково-дослідницької діяльності, переповідання чужих наукових ідей, наукових понять, наукових концепцій і т. ін.

Перепокликання – фрагмент академічного тексту, у якому автор апелює до іншого наукового джерела опосередковано, через згадування третього.

Перефразування академічне – використання чужих висловлень у структурі власного академічного тексту з дещо модифікованою формою, а подекуди й змістом.

Перецитування академічне – фрагмент академічного тексту, який являє собою дослівно передане і відповідним чином оформлене чуже міркування з іншого джерела через посередництво третього.

Покликання – фрагмент академічного тексту, у якому автор апелює до іншого наукового джерела, маючи на меті аргументувати, доповнити або проілюструвати власну позицію фактами з інших академічних праць, підтвердити чи спростувати чужу думку, порівняти різні підходи вчених стосовно аналізованої проблеми.

Реферування академічне – стислий письмовий виклад змісту тих чи тих академічних текстів, аналіз їх основних положень, фактів, результатів, висновків.

Самоцитування – фрагмент академічного тексту, який являє собою дослівно передане і відповідним чином оформлене власне міркування з іншого власного джерела.

Тезування академічне – репрезентація основної інформації академічного тексту у вигляді певних стисло сформульованих положень, що демонструють основні ідеї, думки та твердження.

Текст академічний вторинний – різновид наукового тексту, основна мета якого – опис змісту первинних текстів (конспекти, реферати, анотації, рецензії, тези, науково-технічні огляди, наукові звіти, резюме і т. ін.).

Текст академічний первинний – різновид наукового тексту, основна мета якого – передавання первинних наукових відомостей, отриманих у процесі наукових досліджень (монографія, дисертація, дипломні, магістерські роботи, наукова стаття, наукова доповідь та ін.).

Текст свій – індивідуально-авторська структурно-мовна складова й одночасно кінцева реалізація академічної комунікації; текст, який належить авторові, власний витвір.

Текст чужий – використання при побудові академічного тексту невластних елементів, структурно-мовних складових, які безпосередньо не належать авторові, але є важливими для кінцевої реалізації академічної комунікації.

Цитування академічне – фрагмент академічного тексту, який являє собою дослівно передане і відповідним чином оформлене чуже міркування з іншого джерела задля підтвердження власної думки, полеміки з цитованим автором.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 6.1. Інтертекстуальні зразки в академічному тексті

№ з/п	Різновид	Особливості
1.	Цитата	формально маркований фрагмент раніше опублікованих академічних текстів – чужих або власних (оформлений як пряма мова, супроводжувана словами автора, відповідно до чинних вимог, із використанням лапок)
2.	Покликання	фоніві покликання на наукову теорію або наукову ідею, висловлену раніше (оформлені відповідно до чинних вимог, із використанням квадратних дужок і математичного чи словесного позначення позиції джерела та номера сторінки)
3.	Переказ	переповідання у формі непрямої мови фрагментів із академічних текстів інших авторів (оформлене за зразком складнопідрядного з'ясувального речення)

Таблиця 6.2. Функціональне навантаження цитати в академічному тексті

№ з/п	Різновид	Функція
1.	Цитата-аргумент	доказова функція (автор використовує цитату як незаперечний науковий доказ або факт, що підтверджує істинність певних тверджень)
2.	Цитата-приклад	ілюстративна функція (автор використовує цитату для ілюстрації, унаочнення певного наукового факту)
3.	Цитата-замінник	функція представлення позиції (автор висловлює власну позицію через покликання на авторитетні думки попередників)

Таблиця 6.3. Загальна класифікаційна схема наукової інформації

№ з/п	Різновид	Особливості	Функції
1.	Первинна	вихідна інформація, що є результатом безпосередніх соціологічних експериментальних досліджень, вивчення практичного досвіду (фактичні дані, зібрані дослідником, їх аналіз і перевірка)	забезпечує достовірність висновків і результатів наукових пошуків, зв'язок окресленої концепції із загальним розвитком теорії

2.	Вторинна	систематизована інформація, що є результатом аналітичної обробки й публікації матеріалів за темою дослідження (інформаційні, довідкові, бібліографічні видання)	сприяє визначенню сучасних тенденцій у розв'язанні досліджуваної наукової проблеми; дає змогу визначити актуальність, рівень її розробленості; надає матеріал для вибору аспектів і напрямів дослідження, його мети і завдань, теоретичних побудов
----	----------	---	--

Таблиця 6.4. Класифікація друкованих джерел наукової інформації

№ з/п	Різновид видання	Характеристика за призначенням
1.	Офіційні	публікації законодавства, нормативно-правових актів державних і господарських органів управління
2.	Наукові	теоретичні й практичні результати науково-дослідницької діяльності у різних сферах знань
3.	Науково-популярні	відомості з різних галузей науки і техніки, розраховані на непрофесійного адресата
4.	Підручники	знання наукового і прикладного характеру, зведені у систему, використовувані в навчально-освітньому процесі
5.	Виробничі	знання з технології, техніки, організації виробництва, призначені для використання у практичній діяльності фахівцями певного профілю
6.	Довідкові	містять коротку наукову й прикладну інформацію для фахівців з певної царини знань, їх науково-дослідницької і професійної діяльності
7.	Нормативно-виробничі	правила, норми і нормативи, технологічні вимоги, стандарти, призначені для використання у виробничо-практичній діяльності
8.	Патентно-ліцензійні	право на використання інтелектуальної власності, трудову діяльність у певній сфері виробництва
9.	Каталоги	нормативно-виробничі довідники різних видів знань науково-прикладного характеру

Таблиця 6.5. Методика пошуку наукової інформації

№ з/п	Етап	Змістове наповнення
1.	Етап 1 Що шукати?	виокремлення основних проблем, питань, завдань дослідження й ключових понять
2.	Етап 2 Де шукати?	визначення переліку джерел, у яких репрезентована інформація щодо окреслених проблемних питань
3.	Етап 3 Як шукати?	вибір прийомів, за допомогою яких здійснюватиметься робота з обраними джерелами інформації (опрацювання каталогів бібліотек, робота в мережі Internet, робота з інформаційною базою і т. ін.)
4.	Етап 4 Як опрацьовувати?	одержання текстів (ксерокопіювання або ж читання) та їх безпосередня обробка, систематизація матеріалу відповідно до тих чи тих аспектів дослідження

Таблиця 6.6. Різновиди компресії академічного тексту

№ з/п	Різновид	Особливості
1.	Тези	властива строга нормативна змістово-композиційна структура: а) назва, що відображає головну ідею; б) преамбула (актуальність і ступінь розробленості проблеми); в) основні тези-положення (обґрунтування, докази на користь проблеми, яку досліджує автор тексту); г) завершальні тези (основні результати, перспективи); кожна теза висвітлює окрему мікротему (частину загальної теми тексту), визначає зміст наступної або підсумовує попередні тези; формулювання кожної тези починають з нового рядка; кожна теза містить самостійну думку, яку висловлюють в одному або кількох реченнях; виклад суті ідеї чи положення здійснюється без наведення конкретних прикладів; покликання на джерела, цитати в тезах використовують рідко, не бажаний і фактичний матеріал
2.	Конспект	не варто конспектувати під час першого прочитання, а слід спочатку одержати загальне уявлення про текст загалом; конспектувати варто під час повторного читання, звертаючи основну увагу на ключові слова, так звані інформаційно-сміслові центри; особливу увагу слід приділяти структуруванню опрацьованого матеріалу, побудові логічних схем

3.	Реферат	реферуючи наукове джерело, на етапі ознайомлювального читання задля проведення оглядового аналізу читають заголовок, вступ, зміст тексту, висновки, анотацію; на етапі поглибленого аналізу з'ясовують особливості об'єкта, можливість його практичного застосування, вивчають факти, нові ідеї й гіпотези, експериментальні дані, нові методики, переваги застосування запропонованого варіанта розв'язання проблеми
4.	Анотація	для підготовки анотації важливо виконати такі операції: оглядове, або ознайомлювальне, читання тексту, яке здійснюють задля одержання уявлення про вихідні дані та загальний зміст наукового джерела; повторне читання окремих частин, спрямоване на смисловий та структурний аналіз, виокремлення актуальної інформації; мовне опрацювання інформації у вигляді стислої характеристики відповідно до чинних вимог анотування

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Прочитайте запропонований матеріал та анотацію до нього. Виокремте нову інформацію про чужий текст. Висловіть власні критичні міркування і щодо первинного, і щодо вторинного академічних зразків. Прокоментуйте наявність / відсутність у тексті ознак чужих текстів. Піддайте первинний академічний текст одному з різновидів компресії.

У публікації йдеться про один із аспектів формування мовної культури дослідника, акцентовано на конструкціях із чужою мовою в науковому тексті. Подано різні витлумачення відповідного лінгвістичного явища, окреслено проблемні моменти, пов'язані з трактуванням тих чи тих його різновидів, засвідчених у науковому тексті. Основну увагу зосереджено на дослідному / трансформованому відтворенні чужих висловлень чи думок (прямий / непрямий цитації). Окреслено їхнє функційне призначення.

Ключові слова: науковий текст, пряма мова, цитата, непряма мова, чуже висловлення.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки спостерігається зацікавлення вивченням проблем наукового тексту. Це значною мірою зумовлено як зростанням ролі науки в житті суспільства, так пошуками нових підходів до формування професійної компетентності. У такому разі наголошують не лише на методологічній, але й на мовній культурі дослідника, адже, як справедливо зауважують

вітчизняні вчені, мовна якість наукової продукції суттєво впливає на її теоретичну і практичну цінність. Щоправда, сучасний рівень наукової мовної культури перебуває далеко не на високому (а подекуди й не на належному) рівні. Попри значні зусилля щодо підвищення культури наукової української мови, попри появу великої кількості відповідних праць, що репрезентують ті чи ті аспекти наукового дискурсу, чимало питань висвітлюється лише принагідно. З-поміж них, гадаємо, на окрему увагу лінгвістів заслуговує категорія конструкцій із чужою мовою (чужим мовленням). Україністика потребує комплексного дослідження таких конструкцій, їх ґрунтового та всебічного вивчення загалом та в різних зразках наукових текстів зокрема.

Аналіз досліджень та публікацій; постановка завдання.

Назване явище свого часу неодноразово привертало увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців (Б. Ардентов, М. Бахтін, Т. Вавринюк, В. Волошинов, В. Виноградов, Є. Отін, В. Рінберг, Г. Рустамова, Н. Сахарова, В. Топоров, Л. Шитик, К. Шульжук та ін.). Лінгвістичний аналіз конструкцій із чужою мовою (чужим мовленням) здійснювали на прикладі різних функційних стилів, передовсім художнього та публіцистичного. Деінде натрапляємо на праці, у яких представлено функційний аспект «чужої мови» в науковому тексті. Однак такі дослідження, по-перше, виконані не на українськомовному матеріалі, по-друге, репрезентують вибіркочну царину наукових знань, скажімо, лінгвістичну (С. Малихіна), по-третє, зосереджують увагу на окремих різновидах, наприклад, цитуванні (Ю. Алейникова).

Завдання запропонованої публікації – окреслити проблемні моменти у витлумаченні певних різновидів конструкцій із чужою мовою (чужим мовленням), використовуваних у науковому тексті, з'ясувати особливості прямої / непрямої цитації.

Викладення матеріалу та результати. Конструкції з чужою мовою (А. Багмут), або чужим мовленням (К. Шульжук), витлумачують переважно як різні способи передачі висловлень чи думок якоїсь особи, уведених в авторський текст.

План вираження та план змісту таких конструкцій залежать від ситуації спілкування: з одного боку, чужа мова має характер прямої цитації, коли автор новоствореного тексту дослівно повторює чужі слова чи думки, тобто повністю зберігає зміст і форму першоджерела; з іншого, – вона, проголошуючи ту чи ту «чужу ідею», передає план змісту, модифікуючи форму. У першому разі зазвичай говорять про форми прямої передачі чийхось висловлень чи думок (пряма мова), у другому – про форми непрямої передачі (непряма мова).

У підходах до трактування прямої / непрямої мови науковці здебільшого є однотайними. Проте форми передачі чужої мови не

обмежуються згаданими різновидами. До того ж саме з науковими текстами пов'язують специфічні конструкції, кваліфіковані цитатами. Твердження про те, що цитати вводять у текст, зокрема науковий, для підтвердження думки автора авторитетним джерелом, не викликає жодних сумнівів. Але потрактування прямої мови та цитати як різновидів конструкцій із чужою мовою є дещо суперечливим. Якщо пряма мова є дослівно, точно відтвореним чужим висловленням зі збереженням змісту і всіх мовних особливостей (лексичних, граматичних, стилістичних), то чим тоді вона відрізняється від цитати? (пор.: цитата – дослівно переданий уривок із якогось твору, що наводиться іншим автором для підтвердження чи пояснення своєї думки). Цілком очевидно: поняття «пряма мова» і «цитата», не будучи абсолютно тотожними, у межах наукового дискурсу є взаємозамінними, синонімічними, хоч, згідно з традицією, перевагу щодо використання надають останньому, що, власне, зумовлено особливостями його потрактування. І пряму мову, і цитату можна кваліфікувати як точне, дослівне відтворення чужого висловлення, яке здебільшого супроводжується так званими словами автора, що містять інформацію про адресанта прямої мови (прямої цитації), іноді про обставини чи джерело фіксації. Таке витлумачення містить і інші суперечності та спонукає до розмірковувань стосовно пошуків нових підходів до окреслення диференційних ознак аналізованих різновидів конструкцій із чужою мовою, насамперед цитати, або цитування. Відштовхуючись від лексичного значення слова дослівний – «який слово в слово відповідає першоджерелу; абсолютно точний, буквальний», – важко погодитися з думкою, що цитати з іншомовних джерел можна наводити як мовою оригіналу, так і в перекладі. Адже, як відомо, одиниці кожної мови вирізняються своєю національною специфікою, тому, перекладаючи текст, не можна «слово в слово» зберегти його форму. Звідси, відповідно, варто було б говорити не тільки про дослівне, а й про трансформоване відтворення чужих висловлень чи думок (останнє засвідчує використання змісту чужого висловлення чи думки зі суттєвою модифікацією форми). Причому трансформацію чужої мови можна ілюструвати як іншомовними, так і українськомовними зразками (наприклад, українськомовний фрагмент авторитетного висловлення чи думки зазнає лексичних чи граматичних модифікацій).

Відтак у науковому тексті актуалізується ще один різновид конструкцій із чужою мовою, кваліфікований як непряма мова – уведене в авторський текст чиєсь висловлення, що характеризується модифікованим планом вираження і збереженим планом змісту. Зазвичай при непрямій мові послуговуються формою з'ясувальної підрядної частини, супроводжуваної головною, у структурі якої наявний предикат, що йому

належить організовувальна роль (наприклад, *зазначає, наголошує, переконує, зауважує, акцентує, пояснює* і т. ін.). На відміну від дослівного відтворення фрагмента того чи того тексту, маркованого зазвичай лапками та покликанням на автора й відповідне джерело, трансформоване чуже висловлення в різних наукових жанрах супроводжується лише покликанням на авторитетне джерело та його автора.

Наявність / відсутність графічних засобів виокремлення дає змогу диференціювати цитування як експліцитне (виражене) та імпліцитне (приховане).

Конструкції з чужою мовою в наукових текстах зорієнтовані на максимально точну та об'єктивну репрезентацію й популяризацію наукової інформації. Будучи структурним елементом композиційної організації будь-якого наукового тексту, забезпечують його формально-змістову зв'язність (когерентність). Від вмотивованої, дозваної, поданої в логічній послідовності прямої / непрямої цитації великою мірою залежить і цінність тієї чи тієї авторської праці, оскільки відповідні конструкції демонструють ставлення суб'єкта наукового пізнання до знань, отриманих попередниками у відповідній науковій царині.

Конструкції з чужою мовою використовуються на різних етапах створення наукового тексту й у різних його структурних компонентах: їх присутність уможливорює маніфестацію наявних теорій, ідей, гіпотез, методів і методик, напрямків, позицій і т. ін., сприяє окресленню проблемних ситуацій та пошуку шляхів їх розв'язання, експлікує ключові поняття, критично оцінюючи їх, конкретизує зміст і т. ін. Особливості функціонування конструкцій із чужою мовою в науковому українськомовному тексті потребують скрупульозного вивчення.

Висновки та напрямок подальших досліджень. Сучасні наукові тексти характеризуються потужним інформаційним потенціалом, що вимагає високого рівня наукової підготовки. Якість виконання наукової праці залежить не лише від методологічної, але й мовної культури. Культура української наукової мови повинна стати об'єктом різних лінгвістичних студій (передовсім дисертаційних праць). У зв'язку з цим на окрему увагу заслуговують конструкції із чужою мовою, яким в організації наукового тексту належить досить суттєва роль. Попри принагідне їх опрацювання залишається чимало недосліджених аспектів. На основі розмаїтого фактичного матеріалу слід комплексно і системно дослідити всі функції й особливості конструкцій із чужою мовою в різних жанрах наукового тексту (Колоїз Ж. В. Конструкції з чужою мовою в науковому тексті. URL : <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/556>).

Завдання 2. Прокоментуйте оприлюднену наукову позицію. Висловіть власні критичні міркування щодо інтертекстуальної взаємодії. Як, на вашу думку, має співвідноситися свій / чужий текст у межах первинних академічних зразків як великого, так і малого обсягів.

Функціонування наукового знання передбачає його критичне засвоєння, інтерпретацію й перевтілення в нових текстах. Кожен науковий витвір, вступаючи в активний творчий діалог із попередніми текстами, стає «суб'єктом» інтертекстуальної взаємодії. Своєю чергою, нова наукова концепція, «опредметнюючись» у тексті, виявляється потенційно використовуваним знанням для майбутніх дослідників.

Завдання 3. Спродукуйте власний текст-міркування (до 3000 знаків) про доцільність, вмотивованість, аргументованість, коректність перецитовування та самоцитовування, використовуючи при цьому і покликання, і цитування.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7 **СТРУКТУРА АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ**

Питання для самостійного опрацювання

1. Абзац як структурний елемент академічного тексту і засіб реалізації категорій зв'язності й цілісності.
2. Структура абзацу. Роль першого речення в абзаці.
3. Логіко-смісловий аналіз побудови речень та абзаців.
4. Типи зв'язків речень в абзаці.
5. Доцільність / недоцільність використання лексичних повторів.
6. Аналіз і синтез матеріалу.
7. Способи і засоби досягнення точності, послідовності, зрозумілості.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Абзац – частина тексту (або весь текст), позначена відступом управо, яка складається з одного чи кількох логічно пов'язаних речень, що становлять певне відносно завершене семантичне і граматичне ціле; абзацний відступ.

Багатство академічного мовлення – категорійна ознака академічного тексту, пов'язана з умінням адресанта послуговуватися різноманітними засоби мовного коду, уникати повторення однотипних елементів, конструкцій, застосовувати синонімічне розмаїття і т. ін.

Виразність академічного мовлення – категорійна ознака академічного тексту, пов'язана з прагматичним впливом на адресата,

виявляється у доборі елементів мовного коду й умінні будувати повідомлення з найпотужнішим ефектом.

Доречність академічного мовлення – категорійна ознака стилістично досконалого, довершеного, бездоганного за своїм змістом і структурою ситуативно зумовленого академічного тексту.

Єдність надфрази – фрагмент тексту, що передбачає поєднання двох і більше речень, об'єднаних спільністю теми в композиційно-синтаксичну конструкцію, якій властива певна змістова завершеність і структурна єдність, що досягається лексико-граматичними й інтонаційними засобами.

Зрозумілість академічного мовлення – категорійна ознака академічного тексту, пов'язана з добором і використанням елементів мовного коду, що репрезентують ті чи ті наукові факти в доступній для сприйняття, простій, ясній, дохідливій формі, яка не потребує додаткових коментарів.

Композиція академічного тексту – будова, структура, розташування і взаємозв'язок структурних елементів певного цілого відповідно до жанрової, смислової, функціональної і т. ін. належності.

Конструкція – ті чи ті сполучення слів, для яких характерні певні логічні, смислові, граматичні і т. ін. зв'язки.

Контекст – фрагмент тексту, у якому актуалізується відповідне поняття і який є необхідним та достатнім для його потрактування, витлумачення, інтерпретації.

Логічність академічного мовлення – категорійна ознака академічного тексту, пов'язана з продуманим, вираженим, семантично й структурно впорядкованим використанням елементів мовного коду, які відповідають усталеним реаліям об'єктивної дійсності, загальноприйнятим науковим теоріям, підтвердженням науковим фактам і т. ін.

План академічного тексту – короткий перелік проблем, досліджуваних в академічному тексті; порядок розміщення частин якого-небудь викладу, його композиція; система взаємопов'язаних завдань, що визначають порядок і послідовність виконання дослідження, розкриває зміст тексту і відновлює його в пам'яті.

Послідовність академічного мовлення – категорійна ознака академічного тексту, пов'язана з добором і використанням елементів мовного коду, що репрезентують ті чи ті наукові факти у певній закономірній відповідності до мети, завдань, теоретичних засад і т. ін.

Речення – фрагмент тексту, що вирізняється такими категорійними ознаками, як-от: предикативність, модальність, відносна закінченість змісту, логічна сутність, структурно-синтаксична організованість, інтонаційна оформленість.

Розуміння – мовленнєво-мисленнєвий процес, що полягає в установленні адресатом смислу академічного тексту, усвідомленні ним авторських текстових стратегій, інтенцій.

Смисл – значення, що виформовується як результат взаємодії інтенцій мовців у конкретній комунікативній ситуації.

Структура – упорядкованість відношень, що зв'язують елементи системи і сприяють її рівновазі; спосіб організації системи, тип зв'язків.

Точність академічного мовлення – категорійна ознака академічного тексту, пов'язана з добором і використанням елементів мовного коду, що цілком і повністю відповідають нормативним вимогам, у подробицях і деталях відбивають певний об'єктивний (не приблизний, не загальний!) зміст.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 7.1. Структура великого за обсягом академічного тексту

№ з/п	Структурні елементи	Потракування
1.	Титульний аркуш	обов'язковий елемент; перша (заголовкова) сторінка, на якій відповідно до чинних вимог зазначено основні відомості про працю – прізвище, ім'я, по батькові автора, назву (інформативну одиницю, що відображає тему дослідження і відповідає змісту тексту), жанр, місце і час виконання і т. ін.
2.	Анотація	факультативний елемент, що узагальнено характеризує зміст первинного академічного тексту, подає перелік основних тем, представлених у ньому
3.	Зміст	обов'язковий елемент, що являє собою перелік наявних в академічному тексті структурних елементів із зазначенням їх початкової сторінки
4.	Перелік умовних позначень	факультативний елемент, що являє собою сукупність певних скорочень, використовуваних у межах академічного тексту, розміщених в алфавітному порядку
5.	Вступ	обов'язковий елемент, у якому обґрунтовано вибір теми, її актуальність, репрезентовано науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза (за необхідності), джерельна база, новизна, теоретичне і практичне значення, апробація, структура)

6.	Основна частина	обов'язковий елемент, у якому представлено теоретико-методологічні та практичні засади дослідження, пошук способів розв'язання проблеми, докази концепції, ідеї, підтвердження або спростування гіпотези і т.ін.; передбачає членування на розділи (описовий та аналітичний (аналітичні) ← підрозділи ← пункти ← підпункти і т.ін., які, своєю чергою, об'єднують: надфразні єдності ← абзаци ← речення
7.	Висновки	обов'язковий елемент, що містить результати проведеного дослідження, перспективи подальших наукових пошуків; повинен корелювати з темою, метою та завданнями, окресленими у вступі
8.	Список використаних джерел	обов'язковий елемент, що передбачає сукупність джерел наукової інформації, розміщених переважно в алфавітному порядку, які послужили підґрунтям для осмислення наукової проблеми
9.	Додатки	факультативний елемент, що передбачає додаткову інформацію, використовувану для унаочнення, підтвердження тих чи тих теоретичних, методичних і т.ін. засад

Таблиця 7.2. Способи організації академічного тексту

№ з/п	Процедура	Спосіб організації тексту (логічний порядок)
1.	Простеження (репрезентація основних етапів)	хронологічний: часова або подієва послідовність
2.	Дослідження (поділ на складники, критичне осмислення кожної структурної частини)	ієрархічний: від найбільш важливого до найменш важливого, другорядного
3.	Огляд (репрезентація основних характеристик)	класифікаційний: групування ідей, їх логічне впорядкування
4.	Порівняння (зіставлення чи протиставлення)	зіставно-протиставний: послідовно за характеристиками чи блоками
5.	Аналіз (поділ на складники, структурування)	дедуктивний: від загального до часткового
6.	Доказ (переконання через аргументацію)	причино-наслідковий: від найменш важливого до найбільш важливого
7.	Опис (репрезентація в деталях)	у порядку розташування, розміру або форми об'єктів

Таблиця 7.3. Структура абзацу в академічному тексті

№ з/п	Елемент	Призначення
1.	Заголовкове речення	репрезентує основну думку абзацу, називає його тему (те, про що піде мова), обмежує цю тему рамками того специфічного аспекту (ключової думки) або аргументу, який може бути повністю розглянутий в одному абзаці
2.	Підтримувальне речення	розгортає тему, пояснює або підтверджує заголовкове речення, пропонує більш детальну інформацію в напрямку, заданому контрольною думкою
3.	Висновкове речення	указує на кінець абзацу, акцентує на важливих моментах, які бажано запам'ятати, підсумовує сказане, перефразовуючи заголовкове речення; пов'язує попередній абзац із наступним, не розкриваючи його тему, однак натякаючи на те, як буде розгортатися думка; використовують здебільшого тоді, коли абзац насичений деталями, сам текст складний за змістом або перехід від однієї думки до іншої потребує особливої уваги

Таблиця 7.4. Основні вимоги до абзацу як структурного елемента

№ з/п	Вимога	Потракткування
1.	Цілісність	забезпечується якістю ключової (контрольної) думки, висловленої в заголовковому реченні: якщо ця думка надто специфічна або надто загальна, то, вочевидь, отримаємо надто довгий короткий чи незрозумілий абзац
2.	Зв'язність	забезпечується доцільним використанням займенників, вказівних слів або лексичних повторів ключових слів і т. ін., так званих сигналів переходів
3.	Логічність	логічність розвитку думки залежить від зв'язності, однак досить тісно пов'язана зі змістом: абзац повинен бути ретельно спланований і продуманий

Таблиця 7.5. Функції абзацу в академічному тексті

№ з/п	Функція	Потракування
1.	Логічна	сприяє логічному викладу матеріалу: кожен абзац репрезентує одне питання, певний аспект досліджуваної проблеми; у ньому окреслюють нову тему або деталізують, конкретизують, уточнюють, доповнюють думку, висловлену в попередньому
2.	Естетична	полегшує сприйняття викладу й розуміння запропонованого матеріалу; розмір абзацу залежить від стилю викладу, жанру академічного тексту, авторської манери письма і т. ін.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Прочитайте запропонований фрагмент лекції, що актуалізує питання структури академічного тексту. Чому, на вашу думку, автор більший акцент робить на принципах побудови, ніж на композиції тексту загалом і залишає поза увагою композицію абзацу зокрема. Як у представлених абзацах реалізовані категорії зв'язності, цілісності і логічності? Висловіть власні критичні міркування, зокрема й щодо технологій організації академічного тексту та написання кожного з його структурних елементів. Подумайте над відповіддю на питання, як упорядкувати академічний текст загалом.

Науковий текст не повинен нагадувати огляд, його функція дослідницька. Тому серед принципів його укладання фахівці виділяють: 1) принцип змістової насиченості, що полягає в пізнавальній цінності професійно орієнтованої інформації, лексичному й граматичному наповненні; 2) принцип професійної значущості, який виявляється в повідомленні необхідної інформації з галузі професійної сфери діяльності; 3) принцип наукової інформативності, що розкривається в авторській концепції, оцінці певного явища чи факту; 4) принцип новизни, що характеризується наявністю нових знань, які обґрунтовано на підставі фундаментальних або прикладних наукових досліджень й впроваджено у практику; 5) принцип змістової завершеності, який реалізується в цілісності вирішення поставлених завдань; 6) принцип доступності, що означає зрозумілість, легкість сприйняття інформації, відповідність комунікативній сприйнятливості користувача; 7) принцип інтертекстуальності, який характеризують як багатовимірний зв'язок наукового тексту з іншими видами текстової інформації.

Правильний науковий текст вирізняється стрункою композицією, яка відображає рух думки дослідника. Тому текстову інформацію доцільно розподіляти відповідно до того, як її сприйматимуть: старе – нове, відоме – невідоме, головне – другорядне, істотне – неістотне, загальне – конкретне, спільне – специфічне, просте – складне, зрозуміле – незрозуміле, звичне – незвичне, безперечне – суперечливе.

Названі вище принципи визначають структуру наукового тексту. Традиційно науковий текст складається з трьох частин: 1) постановочної, де визначається проблема, мета й завдання, гіпотези й методи дослідження, а також описується зв'язок проведеного дослідження з іншими; 2) дослідницької (опис дослідження й отриманих результатів); 3) підсумкової (висновки й рекомендації для проведення подальших досліджень і використання результатів у практичному житті).

Отже, основна ідея й проблема наукової роботи, сформульовані у вступі в загальному вигляді, потім послідовно розгортаються в основній частині (спростовуються, доводяться, уточнюються). Для цього слід враховувати мовні засоби організації інформації наукового тексту.

Структурні компоненти наукового тексту можуть поєднуватися кількома видами зв'язку: 1) ланцюжковим (послідовним), коли речення (абзаци) послідовно зв'язуються одне з одним, а певний елемент попереднього речення стає вихідним пунктом для наступного, вимагаючи розгортання думки (переважно з використанням займенників і лексичних повторів); 2) паралельним, коли речення (абзаци) рівноправні, часто однотипні за будовою, а розвиток думки йде через зіставлення ознак; 3) дистантним – об'єкт, що згадувався в першому абзаци, знову стане предметом уваги в наступних абзацах, через певну кількість речень іншого змісту; 4) перспективним – вказує на те, про що мовитиметься далі; 5) ретроспективним – певний фрагмент тексту вимагає пригадування змісту попередніх частин. Взаємозв'язки між реченнями у науковому тексті можуть бути й складнішими. Так, найважливішу інформацію може нести перше речення, інші тільки уточнюють, поглиблюють, конкретизують його зміст. Інформація також може бути зосереджена в першому й останньому реченнях, тісно пов'язаних між собою, проміжні речення виконуватимуть функцію коментаря (Перцева В. А. Композиція наукового тексту та принципи його укладання. Харків, 2023. URL : file:///C:/Users/User/Downloads/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%20%E2%84%96%203_2023%20(1).pdf).

Завдання 2. Прокоментуйте оприявлену наукову позицію щодо композиції абзацу в академічному тексті. Чи можна за такого підходу розпочинати абзац із цитати? Відповідь обґрунтуйте.

Ідеальний абзац складається не менше ніж із трьох речень, оскільки в ньому викладено відповідну тезу. Для цього, очевидно, варто сформулювати вступну думку, за нею – основну, наділивши її аргументами, а потім, нарешті, і висновок. Окрім того, кожна нова теза повинна бути пов'язана з попередньою і наступною, тому абзаци треба пов'язувати між собою логічно – за змістом і за допомогою слів-зв'язок. До таких зв'язок, наприклад, можна зарахувати вставні слова: *окрім того, отже, по-перше, по-друге, відповідно*; сполучники: *однак, тим не менше, тоді як, у той час як*; прийменники: *незважаючи на, завдяки, у результаті*.

Завдання 3. Доведіть або спростуйте істинність запропонованих тверджень. Назвіть засоби досягнення точності, послідовності, зрозумілості. Прокоментуйте логіко-змістовий аналіз побудови речень.

1. Абзац – це група взаємопов'язаних речень, у яких простежується одна основна думка. Кількість речень в абзаці не має принципового значення, однак їх повинно бути достатньо, аби цю думку висловити зрозуміло.

2. Абзац – це щось відносно завершене, від чого ви відштовхуєтесь, розмірковуючи. Навіть якщо в абзаці, розміщений на двох сторінках тексту, закладений глибокий зміст, сам його вигляд навією нудьгу й відбиває будь-яке бажання вникати в такий невпинний «потік свідомості».

3. Заголовкове речення являє собою корисний навігаційний засіб як для автора, так і для читача. Авторів зрозуміло, яку інформацію варто подати в певному абзаці (і яку, відповідно, вилучити), а читач розуміє, про що піде мова в цьому абзаці, а тому краще підготовлений до сприйняття запропонованої інформації. Більше того, це зекономить час читача, оскільки підтримувальні речення можна і не читати (хоч писати їх, звичайно, необхідно).

4. Завдяки гарно сформульованій контрольній думці абзац організується і охоплює необхідну й упорядковану відповідним чином інформацію. Останні речення, можливо, не такі важливі і помітні, однак у грамотному тексті й у них є відповідна функція. Виробивши навички починати абзац із заголовкового речення, корисно пам'ятати і про те, як закінчити абзац і пов'язати його з наступним реченням.

5. Частіше робіть абзаци. Робіть їх, коли змінюється тема, коли вимагає ритм і взагалі чим частіше, тим краще.

Завдання 4. Послугуючись логічними основами аргументації, доведіть (або спростуйте!) актуалізовані твердження про організацію академічного тексту, практику його аналізу, абзац як структурний

елемент і т. ін. При спростуванні апелюйте до таких основних способів, як контраргумент, антитеза, доведення хибності аргументів, якими обґрунтовано твердження і т. ін.

1. У термінах інженерної метафори ми зробили розрахунки, придбали необхідні матеріали, озброїлися інструментами і сміло можемо приступати до будівництва. Пора розбити будівельний майданчик і приступити до поетапного збору елементів. Для цього ми повинні, по-перше, утримувати перед очима нашу споруду як цілісний, хоч поки що і віртуальний продукт, і діяти згідно з інструкцією. Відповідно, над доведеться випрацювати належну структуру тексту, організувати і написати основну частину, а потім вступ і висновки. Це і є наша програма дій на цьому етапі.

2. Від ідеї і планування тексту до його втілення так само далеко, як від задуму плану споруди до завершення її будівництва. Аби побудувати щось цілісне, ми повинні постійно утримувати цю цілісність в голові, однак будувати її варто поетапно, елемент за елементом.

3. Відношення між думкою і фактом – це різниця між суб'єктивним й об'єктивним, модальним і реальним. Якщо думка являє собою тезу, то відношення між тезою і фактом набагато складніші, оскільки їх пов'язує цілий текст, а текст – це логічно впорядкована й організована система доказів. Сам по собі факт не є основою доказу. Він може лише доповнювати аргумент, тобто логічно обґрунтовувати ваші ідеї.

4. Робота над текстом починається так: розуміння теми (культурний вимір) і ставлення до неї (критичний вимір) дають нам змогу сформулювати тезу (сильна теза нагадує нам про «п'ятий елемент»), знайти підхід до предмета дослідження (процедуру) і на цій основі окреслити фокус тексту. Щоб організувати текст, необхідно на основі процедури вибудувати систему доказів, яка спиратиметься на аргументи, доповнювані фактами.

5. Усупереч поширеній в нашій освіті думці, текст не поділяється на абзаци, а будується з них, як споруда із блоків. Для того, аби споруда була надійною, зручною і красивою, кожному блоку повинно відповідати своє точне місце, а кожен абзац повинен вирізнятися і внутрішньою цілісністю, і міцними зв'язками з іншими абзацами. Якщо текст вибудований продумано і точно, то поміняти в ньому щось місцями неможливо: він утворює єдине логічне ціле. Отже, добре організовані абзаци допомагають авторові переконливіше викладати свої ідеї, а читачеві – легше їх сприймати.

6. Важливо правильно написати абзац і розподілити інформацію за абзацами так, щоб текст виявився логічно впорядкованим, а кожен абзац мав своє місце в тексті.

Завдання 5. Прочитайте запропонований фрагмент тексту. Оцініть абзаци з позиції змісту і форми. Виокремте в них (де це можливо!) заголовкові речення. Назвіть у кожному тему й ключову (контрольну) думку. Чи є в абзацах узагальнювальні речення? У чому їх ідея? Чим відрізняються заголовкові та узагальнювальні речення. Яка інформація наявна в інших реченнях? Чи достатньо їх для підтримки заявлених тем?

Міждисциплінарний підхід є невід'ємною умовою сучасної професійної підготовки кваліфікованих фахівців. Відповідно, останнім часом з'являються інтегровані навчальні курси, які активно запроваджуються в освітній процес у вітчизняних закладах вищої освіти. Дисципліна «Основи академічного письма», яка нещодавно увійшла до навчальних планів різних спеціальностей в українських університетах, покликана формувати академічну культуру, академічну грамотність, практичні навички усної й писемної мови, необхідні для успішного навчання та майбутньої професійної діяльності.

Питання, пов'язані з академічним письмом, є надзвичайно популярними в світі, зокрема їм присвячена ціла низка наукових видань: Бейлі Стівен, 2018; Дороті Е. Земах, Ліза А. Румісек, 2017; Карен П. Макбет, 2010 та ін. Натомість у вітчизняній педагогіці проблема вивчення основ академічного письма є мало дослідженою з огляду на новизну дисципліни в освітніх програмах. Знаходимо поодинокі роботи, присвячені, наприклад, формуванню навичок *інішомовного* академічного письма деяких спеціальностей (Дзіман Г., 2014, Костик Є., 2019), теоретико-методологічним засадам викладання академічного письма у вищій школі (М. Козолуп, Р. Комар, 2020). Зважаючи на ці факти, наше дослідження з акцентом на міждисциплінарному спрямуванні навчальної дисципліни набуває особливої актуальності.

Мета статті – узагальнити та описати досвід викладання навчальної дисципліни «Основи академічного письма» для студентських груп економічних, медичних, юридичних та інших спеціальностей у Сумському державному університеті у 2019–2020 навчальному році (перший рік імплементації зазначеного курсу).

Дисципліну запроваджено як для вітчизняних, так і для іноземних студентів усіх спеціальностей. Структура курсу є спільною, але його змістове наповнення варіюється залежно від специфіки спеціальності й контингенту здобувачів вищої освіти.

За навчальними планами всього передбачено 120 годин (4 кредити): 16 годин лекцій, 16 практичних занять і 88 годин самостійної роботи. Викладання здійснювалося в кілька основних етапів, зумовлених окресленими завданнями, з орієнтацією на

розроблені методичні рекомендації та програму курсу (Шліхта Н., Шліхта І., 2016).

1. *Пояснення мети та змісту дисципліни, обґрунтування її значення для освітнього процесу.* Надзвичайно важливо переконати студентів, що дисципліна допоможе їм у підготовці до різноманітних занять протягом усіх років навчання в університеті, у написанні курсових та дипломних робіт, тез до конференцій і текстів до практичних та лабораторних робіт, адже грамотність, структурованість та лексичне багатство мовлення, вміння працювати з літературою, добирати матеріал та правильно робити посилання на першоджерела є на часі.

2. *Ознайомлення з основними освітніми та професійними поняттями.* Варто проводити паралелі між загальновідомими й інноваційними терміноназвами, що виникають у мовленні останнім часом, з'ясовувати нові значення термінів і причини їхньої появи, добирати синоніми, жаргонізми, перифрази, фразеологізми; наводити приклади їхнього використання в повсякденному мовленні з позитивними й негативними конотаціями, уміти обґрунтувати свій вибір. У пригоді стає «Словник-довідник лексики сфери освіти: національно-європейська ідентичність» (Серебрянська, 2018), який демонструє і значення популярної термінологіки, і приклади контекстуальних умов її функціонування. Послугуючись згаданим виданням, варто розтлумачити номінації типу *онлайн-навчання, онлайн-університет, стартап-університет, steam-освіта* та з'ясувати їхнє контекстуальну семантику.

3. *Обговорення принципів академічної доброчесності та суміжних понять (академічна культура, академічна етика, академічне письмо тощо).* На цьому етапі передбачений аналіз документів СумДУ, розміщених на вебсайті, що присвячені цій проблемі. В якості домашнього завдання студенти опрацьовують кодекси честі інших університетів (як українських, так і закордонних) з їх подальшим аналізом в аудиторії. Іноземні здобувачі вищої освіти можуть репрезентувати кодекси честі закладів освіти своєї країни в порівнянні з українськими. Кращому усвідомленню проблеми академічної доброчесності сприятиме проведення самими учасниками освітнього процесу тематичного соціологічного опитування реципієнтів різних вікових, фахових та соціальних категорій. Зазвичай, оголошуючи його результати, молодь дивується, що старшому поколінню не знайоме поняття «академічна доброчесність», і хизується тим, що знає більше, ніж батьки. Тож треба зосереджувати увагу студентів на тому, що головне не використовувати в мовленні «модну» нині словосполучку, а слідувати відповідним принципам.

4. *Робота з фаховими, діловими та науковими текстами, розвиток академічної культури мовлення:*

а) опрацювання та написання наукових статей зі спеціальності, ключових слів, анотацій, складання бібліографії, вивчення способів її оформлення. На заняттях студенти мають навчитися створювати тексти різної форми й стилю фахової тематики, використовувати бібліотечні каталоги, веб-сайти бібліотек для пошуку електронних ресурсів; давати критичну оцінку інформації. Корисно разом зі студентами відвідати бібліотеку й попрацювати з каталогами;

б) знайомство з рецензіями до наукових статей, підручників та посібників, написання власних рецензій;

в) формування вміння створювати резюме та мотиваційні листи для успішного працевлаштування. Опрацювання варіантів форм документів, зокрема шаблонів, розміщених на сайті СумДУ та інших закладів освіти, а також відповідних фраз. Доречно запропонувати на заняттях рольову гру: студенти однієї підгрупи уявляють, ким будуть через 4–5 років, обирають собі уявну вакансію й готують необхідний комплект документів, іншої підгрупи – утворюють комісію з відбору кандидатів на оголошену вакансію, опрацьовують отримані документи та проводять співбесіду.

5. *Підсумковий контроль.* На останньому занятті студенти захищають власні мікропроекти – кодекси честі своєї групи, над якими самостійно працювали протягом семестру під керівництвом викладача (індивідуально або колективно). Обов'язковою умовою є використання різних джерел (наприклад, опрацьованих на аудиторних заняттях кодексів честі університетів), правильне посилання на них та грамотне оформлення списку літератури. Такий вид роботи дає змогу оцінити і усне (презентація, відповіді на запитання), і писемне мовлення (оформлений паперовий документ).

На іспит ідуть студенти, які претендують на вищий бал. Вони отримують завдання написати есе, наприклад, на тему «Академічна доброчесність у моєму студентському житті», в якому мають продемонструвати отримані в межах курсу теоретичні знання, вміння чітко формулювати думку, добирати лексику та структурувати текст. Це для викладача своєрідний показник ступеня засвоєння матеріалу та потреби внесення змін до робочої програми (Серебрянська І. «Основи академічного письма» в закладах вищої освіти: міждисциплінарне спрямування. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 1 (32). С. 88–91).

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Загальні вимоги до організації академічного тексту:

1. Бути чітко і логічно структурованим, передбачати вступну, основну й висновкову частину.
2. Орієнтувати на нові знання, репрезентувати завдання, реалізація яких сприятиме досягненню окресленої мети і, відповідно, успішному розв'язанню актуальної для тієї чи тієї наукової царини проблеми.
3. Апелювати не до емоційної, а до раціональної мисленнєвої сфери.
4. Актуалізувати ключові термінологічні поняття тієї чи тієї галузі знань, однак уникати понять, що вирізняються суперечливими трактуваннями.
5. Мати за мету доведення, обґрунтування, аргументування істинності тих чи тих наукових тверджень.
6. Вирізнятися стислістю й зрозумілістю викладу за принципом «Думкам просторо, а словам тісно».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

ВСТУПНА Й ВИСНОВКОВА ЧАСТИНИ У СТРУКТУРІ АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ

Питання для самостійного опрацювання

1. Академічно грамотне обґрунтування актуальності теми, висвітлення стану розробки проблеми, формулювання об'єкта, предмета, мети та завдань.
2. Зв'язок вступу та висновків.
3. Співвідношення теми, мети, завдань і висновків академічного тексту.
4. Типові помилки в написанні загальних висновків.
5. Смысловий аналіз фрагментів відповідних композиційних елементів академічного тексту.
6. Рамкові й ситуативні мовні кліше в академічному тексті.
7. Основні функції й характеристики вступу академічного тексту.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Актуальність теми академічного тексту – рівень її значення, важливості на певному етапі розвитку тих чи тих наукових знань, зокрема й для наукового поступу загалом і наукового пізнання крізь призму відповідного аспекту зокрема; відповідність сучасним потребам певної наукової царини й перспективам її розбудови.

Завдання – обов'язковий структурний елемент (вступної частини академічного тексту (подекуди – рамкове кліше), який актуалізує неглобальні авторські тактики щодо досягнення поставленої мети, окреслює наперед визначений, запланований для виконання обсяг пізнавальної й практичної діяльності.

Кліше мовне – мовний стереотип, готовий зворот, що характеризується постійним лексичним складом та відтворюваністю в мовленні, при цьому його компоненти семантично незалежні, тобто можуть входити до складу вільних словосполучень з іншими словами.

Кліше рамкові – мовні стереотипи, готові звороти, що забезпечують виокремлення композиційних частин, наприклад, актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання, методи дослідження, наукова новизна, практичне значення, обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновки і рекомендації, особистий внесок здобувача, апробація результатів дослідження, публікації.

Кліше ситуативні – мовні стереотипи, готові звороти, що увиразнюють уявлення про зміст наукового тексту, виявляють творче начало автора.

Мета – обов'язковий структурний елемент вступної частини академічного тексту (подекуди – рамкове кліше), який актуалізує авторську стратегію щодо одержання нових (усебічних і достовірних) знань про конкретно визначений об'єкт і предмет; запланований результат, якого прагне досягти автор, послуговуючись тією чи тією методологією наукового пізнання й даючи відповідь на питання «Для чого пишу?».

Об'єкт – обов'язковий структурний елемент вступної частини академічного тексту (подекуди – рамкове кліше), обраний для вивчення, який актуалізує процес або явище, що породжує проблемну ситуацію.

Предмет – обов'язковий структурний зумовлений об'єктом елемент вступної частини академічного тексту (подекуди – рамкове кліше), що актуалізує суттєві зв'язки й відношення відповідних реалій об'єктивної дійсності, які підлягають безпосередньому аналізу в межах конкретного жанрового різновиду.

Тема академічного тексту – конкретне (загальне) завдання, пов'язане з конкретною сферою академічної чи науково-дослідницької діяльності, що увиразнюється низкою дослідницьких завдань.

Частина академічного тексту висновкова – завершальна частина, що займає постпозицію щодо основної, репрезентує остаточні думки про актуалізований об'єкт, логічний підсумок, ґрунтований на спостереженнях, міркуваннях, аналізові певних фактів, містить

результати науково-дослідницької діяльності та перспективи подальших наукових пошуків.

Частина академічного тексту вступна – початкова частина, що передє основному викладу, орієнтує в подальшому розкритті теми, містить усі необхідні для того чи того жанру її кваліфікаційні характеристики, розкриває сутність і стан дослідженості наукової проблеми (завдання), її актуальність, значущість, підстави для розробки, обґрунтування необхідності проведення дослідження і т. ін.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 8.1. Ситуативні кліше основних елементів вступної частини

№ з/п	Структурний елемент	Ілюстрація
1.	Обґрунтування вибору теми та її актуальності	проблема <...> не втратила своєї актуальності; проблема <...> має важливе значення як для поглиблення теоретичних відомостей, так і для практичного опрацювання <...>; теорія <...>, попри наявну велику кількість наукових праць, залишається до сьогодні не зовсім викінченою, а тому <...>
2.	Об'єкт	об'єкт наукового аналізу являє собою <...>; об'єктом є <...>; об'єкт являє собою <...>; об'єкт – <...>
3.	Предмет	предмет наукового аналізу являє собою <...>; предметом є <...>; предмет являє собою <...>; предмет – <...>
4.	Мета	вивчення, аналіз, розгляд, розв'язання, опис і т. ін. <...>, наприклад: <i>мета праці – дослідження авторських стратегій щодо одержання нових (усебічних і достовірних) знань про конкретно визначений об'єкт і предмет</i> або <i>мета праці полягає в дослідженні авторських стратегій щодо одержання нових (усебічних і достовірних) знань про конкретно визначений об'єкт і предмет</i>
5.	Завдання	здля досягнення мети розв'язували такі завдання, як-от: 1) з'ясувати суть основних термінологічних понять <...>, виявити їхні диференційні ознаки; 2) визначити доцільність <...>;

		<p>3) обґрунтувати підходи <...>; 4) установити роль <...>; 5) апробувати прийоми <...>; 6) перевірити технології <...>; 7) проаналізувати особливості <...>; 8) описати критерії <...></p>
--	--	--

Таблиця 8.2. Найтиповіші недоліки вступної і висновкової частин

№ з/п	Структурний елемент	Недоліки
1.	Вступна частина	не враховує відповідний жанр академічного тексту; демонструє порушення логічної послідовності складових загалом і мовностилістичного оформлення зокрема (невміння диференціювати об'єкт / предмет, мету / завдання і т. ін.); мета не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно й не відбиває специфіки об'єкта й предмета; засвідчує порушення академічної доброчесності, компіляцію чужих ідей; наявне недостатньо переконливе обґрунтування актуальності, відхилення від основної думки; написане опосередковано стосується питань, висвітлюваних в основній частині; аналітичний огляд публікацій з теми має форму анотованого списку, не розкриває рівня досліджуваності проблеми; використовує обмежену кількість джерел тієї чи тієї інформації, однак маніфестує надто активне використання цитат; немає покликань на першоджерела або вказані не ті, з яких узято матеріал тощо.
2.	Висновкова частина	остаточний результат не відповідає заявленій темі, окреслений меті й завданням; дослівне (майже дослівне) повторення елементів вступної частини, проміжних узагальнень; наявність тверджень, що суперечать логіці викладу (не впливають із логіки викладу), заявленій у вступі авторській позиції; поверхове (часткове) узагальнення матеріалу, актуалізованого в основній частині; актуалізація думок, які не стосуються теми; пустослів'я, багатослів'я тощо

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. *Послугуючись логічними основами аргументації, доведіть (або спростуйте!) актуалізовані твердження про основні характеристики вступу і висновків, їх зв'язок і т. ін.*

1. Як і будь-яка споруда має фундамент та дах, точно так само й текст має вступ і висновки. Очевидно, що ці два елементи відрізняються від решти і за своїми функціями, і за своєю будовою. Більше того, сплутати вступ із висновками так само не можливо, як переплутати фундамент із дахом. З одного боку, вступ і висновки поєднують текст в єдине ціле, тому вони пов'язані не стільки з іншими абзацами, скільки між собою через увесь текст («гамбургер-модель»). І якщо абзаци основної частини, подібно до фасаду споруди, можуть містити різні специфічні деталі, то вступ і висновки несуть у собі тільки ідею всього тексту. З іншого боку, ідея тексту рухається тільки вперед, тому вступ «дивиться» в текст, а висновки роблять із нього лише узагальнення і «дивляться» далі, у майбутнє.

Важливо правильно написати абзац і розподілити інформацію за абзацами так, щоб текст виявився логічно впорядкованим, а кожен абзац мав своє місце в тексті. <...> Структура і зміст вступу і висновків істотно відрізняються від структури і змісту абзаців основної частини.

3. Чесно кажучи, передбачити текст із вступу і висновків простіше, ніж зі вступу і висновків основну частину. Однак, якщо автор написав академічно грамотний текст, то його логіка повинна підказати і ту центральну думку, що проходить через основну частину, і питання, над яким автор розмірковував, і висновок, до якого він дійшов. Зрештою, висновки впливають із доказів в основній частині.

Завдання 2. *Запропоновані ситуативні кліше розподіліть залежно від їх використання в тих чи тих структурних частинах академічного тексту: 1) анотація; 2) вступна частина; 3) основна частина: а) огляд літератури для уточнення змісту; б) оцінка результатів попередників; 4) висновкова частина.*

Учений аналізує, характеризує, розкриває, (недоліки, суперечності, сутність), розбирає, описує, називає, формулює, висуває (гіпотезу), висловлює припущення, зазначає, підкреслює, виокремлює, стверджує, доводить; Наукова праця являє собою узагальнення (виклад, опис, аналіз, огляд); Заслуга автора полягає в тому, що; Сказане означає те, що; Наукова праця присвячена темі (проблемі, питанню); У науковій праці представлена позиція; Перевагою (недоліком) роботи є; Сутність проблеми зводиться до того, щоб; Мета (завдання) полягає в тому, щоб;

Автор порушує такі проблеми; Наукова праця дослідника стосується актуальних питань; Підсумовуючи, зазначимо; Сутність проблеми зводять до; До переваг (недоліків) роботи уналежнюємо; Насамкінець зауважимо; Бажано (доцільно) було б; Дослідник покликається, ілюструє, наводить приклад, обгрунтовує, має на увазі; пояснює це тим, що; Як стверджує вчений; Автор наукової праці підводить нас до висновку; Основна цінність роботи полягає в; Робота має теоретичне (практичне) значення; З теоретичної (практичної) позиції важливо; Не можна (не) погодитися з; Науковець дотримується думки, відстоює позицію; Автор порівнює, зіставляє, протиставляє; Висновковуючи (узагальнюючи), констатуємо; Автор погоджується, заперечує, суперечить, сперечається, спростовує, полемізує, критикує, висуває заперечення, аргументи, докази; За словами науковця.

Завдання 3. Здійснить композиційний аналіз запропонованого академічного тексту. Виокремте фрагменти вступної та висновкової композиційних частин, піддайте їх скрупульозному смисловому й мовностилістичному аналізу. Чи виявили Ви певні недоліки в написанні відповідних структурних елементів? Висловіть власні критичні міркування.

В останні роки вітчизняна система вищої освіти зазнає постійних змін, що обумовлені необхідністю інтеграції в світовий освітній простір, підвищенням конкурентоздатності українських закладів вищої освіти на міжнародній арені, вимогами роботодавців до рівня підготовки фахівців та загальними змінами соціально-економічного характеру. Сучасна освіта перетворюється у відкриту систему, що має складну структуру та виконує дві базові функції: створює умови для навчання та набуття знань і формує ціннісні орієнтири майбутнього фахівця.

Серед факторів, що впливають на специфіку сучасної вищої освіти варто виділити, перш за все, цифровізацію. Широке використання інформаційно-комунікаційних технологій призводить до виникнення нових форматів освітнього процесу, впровадження нових інноваційних методик та моделей педагогічної взаємодії. Крім того впровадження сучасних інформаційних технологій змінює сам процес трудової діяльності, виникають нові професії, створюються нові робочі місця, котрі вимагають від фахівців нових знань та навичок, нових результатів освіти.

У зв'язку з цим виникає потреба впровадження в освітній процес найновіших досягнень науки, в тому числі і штучного інтелекту (ШІ).

Мета роботи – визначити та охарактеризувати основні напрямки впровадження штучного інтелекту в систему вищої освіти.

З метою реалізації даного дослідження застосовували такі методи: аналіз та узагальнення наукової літератури з теми дослідження

(педагогічної, технічної); вивчення та осмислення досвіду використанні штучного інтелекту в освіті.

Результати дослідження. Загалом використання технології ШІ в системі вищої освіти можна аналізувати за трьома напрямками: системи орієнтовані на викладача ЗВО; системи орієнтовані на студента; системи, орієнтовані на використанні штучного інтелекту в освіті в цілому [1].

Технології ШІ, орієнтовані на викладачів університетів, використовуються для підтримки викладачів та зменшення їх навантаження шляхом автоматизації таких завдань, як адміністрування, оцінювання, зворотній зв'язок, виявлення плагіату тощо. Використання штучного інтелекту в роботі викладача можна розділяється на два нерівнозначні але взаємопов'язані напрямки. Перший пов'язаний з використанням ШІ для організації освітнього процесу, другий – з самим освітнім процесом, зі зміною взаємовідносин між викладачем та студентом. Перший напрямок значно легший для використання алгоритмів штучного інтелекту і аналогічний його застосуванню сферах, що пов'язані з автоматизацією шаблонних дій та процесів. Другий напрямок розвивається та впроваджується набагато повільніше, оскільки має імітувати живе креативне спілкування між студентами та викладачами. При цьому розвиток та впровадження першого напрямку позитивно впливає на другий.

Так, J. Klutka et al. [2] стверджують, що ШІ може впоратися з багатьма рутинними функціями, які зараз виконують викладачі та адміністратори закладів освіти, звільнивши їх для вирішення більш складних проблем та спілкування зі студентами на більш глибоких рівнях. Таким чином, з'явиться можливість для нової ролі викладача університету, діяльність якого буде орієнтована на формування навичок та вмінь студентів. Однак, як показують дослідження, поки це твердження залишається занадто оптимістичним. Багато в чому це пов'язане з тим, що більшість розробок штучного інтелекту для викладання, навчання та досліджень робляться програмістами, а не вчителями [3]. Тобто ці системи створюються та розвиваються виходячи не з потреб освітнього процесу, а з можливостей та бачення розробників технологій ШІ.

У наш час в країнах Європи технології штучного інтелекту широко використовуються для перевірки відповідей студентів в опитуваннях зворотного зв'язку [4]. Це дозволяє заощадити до 80% людських зусиль (приблизно два тижні роботи викладача) в порівнянні з виконанням цієї роботи вручну.

Також перспективною є використання системи прокторингу, що здатна аналізувати поведінку студента, під час дистанційного дистанційного контролю знань: частота відведення погляду від

монітора, спроба змінити вкладку в браузері, наявність сторонніх осіб або голосів і т. д.

Проаналізувавши системи штучного інтелекту можна сказати, вже зараз вони можуть досить ефективно використовуватись для: 1) забезпечення зворотного зв'язку викладачів та студентів; 2) моніторингу успішності кожного студента; 3) оцінювання знань та вмінь студентів, що дозволяє педагогу «підлаштувати» процес навчання під їх рівень підготовки; 4) використання інтелектуальних наставників для надання освітнього контенту; 5) спеціалізованої підтримки та підвищення обізнаності про прогалини в знаннях, що дозволить викладачам більш результативно навчати за допомогою персоналізованого та адаптивного навчання; 6) аналізу динаміки аудиторії та залучення студентів, що, допомагає виявляти студентів групи ризику в режимі реального часу, дозволяючи своєчасно втручатися.

Аналізуючи системи штучного інтелекту для навчання, можна сказати, що вже зараз вони можуть використовуватись як особистий помічник при написанні та аналізі текстів, вивчення іноземних мов, організації робочого часу тощо. На даний час досить активно студенти використовують сервіси для роботи з текстом, що дозволяють створювати контент на основі штучного інтелекту.

Найбільш поширеними в системі сучасної освіти є системи ШІ, що здатні інтерпретувати мову, аналізувати емоційний фон речень та автоматично, без втрати змісту, перекладати на інші мови; особисті рекомендації, що, на основі попереднього досвіду користувача та його друзів, допомагають студентам здійснювати оптимальний вибір як освітніх програм, так і друзів, викладачів, профільної літератури тощо. Ще одним шляхом використання ШІ є організація навчання заснована на методі проб та помилок –це досить ефективний прийомом для закріплення навичок, оскільки в цьому процесі відсутні чіткі інструкції, студент інтуїтивно шукає найбільш ефективні шляхи вирішення проблеми.

Системи штучного інтелекту здатні задовольнити один із основних запитів ЮНЕСКО в системі освіти –доступність освіти для всіх. Вже давно існують програми, що перетворюють усне мовлення текст, що є досить актуальним для людей з поганим зором (наприклад, платформа Dragon Anywhere).

Штучний інтелект має всі засоби для того, що зробити процес навчання студента персоналізованим та адаптивним. Адаптивне навчання передбачає підбір навчального контенту відповідно до потреб кожного студента з різним рівнем підготовки, з можливістю відстежувати прогрес у навчанні та змінювати його траєкторію залежно

від результатів. ШІ враховує методологію і темпи засвоєння матеріалу, потреби кожного студента, його особисті інтереси та переваги, підбирає завдання зростаючої складності. Персоналізація навчання успішно реалізована в системі Thinkster. Користувачі платформи проходять тестування, після чого ШІ видає орієнтовний план навчання.

Технології ШІ позитивно впливають і на сферу виховання, використовуючи функції моніторингу та контролю. Так додаток для смартфонів Bark від Google забезпечує набір інструментів, для виховання дітей в цифрову епоху. Він може «оглядати» платформи обміну даними та електронними листами, соціальні мережах, YouTube та інших сервіси, що популярні серед підлітків, з метою виявлення ознак булінгу, кіберзалякування, депресії, суїцидальних думок тощо.

Третій великий та важливий напрям використання штучного інтелекту в системі вищої освіти – адміністрування освітніх процесів. Так компанія Factspar Analytics Inc. пропонує рішення для цілого комплексу задач автоматизуючи такі процеси як: адаптація студентів; оцінювання знань; відслідковування пропусків; ведення звітності та аудит; різноманітні офісні задачі (сертифікація освітніх програм, сертифікація викладачів, оплата праці тощо)

Незважаючи на зазначене вище наразі використання технології ШІ в системі вищої освіти не вивело останню на якісно новий рівень. ШІ ще не допомагає у розвитку навичок вищого порядку та критичного мислення студентів, вирішенні проблем, креативності та управлінні знаннями. ШІ – це допоміжний, але цінний інструмент, який може виконувати та вдосконалювати велику кількість різних операцій, що проводяться в університеті, допомагати в організації ефективного навчального процесу та побудові необхідних комунікацій.

Разом з тим варто зазначити, що перспективні напрямки використання ШІ у вищій освіті не обмежуються вищезазначеним. Загалом багато питань взаємодії штучного інтелекту з системою вищої освіти потребують подальших досліджень. Як повинен змінюватися процес навчання в нових умовах? Який акцент повинні робити професори в навчанні? Про формування тих компетенцій, яких немає у роботів і ШІ: креативність, вміння працювати в команді, лідерські якості. Або про навчання студентів найкращій взаємодії зі штучним інтелектом, можливим формам співпраці фахівця та ШІ у вирішенні спільних проблем. Для останнього необхідно краще зрозуміти можливості ШІ-мислення, «іншу логіку» взаємодії вчителя зі штучним інтелектом, ніж з колегами (Яценко О. І. Технології штучного інтелекту: основні напрямки впровадження в освітній процес закладу вищої освіти. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/37808/1/Yatsenko.pdf>).

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

1. Вступна частина зазвичай виконує функцію програми організації академічного тексту.

2. Між темою, метою, завданнями й остаточним результатом (висновками) має простежуватися тісний корелятивний зв'язок: поставленої мети, що випливає з теми, обов'язково треба досягти через виконання всіх окреслених для її реалізації завдань.

3. Завдання варто формулювати якомога ретельніше, оскільки опис їх виконання становитиме зміст основної частини.

2. Висновкова частина повинна впливати із сутності результатів виконаної роботи, вирізнятися чіткістю, стислістю, ґрунтовністю.

3. У висновковій частині не слід повторювати зміст вступної й основної частин, проміжних висновків, а треба узагальнити власні спостереження, оцінити одержані результати, вказати ступінь досягнення поставленої мети, виконання завдань, запропонувати відповідні рекомендації, накреслити подальші перспективи і т. ін.

4. У висновковій частині можна використовувати ситуативні кліше на зразок: *узагальнюючи сказане, можна констатувати <...>; зважаючи на викладене вище, узагальнимо: <...>; підсумовуючи, є підстави говорити про те, що <...>; аналіз продемонстрував, що <...>; можна зробити висновок про те, що <...>* і т. ін.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9

АКАДЕМІЧНИЙ ТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ РЕДАГУВАННЯ

Питання для самостійного опрацювання

1. Види правки академічного тексту.
2. Правка-вчитування. Правка-скорочення.
3. Правка-доопрацювання. Правка-переробка.
4. Редакторська майстерність у контексті дотримання академічної доброчесності.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Аналіз редакторський – оцінка, зокрема й самооцінка, рукопису, його всебічна, зокрема й мовностилістична, характеристика, до якої дається автор задля вдосконалення змісту й форми.

Підхід до редагування академічного тексту – сукупність використовуваних принципів, способів, прийомів критичного аналізу власного або чужого витвору задля його вдосконалення.

Правка академічного тексту – практична реалізація висновків, зроблених в результаті редакторського аналізу чи самоаналізу, основне призначення якої усунення виявлених різних (композиційних,

змістових, мовностилістичних, психологічних, логічних, фактичних і т. ін.) недоліків задля поліпшення якості відповідного академічного (наукового) продукту.

Редагування академічного тексту – критичний аналіз чи самоаналіз, виправлення, творча оптимізація рукопису того чи того жанрового різновиду академічного письма відповідно до суспільно-історичних вимог і чинних на певному історичному етапі нормативних правил.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 9.1. Основні різновиди редагування академічного тексту

№ з/п	Різновид		Мета
1.	Загальне, або універсальне		забезпечення довершеності рукопису за змістом, формою, зручністю для користувача; усунення логічних недоліків (сплутування родових і видових понять; неправильне обґрунтування мотивації; наявність суперечливих тверджень і т. ін.); усунення фактичних недоліків і т. ін.
2.	Спеціальне	наукове	удосконалення наукового підґрунтя; перевірка наукових фактів; виправлення неточностей крізь призму тієї чи тієї наукової теорії і т. ін.
		літературне	удосконалення мови й стилю оригіналу, уникнення граматичних, синтаксичних і стилістичних помилок
		технічне	дотримання чинних вимог технічного оформлення; усунення недоліків технічних параметрів, величини й гарнітури шрифтів, відступів, інтервалів і т. ін.

Таблиця 9.2. Основні підходи до редагування академічного тексту

№ з/п	Підхід	Потракування
1.	Дотекстовий	передбачає редагування мовних одиниць як елементів дотекстових (лексико-семантичного та граматичного) рівнів мовної системи, зокрема слова, словосполучення та речення
2.	Текстовий	передбачає редагування мовних одиниць як елементів текстового рівня мовної системи, зокрема надфразної єдності

Таблиця 9.3. Основні різновиди правки академічного тексту

№ з/п	Різновид	Мета
1.	Правка-вичитування	усунення незначних мовностилістичних недоліків; уніфікація викладу й оформлення матеріалу, зокрема й різних скорочень; систематизація й уніфікація покликань; перевірка фактичного і цитатного матеріалу і т. ін.
2.	Правка-скорочення	усунення моментів, не дотичних до теми, зайвої деталізації і подробиць, «порожніх» фраз, які не мають суттєвого змістового навантаження; усунення змістових і мовних повторів; усунення зайвих структурних елементів і т. ін.
3.	Правка-доопрацювання	удосконалення тексту за всіма можливими параметрами: більш точне формулювання мети і завдань, дотримання логічної послідовності викладу, модифікація аргументів, перевірка фактів, усунення мовностилістичних недоліків і т. ін.
4.	Правка-переробка	відмова від попереднього варіанта рукопису; осмислення теми крізь призму інших підходів і позицій; залучення нового фактажу і т. ін.

Таблиця 9.4. Способи скорочення академічного тексту

№ з/п	Різновид скорочення	Прийом
1.	Відмова від зайвих подробиць, деталізації	усунення допоміжної, другорядної інформації про аналізований об'єкт, неінформативних авторських коментарів
2.	Стиснення інформації	трансформація надто громіздких синтаксичних конструкцій відповідно до закону економії мовних засобів за принципом «Мінімальна форма – максимальний зміст»
3.	Перефразування	посднання кількох синтаксичних пропозицій з використанням слів-замінників, перифрастичних описових зворотів і т. ін.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. *Уважно прочитайте запропонований фрагмент. Доповніть його власними критичними міркуваннями. Новостворений текст піддайте саморедагуванню. До яких різновидів виправлення ви вдалися?*

Авторське редагування є первинним етапом удосконалення тексту. Воно передбачає саморецензування тексту, його творче удосконалення, перевірку і виправлення з метою оптимізації рукопису й приведення до такого стану, коли можна оприлюднити працю шляхом друкування чи обговорення. Як і редагування, саморедагування передбачає удосконалення не лише змісту, а й форми авторського тексту.

У зарубіжній едитології знаходимо різні погляди щодо ефективності процесу саморедагування. Представники Європейської школи заперечують ефективність авторського редагування. Вони вважають, що редагування тексту – досить відповідальний і складний процес, якісно виконувати який здатний лише фаховий редактор. Однак до авторів вони ставляться досить демократично: авторські недогляди завжди може виправити професійний редактор. Науковці Американської школи не заперечують ефективності фахового редагування, однак стимулюють право автора на самовдосконалення оригіналу досить нетрадиційним способом: якщо автор створює неякісний продукт, вони шукають іншого автора (Дзюбак Н. М. Саморедагування як спосіб підвищення ефективності авторського тексту. URL : file:///C:/Users/User/Downloads/loisn_2015_11_35.pdf).

Завдання 2. *Прокоментуйте, як ви розумієте твердження М. Яцківа про сутність загального, або універсального, редагування. Оцініть його крізь призму основних правил редагування. Висловіть власне бачення проблеми.*

Треба їх (рукописи – Ж. К.) виправляти, скорочувати, зводити до єдиного рукопису. Найбільша біда з поезіями: у тих, що мають деяку думку, немає форми, кульгає ритм і наголоси, а в тих, що читаються легко, важко дошукатися думки. Треба розв'язувати перевесла і в'язати снопи наново, треба перемолочувати їх. Остання фраза йде на початок, перша – на кінець. Починається скучна важка робота: переписування чужих праць і надання їм «обличчя», «хребта і крові».

Завдання 3. *Прочитайте фрагменти академічного тексту. Здійсніть його редакторську оцінку. Якими різновиди правок, на вашу думку, варто скористатися і чому?*

Немає єдиної думки щодо ефективності авторського редагування й у вітчизняній едитології. М. П. Сенкевич, М. Д. Феллер, Н. В. Зелінська, Р. Г. Іванченко, З. В. Партико та інші науковці великого значення надають психолінгвістичним засадам редагування. Вони підтримують думку представників Європейської школи і вважають, «що автори ніколи стовідсотково не можуть уявити той код передачі повідомлення, ті норми, час, місце, ситуацію, тезаурус і механізм сприйняття, які будуть у реципієнтів... Редактор завжди є власне, першим реципієнтом повідомлення і наче випробовує його сприйняття на самому собі. Тому авторське саморедагування повідомлень на потрібному для реципієнтів рівні ефективності є принципово неможливим» [8, с. 311]. Інші вважають процес авторського редагування важливим та необхідним етапом загальної роботи над удосконаленням тексту. При цьому велику увагу приділяють навчання авторів основам редагування, створюють з цією метою низку підручників, навчально-методичних посібників, довідників, енциклопедій [4]. <...>

Можливість та особливості процесу саморедагування залежить від конкретного аспекту роботи над текстом. Аспект редагування – це удосконалення повідомлення на основі якогось одного чи одночасно кількох видів норм.

Виокремлюють такі аспекти редагування:

➤ літературне: М. П. Сенкевич і М. Д. Феллер вважають, що сутність цього різновиду редагування – «редагування мови і стилю твору» [10, с. 5]. Щоправда, одразу вони як синонім до «літературного редагування» вживають термін «літературне опрацювання», що, на наш погляд, найповніше визначає зміст цього поняття. У наш час досить поширеним є уявлення: що літературне редагування – це виправлення помилок (фактичних, логічних, мовностилістичних), що здійснюють одночасно на основі кількох видів норм: інформаційних, композиційних, логічних, лінгвістичних і психолінгвістичних;

➤ технічне: опрацювання тексту чи видання на основі поліграфічних норм або норм, які встановлює технічне обладнання чи технологія електронних засобів масової інформації;

➤ політичне: цей вид редагування більшість дослідників вважають пережитком тоталітарного режиму. Зміст такого редагування – перевірка тексту на відповідність політичним нормам;

➤ художнє: має за основу естетичні норми;

➤ наукове: здійснюється на основі норм тієї науки, фактичний матеріал якої описують у повідомленні.

Більшість зазначених аспектів передбачають досконале володіння нормативною базою редагування, а також знання чинних стандартів.

Таку роботу якісно можуть виконувати лише досвідчені фахівці. Як правило, науковим редагуванням займаються фахівці тієї чи тієї галузі знань (науковці), а не професійні редактори. Саморедагування повністю чи частково можливе лише під час літературного, політичного та художнього редагування.

Досвідчені редактори радять перед тим як редагувати власний твір зачекати стільки часу, щоб забути підготовлене (це період від кількох місяців до року). Якщо ж дотриматися цих вимог неможливо, авторові потрібно зосередитися на редакційних нормах. Ще однією умовою якісного саморедагування є повне завершення роботи над текстом. Такі вимоги дозволяють сприймати власний твір відсторонено, тобто з позиції реципієнта. Однак при цьому науковці не відкидають можливості саморедагування окремих розділів одразу після їх написання.

Увесь процес саморедагування можна поділити на три етапи: аналіз, оцінка і виправлення первинного мовного твору, що зводяться до процедур контролю та удосконалення тексту. Усі ці етапи настільки взаємопов'язані, що часто протікають паралельно.

Самоаналіз та оцінка відбуваються шляхом здійснення операцій професійного читання рукопису. Як правило, читати власний продукт слід не менше трьох разів. Первинне читання є ознайомлювальним, це швидкий перегляд тексту з метою визначення загального змісту (сенсу), мети, концепції та композиції. Вторинне читання (аналітичне) потребує від автора максимальної концентрації уваги, уміння визначати структурні частини, зіставляти їх між собою. Акцент треба зробити на уважне, поглиблене і до певної міри прискіпливо-критичне прочитання тексту з установкою на можливу помилку. Під час аналітичного читання переходимо від форми до змісту: визначаємо значеннєві частини, встановлюємо їхній взаємозв'язок, усуваємо дублювання, неточності та помилки, логічні розбіжності, аналогічні приклади. При цьому слід робити помітки на полях, вносити правки у текст тощо.

Після аналітичного читання йде етап виправлення тексту. Вносити правки доцільно тільки тоді, коли чітко визначено недоліки тексту і способи їх усунення. При цьому досить прискіпливо слід оцінювати вагомість кожного виправлення. Під час внесення правок слід пам'ятати, що виправлений фрагмент – частина цілого, тому потрібно стежити, щоб правка не спричинила інших неточностей.

Після виправлення відбувається третє читання, що має назву «шліфувальне». Мета шліфувального читання – визначити, наскільки якісно був виправлений текст. На цьому етапі формується кінцевий результат саморедагування – завершений мовний добуток, основними властивостями якого є інформативність, цілісність, зв'язність,

літературна обробленість. Рекомендації більшості фахівців щодо самовдосконалення тексту зводяться до уважного вичитування матеріалу і виправлення фактичних, логічних, смислових, стилістичних, орфографічних, граматичних і технічних помилок. <...>

Робота з редагування власного тексту висуває високі вимоги до автора, потребує від нього досконалого і точного знання усіх рівнів мови, чинного правопису, бездоганного чуття стилю, тренованої пам'яті та уваги. Крім того саморедактор повинен володіти великим словниковим запасом, орієнтуватися у виборі мовних засобів, працювати з допоміжною літературою (словниками, довідниками тощо). Навички редагування можна покращити лише за умови регулярного тренінгу, постійної роботи над собою. Усі ці вимоги створюють підґрунтя для постійного самовдосконалення, розвитку не лише авторських і редакторських здібностей, а й витривалості, допитливості.

Нові технічні можливості для саморедагування створює робота з текстовим редактором. Виправлення орфографічних помилок, хибних перекладів і композиційних недоліків – далеко не повний перелік завдань, що вирішує комп'ютер. Однак слід пам'ятати про проблеми штучного інтелекту і не покладатися повністю на здобутки науково-технічного прогресу, знімаючи із себе відповідальність.

Певну специфіку має саморедагування колективних праць. Цю функцію зазвичай бере на себе керівник авторського колективу або науковець, під редакцією якого готується дослідження. Тут завдання полягає в тому, щоб забезпечити більш-менш однаковий стиль викладу матеріалу, уніфікувати оформлення всіх структурних частин, прибрати різного роду кострубатості. При цьому важливо правильно побудувати стосунки з кожним співавтором, погодити з ним внесені корективи, зберегти його обличчя. Практика знає також приклади колективного редагування узагальнюючих праць, що теж вимагає високої редакторської культури і такту керівника колективу.

А отже, саморедагування – це первинний етап роботи з удосконалення тексту. Його зміст визначається залежно від аспекту роботи над текстом. Авторське редагування складається із трьох етапів: аналізу-оцінки-виправлення повідомлення. Кожний з цих етапів передбачає комплекс процедур з опрацювання тексту, однак вони настільки пов'язані, що потребують одночасного виконання.

Така робота над власним повідомленням створює широкі можливості для розвитку та удосконалення не лише редакторських, а й авторських здібностей (Дзюбак Н. М. Саморедагування як спосіб підвищення ефективності авторського тексту. URL : file:///C:/Users/User/Downloads/Ioism_2015_11_35.pdf)

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Основні правила редагування академічного тексту:

1. Правка є доречною, доцільною лише тоді, коли її потрібність є необхідною, обґрунтованою, вмотивованою.
2. Правка має бути одноступеневою: виправляючи рукопис, варто намагатися усувати всі, навіть дрібні, недоліки відразу.
3. Не можна починати правку з літературного редагування (із виправлення мовностилістичних недоліків).
3. Усі виправлення треба вносити якнайретельніше: вони повинні бути зрозумілими.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10 **ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕДАГУВАННЯ** **АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ**

Питання для самостійного опрацювання

1. Дотримання психологічних засад створення академічного тексту.
2. Психологічні причини фактичних помилок.
3. Помилки занадто великої активності (багатослівність, пропускання необхідних ланок у ланцюзі роздумів або їх зредукованість і т. ін.).
4. Помилки втомленості (повтори, неточність у слововживанні, в аргументуванні і т. ін.).
5. Помилки браку творчої уяви, творчого підходу до написання тексту (стандартизованість викладу, робота за схемою і т. ін.).
6. Факт в академічному тексті. Перевірка фактичного матеріалу.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Забезпечення фактичне – матеріальне підґрунтя формулювання теми творчого пошуку, оскільки розробка теми пов'язана з вибором фактів, їх систематизацією, утворенням фактичної системи і т. ін.

Засади редагування психологічні – основні принципи вдосконалення рукопису, ґрунтовані на попередженні, виявленні й усуненні недоліків, пов'язаних із емоційно-психологічним станом автора на початковому етапі організації й продукування академічного тексту.

Помилка психологічна – допущення тих чи тих неточностей в організації академічного тексту, зумовлених різними психологічними чинниками його автора.

Помилка фактична – допущення тих чи тих неточностей в організації академічного тексту, зумовлених спотворенням наявних

даних, репрезентованих у вигляді усталених знань, про відповідні об'єкти дійсності.

Факт – частково пізнаний об'єкт реальної або ірреальної дійсності, про який уже склалися відповідні уявлення, усталилися певні знання.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 10.1. Основні характеристики фактичного матеріалу

№ з/п	Характеристика	Потрагування
1.	Правдивість, або достовірність	справжні, непідроблені, достовірні дані, що не суперечить фактичній системі, у межах якої вони актуалізовані
2.	Типовість	яскраво виражені дані, що уможливають виявлення загального в частковому
3.	Значущість	важливі дані, що мають особливе значення для досягнення поставленої мети
4.	Точність	максимально наближені до об'єктивних даних, і високий ступінь відповідності
5.	Доречність	свочасні дані, наведені за комунікативною логікою, відповідно до вимог конкретної ситуації
6.	Ідейність	актуалізуючи прогресивні ідеї, забезпечує рух вперед, до нових результативних пошуків

Таблиця 10.2. Функціональна диференціація фактичного матеріалу

№ з/п	Різновид	Призначення
1.	Вхідні	покладені в основу академічного тексту
2.	Деталізувальні	ілюструють, пояснюють, уточнюють, конкретизують змістове наповнення; своєю чергою їх поділяють на: а) ілюстративні (являють собою приклад певної тези); б) аргументаційні (слугують для обґрунтування, підтвердження певної тези)
3.	Вихідні	слугують результатом авторських розмірковувань, ґрунтованих на вхідних і деталізувальних фактах
4.	Покликальні	апелюють до відповідного джерела отримання інформації

Таблиця 10.3. Найтиповіші психологічні помилки

№ з/п	Причина	Наслідок
1.	Недостатня увага до «дрібниць»	неуважне вичитування матеріалу, некоректне ставлення до вимог технічного й мовностилістичного оформлення і т. ін.
2.	Занадто велика активність автора	багатослів'я, пустослів'я, пропуск необхідних, подекуди доволі важливих, ланок у ланцюзі розмірковування і т. ін.
3.	Утомленість автора	неточність побудови дотекстових і текстових одиниць, пов'язаних із їх значенням, формально-граматичною структурою, валентністю і т. ін.; низка лексичних і семантичних повторів; суперечності в аргументуванні і т. ін.
4.	Брак творчої уваги, творчого підходу	схематичність роботи; стандартизованість і клішованість викладу матеріалу; використання однотипних мовностилістичних засобів; одноманітне наповнення класифікаційних схем і т. ін.
5.	Неспроможність самостійно обрати напрям руху думки	зредукованість певних ланок у ланцюзі розмірковувань; групування матеріалу за давно апробованими зразками і т. ін.
6.	Відсутність мотивації	поверховість викладу матеріалу; суперечність між тезою та аргументами для її підтвердження; порушення правил академічної доброчесності і т. ін.
7.	Випередження подій	перекручення та спотворення фактів об'єктивної дійсності; безпідставне порушення закономірного, логічно передбачуваного перебігу подій і т. ін.

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Прокоментуйте оприлюднені наукові позиції. Висловіть власні критичні міркування щодо академічної комунікації. Доведіть або спростуйте істинність запропонованих тверджень.

1. Академічне спілкування ефективне лише за умови однакового розуміння академічного тексту адресантом та адресатом.
2. Труднощі академічного спілкування сягають максимуму, оскільки адресат є невизначеною множиною.
3. Автор повинен добре знати психологію сприймання тієї категорії читачів, якій адресує свою працю.

Завдання 2. *Аргументуйте запропоновану тезу, послуговуючись при цьому деталізувальними фактами. Свої думки оформіть у вигляді письмового зв'язного тексту. Прокоментуйте, чи дотрималися ви психологічних засад створення академічного тексту. Удайтеся до редагування власного витвору. Як вам вдалося уникнути (і чи вдалося?) типових психологічних помилок?*

Факти, як шахи: кожен виконує свою функцію і має свою вагу на полі змісту.

Завдання 3. *Прочитайте запропонований академічний текст. Прокоментуйте наявність / відсутність у ньому фактів. Схарактеризуйте їх різновиди. Висловіть власні критичні міркування щодо дотримання / недотримання психологічних засад створення академічного тексту. Установіть типові психологічні помилки та причини їх допущення.*

В умовах модернізації вітчизняної вищої школи академічна культура є не тільки одним із основних чинників цього процесу, а й найбільш важливим індикатором стану вищої освіти, що й обумовлює актуальність її наукових, й насамперед, соціологічних інтерпретацій.

Феномен академічної культури останніми роками знаходиться у полі зору багатьох соціогуманітарних наук. Власне соціологічне дослідження феноменів, пов'язаних з різними аспектами академічної культури, не є принципово новим й для вітчизняної соціології. В той чи інший спосіб успішно аналізуються різні її прояви та складові, проте відсутніми є системний підхід щодо вивчення структури академічної культури на всіх її рівнях, немає чіткого визначення даного феномену. У зв'язку із цим метою нашої публікації є аналіз існуючих підходів до розуміння академічної культури та формулювання авторського визначення даного феномену.

На жаль, неможливо однозначно визначити, в який саме час у науковому обігу з'являється такий вербальний конструкт як «академічна культура». На сьогодні ми можемо лише констатувати, що етимологія цього поняття полягає у сполученні таких дефініцій як «академічний» (academic) (стосується освіти, навчання, викладання, досліджень; навчальний (стосується вищих навчальних закладів); теоретичний; дотримується традицій, канонів); та «культура», яка в широкому розумінні є сукупністю практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, способом діяльності в певній сфері. Формальним свідченням уживання терміну є Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (2–5 вересня 2004 рік, м. Бухарест), в якій окреслено цінності академічної культури.

У залежності від того, в контексті якої науки проводиться аналіз поняття «академічна культура» (соціологія, філософія, культурологія, психологія тощо), їй надаються певні риси, робляться конкретні акценти тощо, які в цілому відображають специфіку тієї чи іншої наукової галузі. Так, сутність соціально-філософського бачення полягає у ціннісному підході до означеного поняття, й прикладом, що ілюструє це, може, на наш погляд, бути позиція Г. Хоружого, який пропонує розуміти академічну культуру як сукупність способів і методів діяльності університетської спільноти, її системну інтегровану якість, що відбиває досягнутий рівень розвитку. На думку дослідника, академічну культуру можна розглядати як сукупність соціальних норм і цінностей, що генетично не успадковуються, а сформувалися історично і притаманні конкретній суспільній системі.

У межах психолого-педагогічного підходу особливе значення надається системі цінностей, норм, правил, зразків поведінки, способів діяльності, принципів спілкування, що ґрунтується на педагогічно адаптованому досвіді наукової та пізнавальної діяльності, позитивній емоційній взаємодії суб'єктів дослідницької діяльності, самовідданості праці тощо. Так, В. Ромакін трактує академічну культуру як інтелектуально-етичну систему цінностей, мотивацій, переконань та сприйняттів, які визначають професійну діяльність в освіті та науці. При цьому центральною, стрижневою складовою академічної культури, на його думку, є поняття так званої академічної порядності (Academic Integrity), яка визначається як обов'язкове дотримання в процесі навчання, за будь-яких умов, п'яти фундаментальних цінностей: чесності, довіри, поваги, справедливості та відповідальності.

Культуролог О. Кравченко зазначає, що поняття «академічна культура» покликане виявити ті особливості існуючих освітньо-наукових систем, які дозволяють сприймати їх як специфічне культурне явище.

Специфіку соціокультурного підходу певною мірою передає позиція, відповідно до якої, сформована академічна культура передбачає культуру високої духовності і моралі, культуру особливої поведінки і спілкування людей, які професійно покликані забезпечувати трансляцію культурних цінностей. Так, зокрема, В. Астахова приділяє особливу увагу нормативній складовій академічної культури, аналізуючи здебільшого її морально-етичні компоненти, розглядаючи її перш за все як культуру моральності і служіння людям.

Останнім часом набуває поширення науковий напрям дослідження академічної культури, який ґрунтується на компетентнісному підході. Так, О. Єрмилова, розуміючи професійну компетентність як інтегральну характеристику, що визначає здатність особистості вирішувати реальні задачі, які виникають в процесі професійної діяльності, базуючись на

знаннях, цінностях та досвіді, представляє модель академічної культури як комплекс освітніх компетенцій, тобто високий рівень оволодіння технологіями пошуку інформації та її подальшого перетворення в знання.

У зарубіжному науковому дискурсі на тлі існуючого інтересу до проблематики академічної культури спектр підходів та наукових тлумачень достатньо широкий. Щодо власне дефініції цього феномену, то слід зазначити фактичну відсутність єдності більшості авторів, причому деякі з науковців взагалі заперечують можливість формулювання такого визначення. Так, наприклад, британські дослідники Т. Бечер та П. Троулер, вважають, що термін «академічна культура» частіше використовується як метафору, ніж як наукове поняття. Російська дослідниця Т. Артемеєва зазначає, що феномен академічної культури реально існує та є загальним соціальним явищем, яке формується в процесі отримання освіти і наукової діяльності, але, в той же час, вважає, що академічна культура – поняття, яке має швидше метафоричне значення, ніж наукове.

Однак, з нашої точки зору, такі твердження є недостатньо обґрунтованими та не можуть вважатися серйозними перешкодами на шляху всебічного соціологічного аналізу цього феномену. Логіка такого аналізу академічної культури передбачає звернення, насамперед, до розгляду її структури. Серед публікацій вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених цьому аспекту вивчення академічної культури, зупинимось на деяких, найбільш, з нашої точки зору, перспективних.

Так, вітчизняна дослідниця О. Семенов у структурі академічної культури виділяє аксіологічний, мотиваційно-етичний, інформаційно-когнітивний, праксеологічний, поведінково-інтерактивний компоненти, кожний із яких характеризується певним змістовним наповненням і знаходить відображення в культурі розумової праці, академічному дискурсі, етичній культурі, культурі академічного читання, академічного письма, академічної грамотності.

Російська авторка Н. Горденко, яка займається проблематикою академічної культури з позиції психолого-педагогічного підходу, стверджує, що академічна культура – не є абстрактне, відірване від її носія поняття. У структурі цього поняття його внутрішні компоненти можна розташувати за певними рівнями. Перший рівень – комплекси початково-пізнавальних вмій, навичок та якостей, що необхідні всім фахівцям; другий рівень – професійні якості, притаманні будь-якому профілю, напрямку навчання; третій – якості, властивості, що необхідні фахівцю в конкретній галузі.

Але найбільший пізнавальний потенціал для нашого наукового пошуку щодо структури академічної культури, має позиція американського дослідника П. Мендоси. У структурі академічної

культури він виділяє чотири шари, які стосуються: 1) зовнішнього середовища; 2) інституціональної культури університету; 3) субкультур всередині університету; 4) індивідуальних акторів.

Будучи притаманною тією чи іншою мірою насамперед кожному університету, академічна культура, відповідно, в той чи інший ступінь притаманна певним носіям, до числа яких, на думку П. Мендоси, належать не тільки учасники освітнього процесу, але й представники всіх структур, які входять до його складу. Характеризуючи суб'єктів-носіїв академічної культури, автор ідеї виділяє, зокрема, наступні:

– суб'єкти субкультур: адміністративний апарат, професорсько-викладацький склад, студенти, яких, в свою чергу, можна поділити на об'єднання за дисциплінарними ознаками або навколо людей з різними поглядами в рамках однієї дисципліни;

– індивідуальні актори, до яких він відносить керівників різного рівня, які здійснюють вплив на контури академічної культури: від ректора університету до керівників факультетів, кафедр, а також окремих представників професорсько-викладацького складу.

На думку П. Мендоси, академічна культура являє собою структуру інституціонального, соціального та виробничого елементів. Під інституціональним елементом розуміються практики та символічні конструкції; соціальний елемент академічної культури університету базується на соціальних очікуваннях, таких як масова освіта, громадянство, збереження знань, виробничий елемент представлений академічним капіталізмом. Поява останнього є результатом комерціалізації наукових досліджень, що, як свідчать дослідження самого П. Мендоси та його колеги Дж. Бергера, є ефективним засобом підвищення якості навчання студентів.

Таким чином, у широкому розумінні академічна культура поєднує науку, культуру та знання, механізми її виникнення визначаються конкретною історичною та соціокультурною ситуацією на певному етапі розвитку суспільства. Соціальні феномени, які можна описати завдяки поняттю «академічна культура», виходять за рамки соціального інституту освіти, проте, формування основних її принципів та відтворення пов'язане саме з університетським середовищем та вищою освітою взагалі, при цьому, завдяки синтезу традиційних та сучасних цінностей, академічна культура знаходиться у постійному русі. В ситуації дослідницького навчання академічну культуру розуміють як «систему цінностей, норм, правил, зразків поведінки, способів діяльності, принципів спілкування, що заснована на педагогічно адаптованому досвіді наукової пізнавальної діяльності».

Аналізуючи власне феномен академічної культури, можна дослідити як ціннісно-нормативний компонент (переконання, цінності,

знання і навички, що засвоєні в процесі комунікації), так і пов'язані з ним усталені способи діяльності в даній соціокультурній системі. Системою, яку ми маємо на увазі, є академічне середовище (академічна спільнота), яке, за визначенням Лімської конференції, включає усіх, хто навчають, вчаться, займаються науково-дослідною роботою і працюють у вищому навчальному закладі. Щодо структури академічного середовища, яке є «простором» існування академічної культури, то, на наш погляд, є підстави включити до його складу значно більше коло елементів – не лише навчальну та наукову діяльність, академічні інститути, академічну інформатику, академічне письмо та комунікації, академічну мобільність, академічний менеджмент, підвищення кваліфікації та академічного статусу, а й різноманітні форми студентського самоврядування (волонтерська діяльність; проведення культурно-розважальних, спортивних та наукових заходів; студентські спілки та ін.). На наш погляд, академічна культура, як соціальний феномен, має багаторівневу структуру. Так, на мікрорівні можна говорити про академічну культуру особистості (студента, викладача, наукового співробітника тощо); на мезорівні – про академічну культуру певного вишу; на макрорівні – про загальнонаціональну академічну культуру та навіть транснаціональну, глобальну академічну культуру. Загалом же академічна культура містить у собі усвідомлення кожним суб'єктом академічної спільноти свого місця і обов'язків у загальному функціонуванні вишу, цінностей і норм поведінки, звичаїв, правил неформальних стосунків.

Виходячи з того, що академічну культуру можна вважати культурою вищої освіти, яка включає не тільки навчання, викладання і методичне забезпечення цих процесів, а й весь комплекс соціокультурних практик, пов'язаних з існуванням та діяльністю вищих навчальних закладів, ми пропонуємо наступну дефініцію даного феномену. На наш погляд, академічна культура – це сукупність моделей поведінки, які здобуваються в академічному просторі в процесі адаптації до зовнішнього соціокультурного середовища, внутрішньої інтеграції та розділяються більшістю представників академічного середовища. Вона є складною композицією важливих цінностей і принципів, норм, традицій, способів діяльності, які апіорі приймаються частиною чи усією академічною спільнотою, а формування та відтворення основних її принципів пов'язане не тільки саме з університетським середовищем, а й інститутом вищої освіти взагалі. Вивчення особливостей академічної культури університетів (загалом вишів) є перспективним науковим пошуком, якому будуть присвячені наші наступні публікації (Пак І. В. Академічна культура: деякі аспекти соціологічної інтерпретації. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2017. Вип. 39. С. 323–326).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №11
ЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕДАГУВАННЯ
АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ

Питання для самостійного опрацювання

1. Дотримання логічних засад створення академічного тексту.
2. Закон тотожності.
3. Закон суперечності.
4. Закон вилучення третього.
5. Закон достатньої підстави.
6. Усунення логічних недоліків.
7. Прийоми, що допомагають перевірити правильність логічних зв'язків.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Засади редагування логічні – основні принципи вдосконалення рукопису, ґрунтовані на попередженні, виявленні й усуненні недоліків, пов'язаних із порушенням законів логіки стосовно різних мисленневих операцій відображених в академічному тексті, із неправильним осмисленням автором тих чи тих реалій об'єктивної дійсності, із хибними, суперечливими розмірковуваннями.

Культура логічна – знання теоретичних положень логіки, свідоме й цілеспрямоване вироблення навичок правильного мислення, професійних навичок організації й сприйняття тексту, його критичної оцінки з погляду логіки викладу, володіння специфічними прийомами подачі матеріалу, оформлення думок у логічній послідовності, контроль за дотриманням основних законів логічного мислення і т. ін.

Помилка логічна – допущення тих чи тих неточностей в організації академічного тексту, зумовлених недотриманням основних законів логічного мислення.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 11.1. Основні смислові одиниці логічного аналізу

№ з/п	Одиниця	Потракування
1.	Логічне ім'я, або поняття	думка, у якій репрезентовано спільні суттєві ознаки тих чи тих реалій об'єктивної дійсності (у комунікативному акті поняттю може відповідати слово, словосполучення, а інколи й речення)
2.	Судження	думка, у якій стверджується чи заперечується наявність певної реалії об'єктивної дійсності,

		відповідних властивостей, взаємозв'язків і т. ін. (у комунікативному акті судженню може відповідати речення або (за умови представлення судження у згорнутому вигляді) словосполучення)
3.	Логічні зв'язки	службові слова, що фіксують певний тип смислових відношень між поняттями й судженнями

Таблиця 11.2. Основні прийоми перевірки правильності логічних зв'язків

№ з/п	Потракування прийомів	
1.	Чітке виокремлення суджень і згортання їх до якнайпростіших	
2.	Відновлення пропущених ланок у ланцюжку розмірковувань	
3.	Зіставлення логічно пов'язаних ланок	зіставлення суджень про актуалізований об'єкт <u>упродовж усього тексту</u>
		зіставлення логічно однорідних елементів із узагальнювальними і між собою
		зіставлення доповнювальних, конкретизувальних фактів з узагальнювальними положеннями
		зіставлення частин у визначеннях: тієї, що витлумачується, і тієї, яка витлумачує
		зіставлення умови / причини і наслідку
	зіставлення тези й аргументів	

Таблиця 11.3. Основні закони правильного мислення

№ з/п	Різновид	Потракування
1.	Закон тотожності	полягає в тому, що кожна думка, актуалізована в межах відповідного тексту, при повторенні повинна мати той самий, конкретно визначений, стійкий зміст
2.	Закон суперечності	полягає в тому, що не можуть бути одночасно істинними два протилежні судження про одну і ту ж реалію об'єктивної дійсності, розглядану в один і той же час і крізь призму одних і тих самих взаємозв'язків і відношень («Неможливо, щоб протилежні твердження були одночасно істинними»)
3.	Закон вилучення третього	полягає в тому, що з двох протилежних суджень про одну і ту ж реалію об'єктивної дійсності, актуалізованих одночасно, одне обов'язково істинне («Не може бути нічого посередині між двома суперечливими судженнями», тобто третього не дано)
4.	Закон достатньої підстави	полягає в тому, що будь-яка істинна думка повинна бути обґрунтована іншими думками, істинність яких уже підтверджена, доведена

Таблиця 11.4. Класифікаційна схема суперечностей

№ з/п	Різновид	Потракування
1.	Контактно-експліцитна	явна, неприхована суперечність, виявлена в межах дотекстових одиниць (словосполучення, речення, рідше – у межах однієї надфразної єдності), на порівняно невеликій відстані
2.	Контактно-імпліцитна	неявна, прихована суперечність, виявлена в межах дотекстових одиниць (словосполучення, речення, рідше – у межах однієї надфразної єдності), на порівняно невеликій відстані, але через зв'язки з іншими реаліями
3.	Дистантно-експліцитна	явна, неприхована суперечність, виявлена в межах текстових одиниць дистанційно
4.	Дистантно-імпліцитна	неявна, прихована суперечність, виявлена в межах текстових одиниць дистанційно і через зв'язки з іншими реаліями

Таблиця 11.5. Найтиповіші логічні помилки

№ з/п	Причина	Наслідок
1.	Порушення (здебільшого несвідоме) основних законів логіки	підміна тези
		недостатня обґрунтованість тези (недостатня кількість аргументів для її підтвердження)
		наведення аргументів, що не підтверджують, а, по суті, спростовують тезу
		неналежне розмежування тези й аргументів
		подання як істинної тези, істинність якої ще треба підтвердити
		зсув плану розповіді з одного об'єкта на інший
		наявність суперечливих тверджень як результат порушення закону суперечності
2.	Невміння скористатися основними прийомами перевірки правильності логічних зв'язків	порушення причино-наслідкового зв'язку на дотекстовому й текстовому рівнях
		сплутування причини й умови, причини та наслідку
		пропущення важливої ланки в ланцюгові логічних розмірковувань
		репрезентація як однорівневих, однопланових, однорідних понять, які такими не є

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Доведіть або спростуйте істинність запропонованих тверджень (на вибір).

1. Суперечність висловлень, порушення послідовності викладу, відсутність переходів від однієї частини до іншої, помилки у виборі засобів міжфразового зв'язку призводять до порушення логічності тексту загалом. Усе це заважає тексту виконувати комунікативну функцію й утруднює процес комунікації.

2. Логічну доброякісність інформації академічного тексту визначають її достовірністю, точністю й несуперечливістю.

3. Наука – це спорт, гімнастика розуму, що приносить задоволення.

Завдання 2. Аргументуйте запроповану тези (на вибір), дотримуючись при цьому логічних засад створення академічного тексту. Свої думки оформіть у вигляді письмового зв'язного тексту. Прокоментуйте реалізацію відповідних логічних законів. Якими прийомами ви скористалися для перевірки правильності логічних зв'язків? Удайтеся до редагування власного витвору. Як вам вдалося уникнути (і чи вдалося?) типових логічних помилок?

1. Людський розум має три ключі, які все відкривають: знання, думка, уява.

2. Те, що ми знаємо, обмежене, а те, чого не знаємо, нескінченне.

Завдання 3. Прочитайте запропонований академічний текст. Висловіть власні критичні міркування щодо дотримання/недотримання логічних засад створення академічного тексту. Установіть типові логічні помилки та причини їх допущення.

Питання щодо змісту поняття «академічне письмо» та способів формування навичок цього виду самостійної діяльності студентів багаторазово опинялися в центрі уваги українських та зарубіжних методистів. Проте в контексті «Загальноєвропейських рекомендацій щодо мовної освіти» зазначена проблема знову набуває актуальності, враховуючи те, що нормативний документ з розробки програм для вищих мовних та немовних навчальних закладів акцентує на вмотивованому залученні студентів до вивчення іноземних мов та їх постійного навчання протягом усього життя.

Мета статті – визначити поняття «академічне письмо» та його різновиди, встановити послідовність та особливості формування навичок академічного письма в немовному ВНЗ.

Як зауважує В. І. Лутовинова, в інформаційній сфері функціонують первинні (*науковий звіт, стаття, монографія, підручник*), вторинні (*анотація, реферат, огляд, фактографічна довідка*) та змішані документи (*аналітичні та прогностичні огляди*). Поняття «академічне письмо» певною мірою є калькою з англійського «*scientific writing*», проте воно вже добре вкорінилося в глосарії української науки. Зарубіжні дослідники визначають «академічне письмо» як чотири «П»: персональний продукт, процес та практика. Науковий текст розглядають як продукт, практику письма – як тривалий індивідуальний досвід, а процес написання – як безпосередню роботу «пером на папері» або клавішами на клавіатурі. Утім, як зазначає Н. І. Колесникова, єдиною ланкою цієї системи є саме слово «персональний», тобто особистий, індивідуальний.

Викладання академічного письма в немовному ВНЗ передбачає, насамперед, оволодіння студентами індивідуальними навичками перекладу, складання рефератів, повідомлень, анотацій, підготовки доповідей, обґрунтування власних наукових досліджень тощо. Ще до того моменту, коли студент перейде до власне письмової діяльності, він має засвоїти навички академічного читання, тобто читання з освітньою метою. Залежно від практичної мети читання може бути ознайомчим, поглибленим і перекладацько-реферативним.

Опрацювання текстів має сприяти формуванню в студентів досвіду так званого «гнучкого» читання, при якому стратегія змінюється відповідно до змін завдань читання: на початковому етапі необхідно отримати інформацію з текстового джерела, на наступному – дослідити та переробити її для подальшого наукового пошуку.

Головне завдання викладача на початковому етапі навчання іноземної мови полягає в тому, щоб навчити студента швидко «схоплювати» загальний зміст практично будь-якого досліджуваного тексту. Викладач пояснює студентам різницю між різними видами читання вчить їх самостійно обирати тип читання та використовувати окремі види читання або поєднувати їх відповідно до мети. Першочергового значення надають розвитку навичок швидкісного читання. Мовні завдання виконують у повному обсязі лише на початковому етапі, під час подальшого опрацювання текстів студент повинен самостійно засвоїти максимум текстової інформації (не менше ніж 70%). Успіх першого наближення до тексту багато в чому залежить від словникового запасу, а також від умінь студента вдумливо й швидко аналізувати лексику, з'ясовувати значення слів за контекстом. Тому на цьому етапі важливо приділяти увагу способам визначення контекстуального значення слів і словосполучень. Значну роль відіграють і завдання, спрямовані на аналіз граматичної структури тексту:

фразеології, речень, абзаців, визначення зв'язків між різними структурними одиницями тексту. Під час розгляду частотних для медичної літератури граматичних явищ необхідно особливо наголосувати на практичному використанні цих моделей, виокремлювати синонімічні патерни, відпрацьовувати цільові граматичні моделі на матеріалі медичних термінів.

На наступному етапі до опрацювання навичок ознайомчого читання (певна швидкість читання, опора на відомі елементи, розуміння внутрішньотекстових зв'язків) додаються завдання, спрямовані на вилучення інформації. Узагальнення інформації, складання плану, викладення змісту у формі переказу – усе це сприяє підвищенню якості оволодіння мовним матеріалом. На етапі вдумливого читання спочатку виконують завдання на ознайомлення із загальним змістом, потім аналізують фрагменти, що ускладнюють розуміння змісту всього тексту.

Академічне письмо має стати наступним за академічним читанням етапом аналітико-синтетичного обробки інформації, що міститься в тексті: інформація підлягає оцінюванню, зіставленню, узагальненню. Студент має подати інформацію у вигляді, що відповідає конкретним інформаційним запитам користувачів. Формування навичок аналітико-синтетичної обробки інформації передбачає виконання комплексу завдань, зокрема: вивчити зміст тексту, скласти план, визначити в тексті необхідний мовний матеріал, обговорити підготовані анотації, реферати та переклади.

Сучасні підручники пропонують різноманітні стратегії та алгоритми швидкісного осягнення загального змісту тексту. Перш за все, йдеться про формальні ознаки тексту, такі як: а) графічні маркери, що позначають тему, зокрема: назву, підзаголовки, картинки, графіки, підписи рисунків тощо; б) тип тексту: вірш, газетна стаття тощо; в) вказівка на адресата та автора тексту; г) ключові повторювані слова; д) наявність у тексті цифр і числівників; е) наявність у тексті інтернаціоналізмів або власних назв. Пропонується з'ясувати значення незнайомих слів за контекстом або відомими частинами слова, звертати увагу на сполучники або сполучні слова, прийменники, що пов'язують частини речень, цілі речення й частини тексту між собою (вказують на час, обґрунтовують причини, називають мету, повідомляють умови тощо). Аналіз текстових одиниць є не менш корисним у процесі визначення загального змісту тексту: а) на рівні слова: впізнавання слівінтернаціоналізмів, однокореневих слів, розпізнавання значення складних слів; б) на рівні пропозиції: жирний шрифт, цифри, заперечення, розділові знаки, знак точки та питання; в) на рівні тексту: з'ясування чинників, що характеризують текст як єдине ціле, тип тексту, спосіб фрагментації тексту, виділення основних

питань у тексті, виявлення та розпізнавання текстових зв'язків, що вказують на аргументацію, впізнавання та визначення посилань у тексті, маркування мовних реєстрів. На контекстовому рівні важливо звернути увагу студентів на «фальшивих друзів» перекладача та переклад реалій, який не збігається в мові оригіналу та мові перекладу. На етапі узагальнення отриманої інформації важливу роль відводять її оформленню в зручну для практичного використання форму у вигляді анотацій, рефератів, конспектів та перекладів.

Сутністю анотування та реферування є максимальне скорочення обсягу оригінальної інформації при збереженні її основного, найбільш суттєвого змісту. В анотації визначають основні тези, але не розкривають їхній зміст. При цьому реферат часто може замінити саме першоджерело, бо в ньому викладають весь основний зміст матеріалу, всі висновки, а іноді подають навіть аргументацію та висновки.

Мета *описової анотації* – коротко викласти основний зміст тексту відповідно до позиції його автора. Структура описової анотації складається з таких елементів: 1) титульні дані (автор, назва, рік і місце видання); 2) визначення проблеми; 3) коротка аргументація автора; 4) висновки автора. Стилiстика анотації має складатися з коротких пропозицій, спиратися на формулювання й терміни автора. Анотація є хорошою підготовкою і базою для складання реферату.

Реферат – це результат обробки інформації одного джерела або цілеспрямованої обробки кількох джерел за певною темою. Структура реферату: 1) титульні дані; 2) визначення проблеми (в одному або кількох джерелах); 3) аргументи й висновки автора (чи авторів); 4) оцінка, аргументи, висновки (або пропозиції) укладача реферату. Помітну роль також відіграють кліше.

На відміну від анотації, яка відповідає, як правило, на запитання, про що йдеться в первинному документі, реферат покликаний лаконічно відповідати на запитання, що саме повідомляється в первинному документі. Відповідно, провідною ознакою реферату, як уже зазначалося вище, є інформативність – здатність коротко передавати зміст первинного документа, на відміну від індикативності, яка значно більше відповідає характеристиці анотації. Спільність реферату й анотації полягає в поданні користувачеві основного змісту документа. Саме з цієї причини користувач вибирає з-поміж багатьох документів однорідної тематики ті, які безпосередньо його цікавлять.

Під час складання конспекту важливо komponувати інформацію таким чином, щоб зберегти можливість посилання на неї надалі, або використання її пам'ятки для закріплення чи аналізу матеріалу. Конспект-посилання на матеріал має містити вихідні дані та ретельно виписані й оформлені цитати (пропозиції, абзаци, іноді сторінки). План-

конспект є потужним зряддям раціонального закріплення або аналізу матеріалу. Структура плану-конспекту складається з опорних слів теми й мети повідомлення. Використання рамочних конструкцій дає змогу скоротити речення, абзац, розділ до обсягу, що визначається відповідно до цілей обробки та узагальнення тексту. План-конспект є гарною підготовкою та базою для складання описової анотації.

Переклад є більш поширеною формою обробки тексту. Перекласти – означає передати зміст і стилістичні особливості джерела засобами іншої мови. Основною вимогою до перекладу науково-технічного тексту є точність та адекватність. Щоправда, ці поняття достатньо розмиті, й критерії їх визначення досі є актуальними для перекладознавства. Зазначимо, що в найбільш загальному вигляді точність перекладу передбачає якнайменше стислість, виразність, логічну послідовність, повноту викладу змісту оригіналу й відповідність нормам української мови. Проте не слід плутати поняття «точного» й «дослівного» перекладу. Буквальний переклад зводиться до механічної заміни українського слова англійським, а також до збереження конструкції англійського речення, що призводить до нісенітниці. Початковий переклад може бути «дослівним», що полегшує розуміння основного тексту. Наступним етапом має стати перефразування дослівного перекладу, добір слів, словосполучень, що передають найбільш чітко зміст джерела, встановлення граматичних зв'язків у реченнях відповідно до норм мови перекладу. Якщо зміст перекладеного речення зрозумілий, його редагують, читають разом з попередньою фразою і, переконавшись у наявності смислового зв'язку, переходять до наступного речення. У тих випадках, коли поняття в двох мовах не збігаються, переклад перестає бути дослівним. Перекладач змушений вдаватися до різних перетворень, трансформацій. Переклад стає або спрощеним, або точним, або адекватним. Адекватний переклад – це переклад, при якому забезпечується еквівалентність смислів оригіналу й перекладу, тотожність смислових і стилістичних функцій текстів перекладу та оригіналу, коли вибір перекладу здійснюється з урахуванням специфіки системи й структури мов, правил сполучуваності слів, граматичних форм і пропозицій.

Читання текстів за фахом іноземною мовою слугує джерелом отримання інформації, а здобуті навички та вміння наукової обробки текстів (переклад, конспект, анотування, реферування) уможливають застосування іноземних джерел при оволодінні спеціальністю або сприяють професійному вдосконаленню (Сазанович Л. В. Формування навичок академічного письма на заняттях з англійської мови в медичному ВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34. С. 504–509. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_34_72).

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

До основних прийомів виявлення логічних зв'язків зараховують:

1. Виокремлення слів або розділових знаків, що передають характер логічних зв'язків.
2. Зіставлення суджень чи понять, логічний зв'язок між якими вербально чи пунктуаційно не позначений.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12 **МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСАДИ РЕДАГУВАННЯ** **АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ**

Питання для самостійного опрацювання

1. Вибір нормативних лексико-семантичних та фразеологічних мовних засобів для створення академічного тексту.
2. Різновиди лексико-фразеологічних порушень (невмотивована семантична модифікація лексем; невмотивоване багатослів'я; невмотивований плеоназм; невмотивована тавтологія; невмотивована синонімія; невмотивована паронімія; невмотивована міжмовна омонімія; невмотивоване калькування лексем; невмотивовані запозичення; невмотивована семантична модифікація фразем; невмотивоване калькування фразем і т. ін.).
3. Редагування дотекстових одиниць (словосполучень і речень) крізь призму семантичної валентності (сполучуваності).

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Валентність (сполучуваність) – здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього словоформ, зумовлена його як семантичними, так і граматичними характеристиками.

Засади редагування мовностилістичні – основні принципи вдосконалення рукопису, ґрунтовані на попередженні, виявленні й усуненні недоліків, пов'язаних із порушенням чинних літературних норм (фонетичних, орфографічних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних і т. ін.) сучасної української мови.

Культура мовностилістична – знання чинних літературних норм (фонетичних, орфографічних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних і т. ін.) сучасної української мови, нормативне й майстерне застосування мовно-виражальних засобів а академічній комунікації, зокрема на етапах організації академічного письма, породження й редагування академічного тексту.

Одиниця дотекстова – структурний елемент текстової організації нижчого рівня (рівня окремих речень), що являє собою предикативну одиницю-конструкцію, яка складається з інших

конструктивних (номінативних (словосполучення) / предикативних (складне речення) частин), є знаком певної ситуації (ситуацій), формується на основі відповідного синтаксичного зв'язку й семантико-синтаксичних відношень, функціонує як єдине комунікативне ціле.

Помилка лексико-фразеологічна – невідповідність між обраними способами й засобами інформативного наповнення висловлення і наявними усталеними, точними, еталонними зразками, які відповідають закономірностям семантичної сполучуваності.

Помилка мовностилістична – допущення тих чи тих неточностей в організації академічного тексту, зумовлених недотриманням чинних літературних норм (фонетичних, орфографічних, морфологічних, синтаксичних, стилістичних і т. ін.) сучасної української мови.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 12.1. Диференціація валентності

№ з/п	Різновид	Потрагування
1.	Семантична	здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього словоформ, зумовлена його семантичними характеристиками
2.	Граматична	здатність слова визначати кількість і якість залежних від нього словоформ, зумовлена його граматичними характеристиками

Таблиця 12.2. Диференціація помилок, зумовлених порушенням семантичної валентності

№ з/п	Різновид	Наслідок
1.	Відступ від правильного, типового, нормативного через брак лексико-фразеологічних знань	помилки, пов'язані з порушенням лексичних і фразеологічних норм
2.	Відступ від правильного, типового, нормативного через брак лексико-фразеологічного досвіду	недосконале академічне письмо, що демонструє обмеженість словникового запасу його автора

Таблиця 12.3. Різновиди лексико-фразеологічних порушень

№ з/п	Різновид		Потракування
1.	Лексичний	невмотивована семантична модифікація лексем	неусвідомлюване використання тієї чи тієї лексеми у не властивому для неї значенні
		невмотивоване зайвoslів'я (багатoslів'я)	неусвідомлюване використання так званих зайвих слів, що не мають жодного інформаційного навантаження
		невмотивоване зайвoslів'я (плеоназм)	неусвідомлюване використання близькозначних, хоч і різних за звучанням слів, одне з яких зайве
		невмотивована тавтологія	неусвідомлюване повторення одного й того ж слова у межах словосполучення, речення або контактних речень, повторення слів із тотожним, аналогічним чи подібним значенням
		невмотивована синонімія	неусвідомлюване використання слова із наявного синонімічного ряду, яке не зовсім підходить або й зовсім не підходить для конкретної ситуації спілкування
		невмотивована паронімія	неусвідомлюване використання близьких за звучанням, але зовсім різних за значенням слів
		невмотивована міжмовна омонімія	неусвідомлюване використання під впливом іншої мови близькозвучних, але семантично далеких слів
невмотивоване калькування лексем	неусвідомлюване використання калькованих слів,		

			здебільшого тих, що функціонують у російській мові, дослівний їх переклад українською мовою
		невмотивовані запозичення	неусвідомлюване використання іншомовних слів у невластивому їм значенні
2.	Фразеологічний	невмотивована семантична модифікація фразем	неусвідомлюване використання мовних зворотів, передусім ситуативних кліше
		невмотивоване калькування фразем	неусвідомлюване використання описових мовних зворотів, здебільшого тих, що функціонують у російській мові, дослівний їх переклад українською

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

***Завдання 1.** Прочитайте запропоновані речення. Укажіть на мовностилістичні, передовсім лексико-фразеологічні, недоліки, які ви помітили. Визначте їх різновиди. Піддайте мовностилістичному редагуванню, зважаючи і на форму, і на зміст.*

1. Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні задачі.
 2. Я рахую, що точка зору науковця є вірною, так як задає ціле коло важливих запитань.
 3. Метою нашого дослідження являється дослідження різних процесів навчання і виховання в навчальному закладі вищої освіти.
 4. Праці відомого науковця займають важливе місце у побудові наукової області знань.
 5. З однієї сторони, дослідниця дає вичерпані теоретичні відомості про досліджуваний об'єкт, з іншої сторони, – для кожного теоретичного утвердження надає ілюстрацію.
 6. Більшість вітчизняних науковців здебільшого дивляться на проблему крізь призму розмаїття різних аспектів.
 7. У своїй власній праці вчений вирішує складні й запутані запитання.
 8. Ряд сучасних наукових доробків відрізняється модерними підходами й креативною творчістю.
 9. Мають місце потенційні можливості для розвитку наукового знання.
 10. Особисто на мою думку, необхідно перш за все виявити необхідні наукові методи дослідження об'єкта дослідження.
 11. Близькі контакти дозволяють

говорити про успішні остаточні і підсумкові результати. 12. Розвиток теперішньої науки дозволяє прослідковувати шляхи для вирішення даного питання. 13. У даному випадку хочеться привести приклад, який заключається в наступному. 14. Наведені факти є справжніми, доказують вірне рішення проблеми. 15. У цьому відношенні нам імпонує наукова точка зору, що піднімає проблему. 16. До заключної частини відносяться. 17. Моя мета – отримати добру вищу освіту. 18. У дібраному фактичному матеріалі зустрічаються різні приклади. 19. Підводячи підсумок, хочеться відмітити. 20. Плідна робота призвела до позитивних наслідків.

Завдання 2. *Власні міркування на одну із запропонованих тем оформіть у вигляді зв'язного тексту відповідного різновиду. Спродукований текст піддайте мовностилістичному аналізу крізь призму семантичної валентності. Виправте й поясніть наявні (якщо наявні!) в ньому різновиди лексико-фразеологічних порушень. Відредагуйте одиниці дотекстового рівня.*

1. Доброякісний науковий твір читати легко, а писати важко.
2. Мистецтво – це я, наука – це ми.

Завдання 3. *Прочитайте запропоновані фрагменти академічного тексту. Висловіть критичні міркування щодо особливостей редагування текстів, перекладених засобами комп'ютерного програмного забезпечення. Виправте наявні мовностилістичні недоліки.*

Попереднє редагування не варто плутати з постредагуванням. Попереднє редагування стосується підготовки тексту до обробки програмним продуктом для автоматичного перекладу. Воно передбачає перегляд змісту для виявлення основних помилок, позначення певного контенту для перекладу тим чи іншим чином (або як неперекладного) та оптимізацію форматування. Ця підготовка тексту до його обробки засобами перекладу може значно покращити кінцевий результат, тому вона вважається важливим етапом процесу автоматичного перекладу. Постредагування – це процес «виправлення» вихідного тексту МП з метою наближення його якості до стандарту перекладу, здійсненого людиною. Ефективне попереднє редагування тексту може значно покращити якість вихідного тексту перекладу, спростити роботу як систем МП, так і редакторів, перед якими стоїть завдання вдосконалити вихідний текст машинного перекладу на завершальному етапі обробки (постредагування) матеріалів. Попередня підготовка тексту починається на етапі створення його змісту. Для цього розробляють спеціальні стандарти для технічних письменників та авторів, які дотримуються їх з метою забезпечення кращого розуміння змісту та перекладу текстів як

засобами комп'ютерної техніки, так і професійними перекладачами. <...>

Постредагування передбачає удосконалення тексту, отриманого у процесі МП, редактором, який зазвичай проходить спеціальну підготовку та має досвід роботи з текстовими документами такого типу. Кількість часу та праці, необхідних для постредагування, є одним із ключових факторів, які слід враховувати під час оцінки економічної ефективності МП. Літературні, рекламні та інші тексти, зазвичай не рекомендовані для МП, також не підлягають постредагуванню. Щоб забезпечити належну якість тексту, наближену до людського перекладу, редакторам може знадобитися заново переписати текст. У цьому випадку переваги МП практично зводяться до нуля. Процес постредагування тексту МП включає такі етапи:

1. Перечитування речення чи фрагменту тексту МП.
2. Порівняння вихідного тексту МП з оригінальним текстом.
3. Оцінювання якості кожного фрагменту тексту перекладу на основі стандартизованих інструкцій.
4. Прийняття рішення щодо достовірності перекладу того чи іншого фрагмента.
5. Удосконалення або повторний переклад тексту.

Машинний переклад з постредагуванням є доцільним під час роботи з великими за обсягом та подібними за формою текстами. Великі за обсягом переклади часто виконуються у стінах перекладацьких бюро, які спеціалізуються у певних предметних галузях. Тому використання ефективних, хоча й часто дорогих систем МП останнього покоління, є економічно виправданим у цих випадках. Однак ні перекладацькі бюро, ні перекладачі-фрилансери не можуть ефективно використовувати програмні продукти для МП без необхідності постредагування.

Перш ніж вдаватися до МП, слід сформулювати чітке уявлення про його кінцевий результат та усвідомити недоліки цієї технології. Окрім цього, необхідно враховувати, що системи МП потребують складного налаштування, вдосконалення та «навчання» у певній предметній галузі, без якого вони не виконають покладених на них функцій. Машинний переклад доцільно використовувати під час роботи з великими за обсягом і подібними за формою текстами, що належать до однієї предметної галузі (здебільшого технічної). Поліпшення якості МП можна забезпечити шляхом дотримання проаналізованих вище рекомендацій, які можна застосовувати як при попередньому редагуванні текстів, так і безпосередньо під час їх написання. Постредагування тексту перекладу полягає у «виправленні» вихідного тексту МП з метою наближення його якості до стандарту перекладу, виконаного людиною (Мартинюк О. В. Попереднє та кінцеве

редагування текстів у процесі машинного перекладу засобами комп'ютерного програмного забезпечення та онлайн-сервісів. URL : <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8e8a50ea-6858-47ed-82b1-357420eccfdc/content>).

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Переклад академічного тексту здійснюють за відповідними етапами:

1. Читання тексту загалом задля усвідомлення змісту.
2. Поділ тексту на завершені за змістом частини, їх адекватний переклад відповідно до чинних літературних норм.
3. Редагування перекладеного тексту з урахуванням психологічних, логічних і мовностилістичних засад.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №13

ГРАМАТИЧНІ МОВНІ ЗАСОБИ В АКАДЕМІЧНОМУ ТЕКСТІ

Питання для самостійного опрацювання

1. Різновиди граматичних порушень.
2. Морфологічні варіанти.
3. Словотворчі та відмінкові особливості.
4. Дієслівне та прийменникове керування.
5. Активні й пасивні дієприкметники.
6. Вибір синтаксичної побудови. Порядок слів.
7. Редагування дотекстових одиниць (словосполучень і речень) крізь призму граматичної валентності (сполучуваності).
8. Вибір нормативних граматичних форм для створення академічного тексту.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Помилка граматична – невідповідність між обраними способами й засобами інформативного наповнення висловлення і наявними усталеними, точними, еталонними зразками, які відповідають закономірностям граматичної сполучуваності.

Помилка морфологічна – різновид граматичних помилок, що стосуються порушення норм утворення граматичних форм тих чи тих лексико-граматичних розрядів (частин мови) і їх використання в межах дотекстових одиниць.

Помилка синтаксична – різновид граматичних помилок, що стосуються порушення норм утворення граматичних форм на основі синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень і їх використання у межах дотекстових одиниць.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 13.1. Диференціація помилок, зумовлених порушенням граматичної валентності

№ з/п	Різновид	Наслідок
1.	Відступ від правильного, типового, нормативного через брак морфологічних знань	помилки, пов'язані з порушенням морфологічних норм
2.	Відступ від правильного, типового нормативного через брак синтаксичних знань	помилки, пов'язані з порушенням синтаксичних норм

Таблиця 13.2. Різновиди граматичних порушень

№ з/п	Різновид	Потракування	
1.	Морфологічний	невмотивоване частиномовне словотворення	неусвідомлюване використання тих чи тих словотворчих засобів для утворення слів відповідної частини мови (іменника, прикметника, займенника, числівника, дієслова і т. ін.) у не властивому для них значенні
		невмотивоване частиномовне формотворення	неусвідомлюване використання тих чи тих формотворчих засобів для утворення граматичних форм відповідної частини мови (іменника, прикметника, займенника, числівника, дієслова і т. ін.) у не властивому для них значенні
2.	Синтаксичний	невмотивована синтаксична організація (побудова) словосполучення	неусвідомлюване використання синтаксичних зв'язків і смислових відношень між компонентами синтаксичного словосполучення
		невмотивована синтаксична організація (побудова) речення	неусвідомлюване використання синтаксичних зв'язків і смислових відношень між структурними компонентами елементарного й неелементарного речення

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. *Із запропонованого переліку виберіть і диференціюйте (морфологічні / синтаксичні) різновиди граматичних порушень. До яких різновидів порушень належить решта?*

Непослідовність викладу думок; порушення форм дієслівного керування; невдале узагальнення; зайві відомості, факти; відсутність абзаців або їх необґрунтоване виокремлення; неправильне утворення родових і відмінкових форм іменника; відсутність плавного викладу; ненормативне утворення дієприкметникових форм; використання неправильної прийменникової конструкції; пропуск слів; порушення граматичного зв'язку між підметом і присудком; брак важливої інформації або недостатнє висвітлення фактів; неправильний порядок слів у реченні; невідповідність змісту темі; граматична неоднотипність однорідних членів речення; невмотивований повтор змістових елементів тексту; неправильне використання числівникових форм; одноманітність засобів міжфразового зв'язку; неправильне ступенювання прикметників і прислівників; неправильне введення дієприслівникового звороту; несумісність понять; спотворення фактів; протилежність суджень; недостатнє висвітлення теми; безсистемність викладу; зайві члени речення; неправильне використання вставних слів і словосполучень.

Завдання 2. *Відштовхуючись від граматичних засад побудови академічного тексту, продовжте міркування (на вибір). Оформіть їх у вигляді зв'язного тексту. Прокоментуйте дотримання морфологічних і синтаксичних норм, зокрема й щодо порядку слів у реченні, використання однорідних і відокремлених членів речення, вставних і вставлених конструкцій тощо.*

1. Чого б ти не навчався, ти навчаєшся для себе.
2. Наука виграє, коли її крила розкуті фантазією.

Завдання 3. *Схарактеризуйте запропоновані фрагменти академічного тексту крізь призму дотримання чинних граматичних норм. Чи виявили ви певні граматичні (чи то інші!) порушення? Запропонуйте власний варіант репрезентації відповідної інформації.*

У нинішній ситуації глобального поширення дистанційних форма навчання, зумовленого пандемією коронавірусу, посилена увага приділяється питанням дотримання вимог академічної доброчесності в процесі онлайн-навчання.

Дороті Джонс наводить дані свого дослідження, за якими серед вибірки студентів онлайн-курсу бізнес-комунікацій 92 % визнали, що їм

відомі випадки студентського шахрайства, зокрема плагіату під час дистанційного навчання з дисципліни. З даними статистичних досліджень Врен Аллен Міллз, Дженніфер Петерсон та ін., студенти сприймають онлайн-навчання як таке, де значно легше вдаватися до недоброчесних практик, аніж при онлайн-навчанні (питання, чи це насправді так, ставиться у роботах під сумнів). Тож закономірно, що переведення занять у дистанційний режим часто сприймається як можливість порушити вимоги доброчесного навчання.

Основними при реалізації практик академічної нечесності під час дистанційного навчання визнаються такі чинники:

1) Обмеження можливості взаємодії викладача й студента в комунікативній ситуації «face-to-face».

2) Розмаїття технічних можливостей для нечесної поведінки, які виникають у ситуації онлайн-навчання.

3) Недостатність механізмів моніторингу діяльності студента під час усього навчального процесу.

4) Відсутність нагляду викладача за студентом під час виконання завдань.

5) Необмежений доступ студентів до Інтернет-ресурсів.

6) Легкий доступ студентів до заборонених зовнішніх джерел підтримки під час виконання навчальних завдань.

7) Різні форми тиску, що здійснюється на студентів задля досягнень ними високих результатів.

Серед різновидів порушень академічної доброчесності при дистанційному навчанні лідирують: змова, обман, плагіат, маніпулювання технічними засобами й фальшива ідентифікація.

Змова. Допомога один одному є поширеною практикою не тільки при онлайн-навчанні, а і при аудиторних заняттях. Найчастіше недоброчесні дії цього характеру плануються заздалегідь. Основними різновидами є організоване шахраювання з метою допомогти один одному та обмін інформацією. Такий різновид порушення можливий, коли студенти вже знайомі між собою. Іноді в групі розробляються цілі алгоритми передачі завдань і відповідей один одному.

Обман. Обман, на відміну від змови, є індивідуальною діяльністю. Він може виявлятися у використанні шпаргалок, отриманих у нечесний спосіб відповідей на завдання (наприклад, від студентів попередніх років навчання), у використанні послуг асистента, який підказує з місця поза полем зору камери тощо.

Плагіат. Більшість завдань, які даються при дистанційному навчанні, є текстуально-орієнтованими. Тому не дивно, що під час їх виконання у студента може виникнути спокуса скопіювати всю відповідь з Інтернету, або принаймні, скопіювати відповідь із кількох

джерел методом копійейсту, без вказівки на авторство джерел. Також можливе використання готових відповідей на аналогічне завдання своїх минулорічних попередників.

Маніпулювання технічними засобами. Як правило, цей різновид порушень стосується намагання виправдати свою неготовність технічними проблемами (відсутність зв'язку, поганий зв'язок), симулювання таких проблем (вимкнення техніки, яка нібито «несправна»), скарг на те, що роботу не вдалося відправити у формі для відповідей через технічні причини тощо.

Фальшива ідентифікація. Цей різновид академічної недоброчесності частіше реалізується під час підсумкових контролів. Студент, не готовий до заходів контролю, намагається залучити до контрольного заходу іншу людину замість себе. При цьому він проходить відеоідентифікацію на початку заходу (іноді – залишається в кадрі протягом усього заходу), а роботу за нього виконує хтось інший. У випадку, якщо викладач не знає особисто на обличчя кожного студента, така маніпуляція використовується частіше.

Проте часто характер порушень академічної доброчесності під час дистанційної форми занять не сильно відрізняється від порушень під час занять аудиторних. Багато в чому здобувачі освіти потребують попередніх роз'яснень для розуміння меж доброчесної й нечесної поведінки й індивідуального підходу при подоланні психологічних і технічних проблем, які насправді можуть поставати перед усіма суб'єктами дистанційної форми освітнього процесу (Гребенюк Т. В. Проблеми з дотриманням академічної доброчесності, пов'язані з роботою в Інтернет-середовищі. *Академічна доброчесність*. Запоріжжя, 2021. С. 78–80).

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

1. Перехідні дієслова, що вимагають від іменника знахідного відмінка без прийменника, у заперечних конструкціях змінюють форму керування на родовий відмінок (*виконую магістерську роботу – не виконую магістерської роботи; опрацьовую джерела – не опрацьовую джерел; вивчаю основи академічного письма – не вивчаю основ академічного письма* і т. ін.).

2. Пасивні дієслівні форми на *-ся*, які нині активно використовують під час оформлення результатів науково-дослідницької діяльності і які знеособлюють комунікацію, оскільки усувають активного діяча, варто замінювати активними (*науковці зазначають, а не науковцями зазначається; явище називають, а не явищем називається; дослідники систематизують, а не дослідниками систематизується* і т. ін.).

3. При використанні прийменникового керування варто зважати на значення прийменників.

4. Певні дієслова української мови керують залежними граматичними формами, що здебільшого відповідають на питання таких відмінків:

Опорне дієслово	Питання	Залежна граматична форма
Адресувати	<i>кому?</i>	давального відмінка
Вибачати	<i>кому?</i>	давального відмінка
Дбати	<i>про кого-що?</i>	знахідного відмінка
Дорівнювати	<i>чому?</i>	давального відмінка
Досягати	<i>чого?</i>	родового відмінка
Запобігати	<i>чому?</i>	давального відмінка
Заслужувати	<i>на кого-що?</i>	знахідного відмінка
Застерігати	<i>від кого-чого?</i>	родового відмінка
Зачекати	<i>на кого-що?</i>	знахідного відмінка
Ігнорувати	<i>кого-що?</i>	знахідного відмінка
Набувати	<i>чого?</i>	родового відмінка
Навчатися	<i>чого?</i>	родового відмінка
Наголошувати	<i>на чому?</i>	місцевого відмінка
Надихати	<i>на що?</i>	знахідного відмінка
Наштовхуватися	<i>на кого-що?</i>	знахідного відмінка
Нехтувати	<i>ким-чим?</i>	орудного відмінка
Оволодіти	<i>ким-чим?</i>	орудного відмінка
Опанувати	<i>кого-що?</i>	знахідного відмінка
Опікувати	<i>кого-що?</i>	знахідного відмінка
Опікуватися	<i>ким-чим?</i>	орудного відмінка
Освоїти	<i>що?</i>	знахідного відмінка
Очікувати	<i>на кого-що?</i>	знахідного відмінка
Панувати	<i>над ким-чим?</i>	орудного відмінка
Переважати	<i>над ким-чим?</i>	орудного відмінка
Перейматися	<i>чим?</i>	орудного відмінка
Підлягати	<i>чому?</i>	давального відмінка
Піклуватися	<i>про кого-що?</i>	знахідного відмінка
Поступатися	<i>ким-чим?</i>	орудного відмінка
Потерпати	<i>від кого-чого?</i>	родового відмінка
Потребувати	<i>чого?</i>	родового відмінка
Призводити	<i>до чого?</i>	родового відмінка
Припускатися	<i>чого?</i>	родового відмінка
Присвячувати	<i>кому-чому?</i>	давального відмінка

Радіти	з чого?	родового відмінка
Сподіватися	на кого-що?	знахідного відмінка
Спричинити	що?	знахідного відмінка
Стежити	за ким-чим?	орудного відмінка
Стосуватися	кого-чого?	родового відмінка
Торкатися	кого-чого?	родового відмінка
Тяжіти	до кого-чого?	родового відмінка
Уникати	кого-чого?	родового відмінка
Учитися	чого?	родового відмінка

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №14 **РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТОВИХ ОДИНИЦЬ**

Питання для самостійного опрацювання

1. Складне синтаксичне ціле (ССЦ). Засоби зв'язку між компонентами ССЦ.
2. Співвідношення ССЦ та абзацу.
3. Типові недоліки в побудові ССЦ (багатослів'я, неповнота, різна модальність, недоцільна інверсія і т. ін.).
4. Усунення пунктуаційних недоліків.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Одиниця текстова – структурний елемент текстової організації вищого рівня (рівня складного синтаксичного цілого, або надфразної єдності), що являє собою одиницю-конструкцію, яка складається з конструктивних одиниць нижчого рівня текстової організації – окремих речень, розміщених у лінійній (подекуди – нелінійній) послідовності, що забезпечує смислову цілісність, розгортання певної думки, мікротеми.

Помилка пунктуаційна – невідповідність між обраними способами й засобами інтонаційного оформлення висловлення і наявними усталеними, точними, еталонними зразками, які відповідають закономірностям і семантичній, і граматичній сполучуваності.

Ціле складне синтаксичне (єдність надфразна) – текстова одиниця, що передбачає поєднання двох і більше речень, об'єднаних спільністю теми в композиційно-синтаксичну конструкцію, якій властива певна змістова завершеність і структурна єдність, що досягається лексико-граматичними й інтонаційними засобами.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 14.1. Структура ССЦ в академічному тексті

№ з/п	Елемент	Призначення
1.	Зачин	актуалізує основну думку тієї чи тієї мікротеми
2.	Репрезентація	розгортає мікротему за допомогою речень, які поєднані міжфразовими (лексичними, граматичними, логічними) зв'язками і для яких характерна єдність думки, суб'єктивно-модального забарвлення, специфічна ритмомелодійна оформленість і т. ін.
3.	Кінцівка	підсумовує, узагальнює виклад матеріалу, актуалізованого в межах однієї мікротеми

Таблиця 14.2. Різновиди засобів зв'язку між компонентами ССЦ

№ з/п	Різнovid	Потракування
1.	Логічний	ґрунтований на системності й послідовності викладу, умотивованому виокремленні абзацу, збіг якого з надфразною єдністю можливий, але не обов'язковий, і т. ін.
2.	Лексичний	ґрунтований на особливостях і закономірностях слововживання, репрезентації змістових доміант через використання лексичних і семантичних повторів, уживання особових і вказівних займенників, займенникових прислівників і т. ін.
3.	Грамаіичний	ґрунтований на особливостях і закономірностях реалізації морфологічних категорій, наприклад, співвідношення видо-часових і способових дієслів-присудків, що сприяє взаємозв'язку відповідних речень і т. ін.
	морфологічний	
	синіаксичний	ґрунтований на особливостях і закономірностях реалізації синіаксичних категорій, наприклад, порядок слів у реченні й порядок окремих речень, їх організація, неповнота і т. ін.
4.	Ритмомелодійний	ґрунтований на особливостях і закономірностях пунктуації, наприклад, ті чи ті розділові знаки вказують на якість паузи між реченнями й у межах речень

Таблиця 14.3. Структурні різновиди ССЦ з огляду на спосіб зв'язку

№ з/п	Різновид	Потракування
1.	Із ланцюговим зв'язком компонентів	розгортання думки відбувається послідовно, кожне наступне речення доповнює попереднє, неначебто «чіпляється» за нього; засобами зв'язку між реченнями є лексичні повтори, займенники, займенникові прислівники
2.	Із паралельним зв'язком компонентів	репрезентують незалежні одна від одної події, які відбуваються одночасно; їх використовують передусім для опису одночасності чи послідовної змінюваності подій; таким реченням властива відносна самостійність, поєднані в основному семантично, але певну роль відіграє і співвідношення вищо-часових форм дієслів-присудків
3.	Із ланцюгово-паралельним зв'язком компонентів	змішаний різновид, що враховує особливості як ланцюгового, так і паралельного зв'язків компонентів

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. *Висвітлюючи питання синтаксису в академічному тексті, С. Ревуцька апелює до так званих ланцюгів («каскадів залежних елементів»). Чи тотожні, на вашу думку, поняття «ланцюг» та «ланцюговий зв'язок компонентів». Висловіть власні критичні міркування щодо оприявленої наукової позиції.*

Ланцюги виникають і без ком, коли речення містить одразу декілька різних об'єктів і обставин, наприклад: «Я не став обговорювати з колегами потворно підготовлений і невиразний виступ Петрова під час його презентації два тижні тому на міжрегіональній конференції в Інституті гуманітарних досліджень».

З одного боку, речення можна представити у вигляді ядерної структури «Я не став обговорювати виступ», а залежні елементи в ньому нібито складають групу об'єкта з ядром «виступ». З іншого боку, ці елементи пояснюють ядро з різних, ніяк не пов'язаних між собою сторін (яке, чие, де, коли, за яких обставин). Логічно було б спочатку дати інформацію про те, що і як сталося, а потім перейти до того, що підлягало або не підлягало обговоренню, але в іншому реченні. Або навпаки, потрібно було спочатку позначити позицію автора по

відношенню до проблеми, а потім привести всі деталі. Так чи інакше, деталі необхідно дозувати і укладати у відповідні блоки.

Для того щоб уникнути фрагментів, ланцюгів і іншої плутанини, намагайтеся дотримуватися двох простих правил.

1) Не використовуйте більше одного залежного елемента поспіль.

2) Уникайте одночасного використання залежних елементів в різних місцях речення.

Якщо пам'ятати про це (не забуваючи мислити групами), то в вашому реченні буде одна логічно важлива кома або, в крайньому випадку, дві (Ревуцька С. К. Курс лекцій з дисципліни «Академічне письмо». Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2018. С. 63).

Завдання 2. Прочитайте запропонований фрагмент тексту. Виокремте в ньому ССЦ, вкажіть на засоби зв'язку між їх компонентами. Прокоментуйте співвідношення ССЦ та абзаців. Які, на вашу думку, недоліки допущені (і чи допущені?!) у побудові ССЦ.

Твердження деяких дослідників про сухість, бідність і стереотипність наукової мови, її чисту інформативність частково мають певну підставу, так як стосуються одного з найбільш широко поширених типів змісту наукового тексту, пов'язаного з описом експериментів, методик і результатів приватних наукових досліджень, які мають порівняно невисокий рівень узагальнення. Однак, це далеко не єдиний і не основний різновид наукового тексту. Лінгвіст Н. С. Болотнова вважає, що прикладом прямо протилежним цьому різновиду структурно-стилістичної організації наукового тексту може вважатися науковий текст, зокрема гуманітарного спрямування, з надзвичайно складним синтаксисом, який поєднується з елементами образності, експресивності, оцінності, що дозволяє говорити про цілий ряд стилістичних прийомів.

Що стосується конотаційних характеристик, то вони, з одного боку, можуть бути функціонально-стилістичними (або стильовими), тобто виражати особливу тональність наукового стилю, а з іншого – можуть складатися з емоційного, експресивного і оцінного компонентів. Характер конотації визначається типом інформації. Тобто, якщо основна інформація має нульову конотацію, то додаткова інформація, пов'язана з умовами наукового спілкування, знаходить своє вираження у функціонально-стильових конотаціях, які є основними для системи конотацій, що використовуються у науковому стилі. Крім того, на думку вченого, треба розрізняти ще три види додаткової інформації, яка в тій або іншій мірі зустрічається в науковій прозі: 1) додаткова предметна, пов'язана з сприйняттям предмету мови автором; 2) абстрактна, пов'язана з високим ступенем абстрагованості змісту; 3) оцінна інформація,

пов'язана з оцінним відношенням автора. Відповідно до цього, конотації матимуть емоційний, експресивний чи оцінний характер.

Якщо розглядати питання виражальних і образотворчих характеристик у науковому тексті, то вартим уваги є висловлення Н. М. Разинкіної, яка вважає, що емоційне й експресивне забарвлення наукової мови може виникати в результаті особливостей сприйняття об'єкта дослідження самим автором, який прагне передати не лише чисто інформативний зміст, але і враження, отримане при спостереженні. Його сприйняття вимагає яскравого, образного вислову, яке він прагне донести до свого читача. На думку дослідниці, це збагачує і доповнює інформацію, робить її виразною (ефективною). Наукова мова при цьому виконує додаткову емотивну функцію.

Дослідниця, в свою чергу, виділяє ще одну характеристику наукового тексту – експресивність, яка, на її думку, може з'являтися у зв'язку з великою складністю і абстрагованістю змісту. Вона відзначає, що при ускладненій формі вираження, науковий текст втрачає цю характеристику, у той час, як образне, яскраве, інколи просте порівняння (або інший засіб) в короткій формі, передаючи складну ідею, допомагає тексту її набути. Таке явище необхідно пов'язувати з певним різновидом наукового тексту, який являє собою послідовну та чітку систему мовних творів, що мають певну форму, розмір і структуру.

На думку А. П. Коваль, з якою ми цілком погоджуємося, найхарактернішими характеристиками наукового тексту є цілеспрямованість, прагматизм, ясність, стислість, а також формально-логічний спосіб викладу матеріалу, що знаходить своє відображення у всій системі мовних засобів. Кожне слово та вираз у науковому тексті служать меті, яку можна сформулювати таким чином: не тільки якомога точніше, але й стисліше донести сутність інформації. Це свідчить про те, що науковий виклад складається, головним чином, з роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених у результаті дослідження фактів дійсності, а основна функція цього тексту є пізнавально-інформативна.

Що стосується основного завдання наукового тексту, то, ми схилиємося до думки зарубіжного науковця Л. Хофмана, який твердить, що воно полягає у намаганні автора примусити читача мислити в певному напрямку. Це стане можливим, якщо авторові вдасться створити у науковому тексті атмосферу співтворчості, залучити читача до спільних роздумів, зробити його співучасником дослідження, а також поєднати в тексті насиченість фактами та теоретичний виклад, й одночасно утворити такий науковий текст, який відбиватиме суперечливий процес пошуків істини. Дослідник вважає, що найбільш дієвий спосіб вплинути на читача – це вираховування автором-науковцем важливих психологічних процесів: уваги, орієнтувально-дослідницького рефлексу, домінанти,

цікавості, ідентифікації, співдумання, антиципації, радості пізнання. Усі ці фактори дозволять успішно програмувати сприйняття тексту й значною мірою керувати мисленням читача, який не лише зрозуміє написане та дістане нові відомості, а й задовольнить потребу пізнання, підсвідомо співпереживатиме авторові.

Ми також погоджуємося з твердженням дослідниці Л. В. Славгородської, яка вважає, що головним завданням наукового тексту є інтелектуальна зацікавленість читача у проблематиці, про яку іде мова у тексті, тому автор повинен грамотно та вміло скористатися кредитом уваги читача – не зменшити, а збільшити його, адже для наукового тексту важливим є не тільки написання, а і його сприйняття. Людина повинна сприймати текст активно, творчо, взаємодіяти з ним, прагнути його зрозуміти. Наукову ідею, вперше замислену й викладену автором, удруге створює й осягає читач, який самостійно обмірковує матеріал, подумки доповнює його власними роздумами, сам собі ставить запитання, вписує авторську ідею в контекст свого досвіду.

Таким чином, в результаті дослідження наукового тексту як лінгвотекстової одиниці, ми прийшли до таких висновків: 1) науковий текст складається лише з точних відомостей і фактів, що зумовлює використання спеціальної термінології, а це, в свою чергу, доводить той факт, що науковий термін є не просто словом, а втіленням сутності певного явища; 2) науковий виклад утворюється здебільшого з роздумів, метою яких є доведення істин, виявлених у результаті дослідження фактів дійсності; 3) найхарактернішою ознакою наукового тексту є формально-логічний спосіб викладення матеріалу, який відображається у системі мовних засобів, використаних автором; 4) головним завданням наукового тексту є інтелектуальна зацікавленість читача у проблематиці, про яку іде мова у тексті (Чечель О. М. Науковий текст як одиниця лінгвістичного дослідження. URL : file:///C:/Users/%D0%96%D0% B0%D0%BD%D0% BD%D0%B0/Downloads/naukzv_2013_1_22%20(2).pdf).

***Завдання 3.** Запропонований фрагмент академічного тексту структуруйте за абзацами й прокоментуйте їх співвідношення з ССК. Усуньте логічні, мовностилістичні та технічні (за наявності) недоліки.*

Організаційно-правові можливості порушення академічної доброчесності базуються на відсутності чи недовісті відповідних інституційних політик, нормативно-правової бази, а також недостатніх зусиллях для інформування учасників науково-освітнього процесу про ці політики та стандарти. Недостатній рівень контролю та застосування санкцій також стає частиною таких можливостей. Можливість порушення академічної доброчесності повинна протиставлятися можливості попередження та покарання. Тому сьогодні дуже важливим

є використання різноманітних комунікаційних та адміністративних стратегій впровадження та популяризації освітніх програм з академічної доброчесності та академічного письма, підписання при вивченні кожної дисципліни зобов'язання щодо дотримання академічної доброчесності. Інституційні політики академічної доброчесності повинні передбачати санкції за невиконання вимог, які наразі є найефективнішим методом для досягнення відповідної поведінки учасників освітньо-наукового процесу. Стосовно технічної компоненти, слід зазначити, що сьогодні в Україні передбачено достатньо розлогий перелік програмних засобів та інструментів, які спрямовані на попередження і виявлення порушень академічної доброчесності. Вагоме значення у боротьбі з проявами плагіату в академічних текстах має застосування спеціального програмного забезпечення, зокрема Unicheck, що є частиною Turnitin та StrikePlagiarism. Крім того, метою проекту створення Національного репозитарію академічних текстів було визначено «сприяння розвитку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом поліпшення доступу до академічних текстів та сприяння академічній доброчесності». Ресурси Національного репозитарію є допоміжними засобами проведення для експертизи академічних текстів на плагіат. Крім того, використовуючи програмне забезпечення для перевірки оригінальності, важливо знати, що значна подібність з іншими роботами не обов'язково вказує на плагіат.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №15

АКАДЕМІЧНЕ ЕСЕ

ЯК ОДИН ІЗ ЖАНРІВ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

Питання для самостійного опрацювання.

1. Жанрові особливості й різновиди академічного есе.
2. Етапи організації процесу академічного письма (написання есе).
3. Способи організації академічного есе.
4. Структура академічного есе.
5. Рекомендації щодо підготовки й написання академічного есе: критерії оцінювання.
6. Диференціація есе за функціональним призначенням, змістовим наповненням, типом мовлення.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ ДОВІДНИК

Есе – невеликий за обсягом креативний, довільно організований, текст, у якому оригінально висвітлено відповідну проблему, репрезентовано авторські думки, оцінку, позицію, розмірковування щодо колись почутого, прочитаного, пережитого і т. ін.

Есе академічне – невеликий за обсягом первинний жанр власне наукового (академічного), науково-навчального, науково-популярного і т. ін. підстилів наукового стилю, що актуалізує конкретну тему чи проблему й орієнтований на конкретного адресата; витвір, об’єктивований у вигляді академічного тексту, у якому в аналітичній формі представлено результати самостійного творчого пошуку, репрезентовано чітку авторську позицію щодо актуалізованої ідеї, наведені переконливі аргументи (чи контраргументи) для обґрунтування відповідних тверджень, зроблено логічні узагальнення і який продукують задля вироблення навичок самостійного творчого мислення й якісного письмового оформлення власних думок.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ

Таблиця 15.1. Основні різновиди академічного есе (за Л. Юсуповою)

№ з/п	Різновид	Особливості
1.	Експозитарне (expository)	його мета полягає в тому, аби, вивчивши тему, звузити її, сформулювати власну тезу-думку і підібрати до неї вагомі докази; репрезентує різні форми викладу (за і проти; аналіз – порівняння – зіставлення; причина й наслідок; проблема та її розв’язання; опис); передбачає переконливі аргументи на захист власної позиції
2.	Аргументаційне (argumentative)	основа академічної (аргументаційної) роботи; вимагає ретельнішої дослідницької праці, оскільки передбачає розгляд протилежних позицій щодо тієї чи тієї проблеми з обґрунтуванням, наведенням доказів, їх критичним осмисленням, а подекуди й спростуванням; передбачає вступ (пояснення суті проблеми-питання або історія його виникнення; у кінці абзацу – чітко сформульована теза, що демонструє певні суперечності й водночас засвідчує авторську позицію), основну частину (виклад аргументів опонентів, їх спростування, власні більш переконливі аргументи на захист відповідного твердження), висновок (узагальнення, що перегукуються з тезою, але не повторюють її, резюмують наведені аргументи)

Таблиця 15.2. Диференціація академічного есе (за О. Бузульською)

№ з/п	Різновид	Особливості
1.	Гештальт-інтерпретація	автор розмірковує щодо ключових елементів семантичного наповнення основного об'єкта (постановка проблеми у вступній частині з виокремленням кількох основних елементів → розмірковування щодо першого елемента (факт або аналітичний доказ) → розмірковування щодо другого елемента (факт або аналітичний доказ) і т.ін. → узагальнення (речення, яке актуалізує ту саму ідею, що й у вступній частині, висловлену в інший спосіб)
2.	Гештальт-трансляція	увагу сфокусовано на розмірковуванні щодо оригінальних, цікавих компонентів як суб'єктивно значущих (постановка проблеми у вступній частині з виокремленням суб'єктивно значущих елементів → розмірковування щодо першого елемента (суб'єктивні факти або аналітичні докази) → розмірковування щодо другого елемента (суб'єктивні факти або аналітичні докази) і т.ін. → узагальнення (речення, яке актуалізує ту саму ідею, що й у вступній частині, висловлену в інший, оригінальний, спосіб)
3.	Фрейм-інтерпретація	передбачає розмірковування-аналіз, спрямований на пошук двох і більше причин виникнення тієї чи тієї проблемної ситуації (розмірковування щодо першої причини проблеми → гіпотетичний приклад (опис або розповідь) → пропозиції стосовно виправлення ситуації → розмірковування щодо другої причини проблеми → гіпотетичний приклад (опис або розповідь) → пропозиції стосовно виправлення ситуації і т.ін. → узагальнення)
4.	Фрейм-трансляція	передбачає суб'єктивне розмірковування-аналіз, що транслює принципово нову, незвичну позицію на причини помилкових взаємостосунків (розмірковування щодо першої причини проблеми → приклад із власного досвіду, що описово й аналітично підтверджує позицію → пропозиції стосовно виправлення ситуації → розмірковування щодо другої причини проблеми → приклад із власного досвіду, що описово й аналітично підтверджує позицію → пропозиції стосовно виправлення ситуації і т.ін. → узагальнення)
5.	Фрейм-переконання	передбачає розмірковування задля послідовного обґрунтування, аргументації нової позиції через аналіз уже відомого знання (розмірковування щодо

		першої причини проблеми → переконливі аргументи → розмірковування щодо другої причини проблеми → переконливі аргументи і т. ін. → узагальнення як передбачення щодо можливої зміни ситуації)
6.	Сценарій-інтерпретація	передбачає розмірковування, ґрунтовані на аналізі серії фреймів, що послідовно змінюють один одного (автор аналізує не лише елементи об'єкта, як у попередніх різновидах, але й взаємодію між ситуаціями, узагальнює, використовуючи тактику застереження або пропозиції)
7.	Сценарій-трансляція	передбачає розмірковування, ґрунтовані на аналізі серії фреймів, що послідовно змінюють один одного й сконцентровують увагу на деталях, особливостях, окремих випадках, які допомагають зрозуміти масштаби тієї чи тієї проблеми
8.	Сценарій-переконання	автор виступає у ролі «провідника», досить часто відштовхується від загальновідомого твердження, в істинності якого він сумнівається, аби згодом, з кожним наступним абзацом, наводити відповідні аргументи (у такий спосіб здебільшого доводять хибність вихідного судження)

Таблиця 15.3. Етапи організації процесу академічного письма

№ з/п	Етап	Потрактування
1.	Обдумування	обміркувати можливі варіанти дій, висловлень, детально проаналізувати в думках побачене, прочитане, пережите, що стосується відповідного об'єкта, усебічно зважити всі «за» і «проти»
2.	Планування	докладно спроектувати свою подальшу діяльність, передбачивши мету, завдання, основні ідеї і т. ін., структурні елементи, їх змістове наповнення та форму вираження думки (міркування, судження, аргументація, доказ, передбачення і т. ін.)
3.	Написання	зафіксувати відповідні думки за допомогою мовних засобів і відповідно до чинних літературних норм української мови
4.	Перевірка	переконатися у правильності, точності подачі матеріалу, у дотриманні логічних, психологічних і мовностилістичних засад створення академічного тексту, у відсутності недоліків і т. ін.
5.	Удосконалення	покращити якість тексту у змістовому, мовностилістичному, технічному і т. ін. плані, надати йому найвищого ступеня довершеності

Таблиця 15.4. Основні способи організації академічного есе

№ з/п	Спосіб	Потракування
1.	Розмірковування	репрезентація різних думок, їх зіставлення або протиставлення задля отримання відповідних узагальнень
2.	Аргументація	репрезентація низки пов'язаних між собою суджень, які підтверджують прийнятність, слушність, істинність тих чи тих тверджень, позицій, думок
3.	Доказ	обґрунтування, доведення відповідних фактів через покликання на авторитетні джерела, істинні судження
4.	Судження	ствердження або заперечення наявності відповідних фактів, зв'язків і відношень між ними, властивих їм ознак і т. ін.
5.	Передбачення	припущення, зроблене на основі вивчених фактів, опрацьованих даних, про можливий перебіг подій, напрям розвитку явищ і т. ін.
6.	Асоціація	відображення уявлень про одні предмети і явища об'єктивної дійсності через інші
7.	Аналогія	репрезентація особливостей, закономірностей тих чи тих предметів і явищ на підставі схожості, подібності

Таблиця 15.5. Основні композиційні елементи академічного есе

№ з/п	Елемент	Призначення й особливості
1.	Заголовок	відбиває проблему науково-творчого пошуку, важливе питання, що постає у процесі пізнання і вимагає відповіді
2.	Вступна частина	конкретизує відповідну проблему через тезу, що чітко формулює основну ідею (у загальних рисах окреслює суть проблеми, актуалізує основні відомості щодо історії питання, апелює до того, про що конкретно йтиметься в основній частині)
3.	Аргументаційна частина	репрезентує аргументи, які допомагають осмислити тезу-проблему, підтвердити чи спростувати її (здійснюють аналіз дібраних матеріалів, що безпосередньо стосується порушеної проблеми; критично оцінюють наявні думки й підходи, зіставляють їх із власною позицією, зважують аргументи,

		дискутують і т.ін.; вектор розмірковувань здебільшого скеровують від головного до другорядного, від більш до менш важливого; наводять докази переконливі, ефективні, несуперечливі й самостійні; кількість доказів залежить від обговорюваної проблеми, логіки розгортання думки; для виокремлення основних моментів аргументованого викладу подекуди використовують рубрикацію)
4.	Висновкова частина	демонструє лаконічне логічне узагальнення основних аргументів (подекуди окреслює взаємозв'язок із іншими важливими проблемами)

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

Завдання 1. Доведіть або спростуйте твердження про жанрові особливості, потрактування, значення і т.ін. академічного есе. Як, на вашу думку, співвідносяться поняття «академічне есе» і «наукове есе»?

1. Будь-яке есе – наукова робота, побудована відповідно до загальних для такого дискурсу правил.

2. Заголовок есе безпосередньо не залежить від теми: окрім відбиття змісту роботи, він є точкою відліку авторських розмірковувань, засвідчує співвідношення частини і цілого.

3. Якщо у традиційному творі на літературну тему переважає раціональне поєднання аналізу літературного тексту з власними розмірковуваннями, то в есе – яскраво виражена авторська позиція.

4. Писати есе надзвичайно корисно, оскільки це дає змогу авторові навчитися чітко й грамотно формулювати думки, структурувати інформацію, послуговуватися основними категоріями аналізу, виокремлювати причинно-наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати власні висновки.

5. Зміст есе – чіткий виклад суті окресленої проблеми, її самостійний аналіз з використанням концепцій та аналітичного інструментарію, актуалізованого в межах дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію стосовно порушеної проблеми.

Завдання 2. Висловіть критичні міркування щодо диференціації академічного есе, представлених у таблицях 15.1, 15.2, а також стосовно основних способів його організації (таблиця 15.3). Які зі способів, на вашу думку, найбільш придатні для написання аргументаційного есе? З яких композиційних елементів складатимете таке есе і як інформаційно наповнюватимете?

Завдання 3. Уважно опрацюйте доступні матеріали щодо написання академічного есе. Доберіть матеріал задля створення власного академічного тексту – різновиду аргументаційного есе на одну із запропонованих тем. Дотримуйтеся вимог мовностилістичного та технічного оформлення. Обсяг тексту – до п'яти сторінок (0,2 др. арк.). Формат DOC, Microsoft Word 2003 або 2007; аркуш – А4, поля: верхнє і нижнє – по 2 см, ліве – 3 см, праве – 1,5 см. Шрифт – Times New Roman, стиль – звичайний, без переносів, кегль – 14 пунктів, міжрядковий інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1,25 см. Академічне есе повинне мати титульний аркуш (Додаток А) та список використаних джерел інформації (з нової сторінки), оформлені відповідно до чинних вимог.

1. Без ядра горіх так само ніщо, як і людина без серця (Г. Сковорода).
2. Більше думай і тоді вирішуй (Г. Сковорода).
3. Бути українцем – це значить бути постійно в стані доказування свого права на існування (В. Винниченко).
4. Визначай смак не по шкаралупі, а по ядру (Г. Сковорода).
5. Вічна парадигма історії: за свободу борються одні, а до влади приходять інші (Л. Костенко).
6. Держави стоять не на династії, а на внутрішній єдності і силі народу (О. Теліга).
7. Добрий розум, робить легким будь-який спосіб життя (Г. Сковорода).
8. З видимого пізнавай невидиме (Г. Сковорода).
9. З усіх утрат втрата часу найтяжча (Г. Сковорода).
10. Коли людина не встане з колін, то вона не далеко зможе пройти (І. Драч).
11. Коли риба спіймана, вона вже не потребує принади (Г. Сковорода).
12. Культура має два крила – збереження й примноження. Примноження культури є мірилом цивілізаційного процесу (Л. Танюк).
13. Людині не досить просто жити. Щоб жити, потрібні Вітчизна, свобода й пісня (П. Загребельний).
14. Малоросійство – це не політика і навіть не тактика, лише завжди апріорна і тотальна капітуляція (Леся Українка).
15. Митець потрібен своєму народові та й усьому світові тільки тоді, коли його творчість зливається з криком його нації (В. Стус).
16. Мій патріотизм – се не сентимент, не національна гордість, то тяжке ярмо (І. Франко).
17. Наша історія – це все і завжди спочатку (В. Стус).
18. Народ завжди має право протестувати проти гніту (П. Орлик).

19. Не досить, щоб сяяло світло денного сонця, коли світло голови твоєї затьмарене (Г. Сковорода).

20. Немає нічого небезпечнішого за підступного ворога, але немає нічого отруйнішого від удаваного друга (Г. Сковорода).

21. Немає страшнішої кари за муки нечистого сумління, бо немає вищого судді за правду (В. Чорновіл).

22. Неправда гнобить і протидіє, але тим дужче бажання боротися з нею (Г. Сковорода).

23. Патріотизм – серцевина людини, основа її активної позиції (В. Сухомлинський).

24. Раби – це нація, котра не має Слова. Тому й не зможе захистити себе (О. Пахльовська).

25. Рідну країну потрібно не лише любити – її потрібно знати (М. Рильський).

26. Розум завжди любить до чогось братися, і коли він не матиме доброго, тоді звертатиметься до поганого (Г. Сковорода).

27. Сліпі очі, коли затулені зіниці (Г. Сковорода).

28. Ти не можеш віднайти жодного друга, не нашукавши разом з ним і двох-трьох ворогів (Г. Сковорода).

29. Тоді лише пізнається цінність часу, коли він втрачений (Г. Сковорода).

30. У тих, хто душею низький, найкраще з написаного і сказаного стає найгіршим (Г. Сковорода).

31. Хоч би які великі були московські насильства, вони не дають московцям ніякого законного права на Україну (П. Орлик).

32. Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати – це наполовину завершити (Г. Сковорода).

33. Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього, хто не відає про славу своїх предків, той сам не вартий пошани (М. Рильський).

34. Хто спить на землі, не боїться упасти (І. Драч).

35. Щасливий, хто мав змогу знайти щасливе життя. Але щасливіший той, хто вмів ним користуватися (Г. Сковорода).

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

1. Для аргументаційного академічного есе характерні: академічність, логічність і водночас легкість викладу, точність, чіткість, зрозумілість і критичність.

2. Основна його мета – апелюючи до чужих думок, висловити власну позицію, переконливо обґрунтувати й аргументувати її.

3. Якість результату залежить від якості й кількості інформативних джерел, якості їх опрацювання та якості аргументації (від дотичності / недотичності наведених аргументів до порушеної проблеми) і т. ін.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №16
**ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА РЕДАГУВАННЯ ВЛАСНОГО
АКАДЕМІЧНОГО ТЕКСТУ З УРАХУВАННЯМ ПРИНЦИПІВ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ**

Питання для самостійного опрацювання

1. Композиція й архітектоніка академічного есе.
2. Жанрові особливості.
3. Заголовкова назва, змістове наповнення і т. ін.
4. Аналіз академічного есе крізь призму дотримання психологічних, логічних та мовностилістичних засад створення академічного тексту.
5. Перевірка власного академічного тексту на плагіат (із використанням спеціальних програм).

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

***Завдання 1.** Здійснить інтерпретацію раніше створеного власного академічного тексту з урахуванням принципів академічної доброчесності. Схарактеризуйте його композицію й архітектоніку, змістове наповнення й жанрові особливості. Виконайте повний редакторський самоаналіз крізь призму дотримання психологічних, логічних та мовностилістичних засад створення академічного тексту відповідного жанру. Перевірте спродукований академічний текст на плагіат (із використанням спеціальних програм).*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Академічна доброчесність: практичний досвід : зб. наук. праць / гол. ред. Л. Г. Білий. Хмельницький : Вид-во МАУП, 2023. Вип. 4. 125 с.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. С. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2017. 169 с.
3. Академічне письмо : навч. посіб. / Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 116 с.
4. Бабенко С. С. Як написати академічний навчальний текст : короткий довідник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2016. 32 с.
5. Болдирева А. Є., Раєвська І. В. Англійська мова. Академічне письмо. Академічна доброчесність : метод. вказівки. Одеса, 2021. 40 с.
6. Вихрущ А. В. Академічне письмо: структура і завдання. *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 112–116.
7. Гончаренко-Закревська Н. В., Дюканова Н. М. Шляхи поліпшення іншомовної академічної грамотності у ВНЗ. *Наука і техніка*. 2022. №. 1 (1). С. 27–36.
8. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність : навч. посіб. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 108 с.
9. Дюканова Н. М., Касьяненко А. Л. Основи редагування наукових статей, написаних англійською мовою. *Проблеми освіти* : зб. наук. праць. 2018. Вип. 89. С. 125–133.
10. Іщенко О., Черниш А. Есе як пріоритетний жанр академічного письма. *Філологічні трактати*. 2022. Т. 14. № 2. С. 49–56.
11. Зелінська Н. В. Зберігаючи красу наукового пошуку (алгоритм оцінювання та редагування наукових текстів). *Обрії друкарства*. 2020. № 1 (8). URL : <http://horizons.vpi.kpi.ua/article/view/190090/193798>
12. Козолуп М., Комар Р. Навчання академічного письма у вищій школі : теоретико-методологічні засади. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Т. 2. № 29. С. 220–225.
13. Колоїз Ж. В. Вектор наукових пошуків у методології. *Сучасні тенденції методики навчання: мовно-літературна царина* : колективна монографія / за ред. З. П. Бакум. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. С. 217–251.
14. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : практикум. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. 177 с.
15. Колоїз Ж. В. Проблемні питання сучасної методології. *Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних*

студентів у закладах вищої освіти України : матеріали регіональної науково-практичної конференції. Дніпро : Ліра, 2022. С. 28–30.

16. Костусяк Н. М. Академічна риторика та письмо : метод. рекомендації. Луцьк : Надстир'я. 2022. 44 с.

17. Кудла М. В. Академічна доброчесність у контексті розвитку педагогічної майстерності. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. Issue 22. С. 42–48.

18. Лютий Т. В. Академічне письмо та оприлюднення наукових результатів. Суми, 2018. URL : https://www.dropbox.com/s/63irdh9zfsfh6s9/04_LyutyuTV_Academic_Writing.pdf?dl=0

19. Мартинюк О. М. Академічне письмо (конспект лекцій) : навч.-метод. видання. Луцьк : Вежа, 2021. 48 с.

20. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

21. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / Н. В. Рашкевич, Ю. А. Отрош. Харків, 2022. 291 с.

22. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Академічна доброчесність університетської спільноти» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання / Уклад.: Н.С. Гарань. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2020. 62 с.

23. Методичні матеріали щодо мовних особливостей написання наукових статей в Україні та за її межами. Дніпро : Дніпровський гуманітарний університет, 2021. 39 с.

24. Основи наукового мовлення : навч. посіб. / С. А. Бронікова та ін.; за ред. І. М. Плотницької, Р. І. Ленди. Київ : Вид-во «Центр учбової літератури», 2022. 252 с.

25. Ревуцька С. К., Зінченко В. М. Академічне письмо: навч. посіб. Кривий Ріг, 2019. 130 с.

26. Редакторська справа: сучасний стан і перспективи розвитку : колективна монографія. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2023. 282 с.

27. Семенов Ю. Н., Дюканова Н. М. Застосування фразових банків у англійських академічних текстах. *Актуальні проблеми іноземної філології*. Луцьк. 2020. № 12. С.192–197.

28. Семеног О. Академічне письмо : лінгвокультурологічний підхід. URL : <http://academ-write.tilda.ws/>

29. Серебрянська І. «Основи академічного письма» в закладах вищої освіти: міждисциплінарне спрямування». *Освітологічний дискурс*. 2021. № 1 (32). С. 87–100.

30. Тимкова В. А. Українська мова в науці : навч. посіб. Вінниця : ВВ ВНАУ, 2018. 212 с.

31. Ульянова Г. О., Бааджи Н. П. Академічна доброчесність як основа академічного успіху. *Правова позиція*. 2022. № 4 (37). С. 98–103.

32. Усна і письмова комунікація та академічна риторика : навч. посіб. для студентів закладів вищої освіти / Н. С. Безгодова, М. О. Волошинова, І. О. Ніколаєнко. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 163 с.

33. Частник С. В., Частник О. С. Написання анотацій та резюме англійською мовою: навч.-метод. посіб. Харків, 2015. 35 с.

34. Шестакова С. О., Фенцик О. М., Недашківська Т. Є. Аналіз жанрових особливостей академічного письма української мови. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 7 (13). С. 315–327.

35. Шкіцька І. Ю. Основи академічної доброчесності. Практикум : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 64 с.

36. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : Методичні рекомендації та програма курсу. Київ, 2016. 61 с. URL : <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6WbnRzT2pGNUhoY2c/view>

37. Koloiz Zh. and Yelovska Yu. Academic writing as an academic course: problematic issues. *The International Conference on History, Theory and Methodology of Learning*. 2020. Vol. 75. URL : https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/ref/2020/03/shsconf_ichtml_2020_03006/shsconf_ichtml_2020_03006.html

38. Morley John, 2018. The Academic Phrasebank: an academic writing resource for students and researchers. URL : <http://www.phrasebank.manchester.ac.uk/index.htm>

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра української мови

АКАДЕМІЧНЕ ЕСЕ
з навчальної дисципліни «Основи академічного письма»

**НАЙБІЛЬША РОЗКІШ –
ЦЕ НАСОЛОДА РОЗУМІННЯ**

Студентки 2 курсу групи УАФ-23
факультету української філології
спеціальності 014 Середня освіта
(українська мова та література),
додаткової предметної спеціальності –
014.02 Середня освіта (Мова та зарубіжна
література (англійська))
Городецької Анни

Перевірила: доктор філологічних наук,
професор **Колоїз Ж. В.**

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів _____

Кривий Ріг – 2024

Перед людиною, яка прагне пізнати глобалізований світ у всіх його проявах, постають складні проблеми, пов'язані з процесом комунікації на різних рівнях. Нові виклики можуть виникати в науковому спілкуванні, що передбачає адекватне висвітлення наукової картини світу; у міжнаціональних контактах, що спричиняють глибинне занурення в культуру інших народів, взаємоповагу до інокомунікантів та допомагають позбутися псевдостереотипів й упередженості у проявах будь-якої несхожості; у міжособистісній взаємодії, що враховує морально-етичні принципи, сформовані тисячолітньою еволюцією людства. Пошук взаєморозуміння – це шлях до нового відкриття в науці, конструктивного розв'язання найскладніших міжнародних конфліктів, створення толерантного й гармонійного суспільства. На мою думку, істинним можна вважати твердження про те, що сприйняття проблем, їх усвідомлення під час наукової дискусії, пізнання інших культур, гармонійні міжособистісні контакти дарують насолоду розуміння, що, безперечно, є найбільшою розкішшю для людини.

Моє переконання ґрунтується на певних аргументах, що можуть бути проілюстровані яскравими прикладами. Розглянемо деякі з них.

По-перше, формування наукового знання починається з пробудження думки через сприйняття певного явища як дивовижного парадокса, про що говорив ще в античні часи великий грецький філософ Аристотель [1]. На згадку спадає спроба видатного українського мовознавця О.Потебні дати психолого-екзистенційну відповідь на питання, що таке процес розуміння, через співвідношення людської свідомості, світоспоглядання, міфотворення і знакоутворювальних процесів» [3, с. 107]. Імпульсом до розвитку теорії великого лінгвіста слугували праці німецького лінгвофілософа В. фон Гумбольдта про синтетичну природу мови, про зв'язок звукової матерії мови з процесами формо- й мислетворення. Феномен розуміння, за О.Потебнею, – це процес збудження думки, парадокс, триєдина система «сприймання – розуміння – тлумачення». В історії лінгвістичної думки ідеї лінгвофілософів не знаходили підтримки досить тривалий час. І тільки починаючи з кінця ХХ століття, можна відзначити справжнє усвідомлення глибини їхнього вчення. На моє глибоке переконання, саме такі наукові дискусії наближають науку до істинного знання, надають насолоду від інтелектуального спілкування, що породжує точне, глибоке та системне розуміння сутності наукового явища.

По-друге, на підтвердження виправданості виголошеної тези наведу такий, як на мене, переконливий аргумент. Насолода від

розуміння може бути під час міжнаціонального спілкування, що особливо актуально в постіндустріальну епоху розвитку людської цивілізації, коли світ глобалізується, а міжетнічні контакти поширюються. Лексичний склад рідної мови дає її носіям повне уявлення про відповідні поняття, предмети, явища та їхні ознаки. Проблема полягає в тому, що супровідні знання про них не знайомі носіям іноземних мов, оскільки інокомуніканти є представниками інших культур. Ускладнене розуміння всіх культурологічних підтекстів призводить до комунікативних невдач як на рівні міжособистісних контактів, так і у процесі сприйняття текстів художньої літератури, для усвідомлення яких необхідно заповнювати лінгвокультурологічні лакуни, пояснювати лексичні фони, що презентують слова-символи. Факти мови переконують у виправданості наведеного твердження.

Розглянемо деякі приклади фонові лексики тематичного поля «Природа» української та англійської мов. Так, в українській лінгвокультурології представлено широку й розгалужену систему знаків-символів рослинного світу. Їхнє значення зрозуміле кожному носієві мови, оскільки сформовано протягом багатотисячолітньої еволюції етносу й закріплено у свідомості супровідною сконденсованою підтекстовою інформацією. Зупинимось на чотирьох ключових поняттях: 1) *дуб* уособлює міць, повагу, здоров'я, довголіття, сильного козака [2, с. 203–204]; 2) *калина* презентує асоціацію з красою, радістю, здоров'ям, жінкою, її долею, духовним життям, весільним обрядом, кров'ю борців за волю, Україною [2, с. 269–270]; 3) *ружа* (*рожа*, *мальва*) символізує дівочу красу, молодість, привабливість [2, с. 510]; 4) *ковила* є усвідомленням волі, духу свободи, просторового безмежжя, козацького життя [2, с. 295].

В англійській мові фонову лексику відповідного тематичного поля презентовано такими лексемами: 1) *дуб*, національний символ Англії (англ. *oak*), визначає такі особливості національного характеру, як сила та витривалість; 2) *нарцис жовтий*, *цибуля-порей*, які є словами-омонімами (вал. *cenhinen*), національні символи Уельса, пов'язані з просвітителем Давидом, який поширював християнство у країні, та війною валлійців проти саксів відповідно; 3) *троянда*, національний символ Англії, що зберігає пам'ять про війну Білої та Червоної троянд (англ. *Wars of roses*), боротьбу за престол Йорків та Ланкастерів; протистояння завершилося об'єднанням династією Тюдорів із символічною червоно-білою трояндою; 4) *чортолох*, національний символ Шотландії, *шотландська троянда*, охоронець (англ. *The Guardian*); презентує такі риси національного характеру, як гордість, невибагливість, незалежність; за легендою, ця рослина захистила укріплення шотландців від нападу вікінгів; 5) *конюшина* (ірл. *seamair*),

національний символ Ірландії; трилисник конюшини використовував святий Патрик під час поширення християнства на ірландських землях.

Зіставний аналіз фонової лексики української та англійської мов засвідчив, що тематичне лексико-семантичне поле «Природа» містить лексику, що презентує додаткову приховану лінгвокультурологічну інформацію в обох мовах; українська фонова лексика проявляє загальнонародний характер усвідомлення підтекстових кодових значень на всій території України; англійські фонові лексеми представляють самостійні символи об'єднаних земель під проводом англійської Корони; українські слова-символи сформовано в дохристиянські часи буття українського етносу і збережено в подальшій християнській історії суспільства; англійські символічні коди демонструють асоціації з певними історичними подіями, постатями християнської культури загалом та історією аристократичних династій зокрема. Усвідомлення всіх розбіжностей між мовами та культурами переконає, що світ варіативний і потребує глибинного дослідження задля усунення когнітивного дисонансу під час міжнаціонального спілкування.

По-третє, аргументом, що свідчить на користь виправданості мого погляду на проблему, може бути те, що найбільша розкіш для кожної людини, насолода від порозуміння – це щоденне міжособистісне спілкування, що забезпечує гармонійне функціонування суспільства на основі золотого правила античності: «Стався до людей так, як би ти хотів, щоб вони ставилися до тебе». Золоте правило моралі, сформульоване в різних першоджерелах світових релігій слугує ілюстрацією істинної насолоди від життя в гармонії, що відкриває дорогу до пошуку істини шляхом толерантного розв'язання будь-якої проблеми.

Отже, можна навести ще чимало аргументів і прикладів на користь моєї позиції, але й запропоновані вище переконливо доводять, що будь-яка сфера діяльності людини буде успішною, якщо під час спілкування комуніканти намагатимуться досягти глибинного взаєморозуміння, насолоджуючись самим процесом пізнання істини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Античні поетики / упоряд. М. Борецький, В. Зварич. Київ : Грамота, 2007. 168 с.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
3. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму). Львів : Літопис, 2002. 125 с.

Додаток В

Протягом всієї історії розвитку людства поняття про мудрість накопичувалася, передавалася і трансформувалася. У Давні часи люди пізнавали світ і самі для себе були першоджерелами мудрості. Чим далі, тим людство ставало більш комфортним та прогресивним. З'явилося багато інформації. Деякі, порівнюючи себе з людьми минулих епох, вважали себе мудрішими, оскільки володіли великою кількістю інформації. Зараз ми маємо неконтрольований інформаційний потік, який отримуємо кожен день. Саме тому ми переплетені з інформацією як одне ціле. Перед нами величезна її кількість. Але чи вміємо ми виокремити найголовніше й цінне і застосовувати це в житті? Чи можна назвати нас мудрими? І хто ж така мудра людина?

Мудра людина не шукає легких шляхів. Вона вміє отримувати відповіді на складні питання, вирішувати тяжкі й заплутані проблеми. Передовсім вона спирається на глибоке розуміння та проникнення чогось, узагальнює й опрацьовує набуті знання. Людина, яка володіє достатньою мудрістю, бачить відмінність там, де її не бачать інші.

Загальновідомо, що слово «мудрість» походить від прикметника «мудрий», що означає «наділений, обдарований великим розумом; який має значний життєвий досвід; розумний, досвідчений» [4, с. 819]. На мою думку, мудрість – це не тільки набір певної інформації, отримані знання, це передовсім уміння виокремити потрібне й втілити його в життя, життєвий досвід. Основні істини, які були зароджені, чи то змінювалися, чи то залишалися незмінними. Одним із таких незмінних і золотих постулатів є вислів давньогрецького драматурга Есхіла про те, що: «Мудрий той, хто знає не багато, а потрібне». Хочу підтвердити свою думку запропонованими аргументами, які ґрунтуються на прикладах.

По-перше, людина, що багато знає, не завжди є мудрою. Мудра людина не витрачає свій час на непотрібну та зайву інформацію, яку отримує. Вона багато аналізує, обмірковує та приймає певні, здебільшого вдалі, рішення. Задля того, щоб бути мудрим, не треба знати все на світі, потрібно знати, як і коли використовувати свої здібності. Мудрість полягає не тільки в обсязі знань, а й у розумінні того, що є над чим працювати, є що досягти своїм розумом та втілювати в життя. «Так, я мудріший за них, тому що я знаю, що нічого не знаю, а вони, нічого не знаючи, гадають, що все знають» [3, с. 405]. Так свого часу говорив давньогрецький філософ Сократ, слова якого також підтверджують думку про те, що людина, яка багато всього знає, не завжди є мудрою.

Хочу навести приклад, який також підтвердить вислів філософа Сократа. Ефект Даннінга-Крюгера, або ефект профана, який дійсно став для мене відкриттям. Він полягає в тому, що існують люди, які мають невисокий рівень інтелекту, недостатню кваліфікаційну підготовку та вузький кругозір, але вважають, що все знають. Вони, не маючи компетентності та розуміння, переоцінюють свої здібності. Їх рішення є помилковими, а талантів, якими вони себе наділяють, у них насправді відсутні. Люди з таким ефектом не можуть усвідомити своїх помилок, завищують свої інтелектуальні здібності щодо тих, у кого вони вищі. Тому вважають, що нічого не знаючи, мудріші та розумніші за інших [5].

По-друге, мудра людина не надіється тільки на саму себе. Мудрість, яка приходить згори, вона наділена надприродними силами. Людина розуміє, що сама не осягне всієї повноти мудрості, а лише попросивши її у Бога, стане набагато міцнішою духовно та мудрішою. Прикладом може слугувати історія з Біблії, коли цар Соломон попросив у Бога серце мудре та розумне: «Дай же Своєму рабові серце розумне, щоб судити народ Твій, щоб розрізнити добре від злого» [2, с. 392]. Це було приємно для Господа, що Соломон не надівся тільки на свій розум та статус, а щиро звернувся та попросив серце мудре та розумне. Тому й «дав Бог Соломонові дуже багато мудрості та розуму, а широкість серця – як пісок, що на березі моря» [2, с. 394].

Як відомо, цар Соломон став мудрим правителем, який справедливо керував державою. Усі тоді, як багато хто й зараз, хотіли б мати таку ж Соломонову мудрість. Навіть цариця Савська приїжджала до Соломона повчитися в нього мудрості. Як сказано у Святому Писанні, «І збільшилася Соломонова мудрість над мудрість усіх синів сходу та над уся мудрість Єгипту. І був він мудріший від усякого чоловіка... І приходили від усіх народів, щоб послухати Соломонову мудрість, від усіх царів краю, що чули про мудрість його» [2, с. 394].

Підтвердженням виправданості виголошеної тези може слугувати приклад як Соломон втілював свою мудрість під час керування державою. До царя прийшли дві жінки, які сперечалися між собою. Причиною суперечки було немовлятко. Ці жінки народили разом в одному домі. Та вночі одна з жінок налягла на свого сина – і він помер. Несчасна, не відаючи, що творить, забрала собі живого, а сусідці підклала мертвого. Уранці жінка побачила, що то не її дитина, а відтак пішла до царя, щоб той мудро їх розсудив. Соломон, маючи мудрість від Бога, сказав такі слова, простягаючи меч: «Розітніть це живе дитячко надвое, дайте половину одній, а половину другій» [2, с. 392]. Почувши це, одна з справжня мати попросила віддати немовля живим іншій. Це було мудре Соломонове рішення, продиктоване волею Божою.

По-третє, на підтвердження виправданості виголошеної тези наведу ще один переконливий, як на мене, аргумент. Мудра людина не тільки знає потрібне, а й широко впливає на доленосні рішення, які досягаються через милосердне серце. Мудрість у вчинках може захистити чиєсь життя, врятувати від голоду та дати надію. Прикладом може слугувати постать Матері Терези. Ця жінка була прихистком для багатьох знедолених і відкинутих всіма. Своєю мудрістю вона робила для таких людей все можливе, що було в її силах. Мати Тереза відкривала притулки для смертельно хворих людей, де їм надавалася безкоштовна допомога. Вона допомагала голодним в Ефіопії та постраждалим в Чорнобилі, створила дитячі будинки для безпритульних і прокажених по всій Індії. Її діяльність було відома на весь світ. Вона була нагороджена Премією миру та Нобелівською премією миру. «Що більше любові, мудрості, краси і доброти ви відкриєте в собі, то більше ви помітите їх у довколишньому світі» – так казала Мати Тереза. Навряд чи людина без мудрого серця наважилася б на такі вчинки.

Отже, запропоновані мною аргументи та приклади переконливо доводять, що мудра людина знає потрібне. Я вважаю, що тільки така людина, вміє втілювати свої знання в життєвий досвід, вдало розв'язувати складні питання, не надіятися тільки на свої інтелектуальні здібності, допомагати людям та бути прикладом й впливом для оточення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : практикум. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. 178 с.
2. Огієнко І. І. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. Київ : Українське Біблійне товариство, 2006. С. 392–394.
3. Платон. Апологія Сократа. Діалоги. Харків : Фоліо, 2017. 405 с.
4. Словник української мови : в 11 томах. Т. 4, 1973. 819 с.
5. Kruger J. Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments. *Journal of Personality and Social Psychology*. December 1999. 77 (6). С. 1121–1134.

Додаток Г

Сучасна людина, вихована в європейській традиції, сприймає демократію як соціальну цінність, яка асоціюється з владою народу, вільним волевиявленням, можливістю впливати на політичні процеси в суспільстві тощо. Однак, в історії філософської думки представлена значна кількість концепцій, які акцентують увагу не лише на позитивних, але й на негативних аспектах демократії, вказуючи на її недоліки. Навіть такий відомий захисник демократії, як Карл Поппер, відзначає, що при спрощеному розумінні демократія стає внутрішньо суперечливою, адже, на його думку, вона не зводиться до «правління народу».

Чим, на мою думку, є демократія і які вона має переваги? Які критичні концепції щодо демократії я можу назвати і на які аргументи вони спираються? Чи є спосіб нівелювати її негативні риси? Якою могла б бути «ідеальна демократія»? Питань виникає чимало.

Не скажу, що я все своє свідоме життя цікавилася тим, що таке демократія. Це не зовсім хвилювало мене. Ще зі шкільних років я усвідомила, що демократія – це народовладдя, а значить щось позитивне. Відтоді, чуючи вислів «демократична влада», я пояснювала для себе доволеньо: «народна влада». Однак тепер розумію, що не все так просто, бо використовуваний мною спосіб не спрацьовує під час аналізу інших словосполучень, які сьогодні в кожного на вустах, наприклад, «демократичне суспільство», «демократичний вибір», «демократичні цінності». Очевидно, нинішніх моїх знань недостатньо для того, щоб говорити про власне розуміння демократії, тим більше про її переваги й недоліки. Для того, щоб бути, так би мовити, «у темі», треба опрацювати спеціальну літературу й зробити відповідні висновки.

Наразі, оперуючи словниковими поясненнями, розумію, що демократія – це політична система управління державою, згідно з якою єдиним легітимним джерелом влади є народ (слово «демократія», запозичене з давньогрецької мови, власне, і перекладається як «влада народу»). Це означає, що за демократії все залежить від воля народу, тобто має бути те і так, як того хочемо ми з вами, отой самий народ. Обирай, а потім вимагай усіх обіцяних благ від представників влади, за яких віддав свій голос. Як свідчить наше сьогоднішнє, більшість бажає жити в демократичному суспільстві, бо вважає такий політичний режим зразковим, бездоганим.

Тоді чому грецький філософ Платон ідеальною (єдино правильною) формою державного правління вважав аристократію («владу найкращих»), а демократію зараховував до хибних разом із тимократією, олігархією й тиранією? І що означають його слова

«демократія відбувається тоді, коли бідняки, отримавши перемогу, деяких із своїх супротивників знищують, інших виганяють, а решту зрівнюють у громадянських правах і заміщенні державних посад». І до чого тут «жеребкування» при демократичному устрої? Розібратися складно. До того ж насторожує й описаний метод установа демократії («силою зброї»), і думки про те, як житимуть люди при демократії («у державі з'явиться повна свобода, відвертість і можливість робити все, що хочеш») і про те, що в демократичній державі можна й не брати участь в управлінні, навіть якщо хтось і здатний до цього; не обов'язково підкорятися, якщо хтось не бажає, не обов'язково воювати, коли інші воюють або дотримуватися умов миру, якщо ти миру не бажаєш. Ще тоді мислитель пов'язував демократію з окремими представниками народу, які з часом можуть узурпувати владу й стати тиранами. Мабуть, такі його міркування були небезпідставними. Підтвердження сказаному є політичний режим Російської Федерації, де, як відомо, так званий «законнообраний» представник народу узурпував владу й перетворився на тирана. Однак і його влада не є «абсолютною» й «необмеженою» (К. Поппер). У цьому і є «парадокс свободи»: «вільна людина може скористатися своєю абсолютною свободою насамперед для того, щоб потоптати закони, а потім і саму свободу, вимагаючи встановлення тиранії» [4, с. 143].

Платон критикує демократію не тільки через наближення до тиранії, але й тому, що вважає, що демократичний устрій шкодить інтересам народу. Поділяючи суспільство на трутнів, багатіїв та народ, філософ нібито натякає на те, що за демократії при владі часто-густо опиняється не власне народ, а його обрані представники з розряду «трутнів» чи «багатіїв». Крім того, абсолютна більшість народу неспроможна брати безпосередню участь в управлінні державою, бо не має відповідних знань, умінь і навичок. Я так само належу до цієї більшості, тим паче у свої дев'ятнадцять ще жодного разу не брала участь у виборах, не маю певного досвіду, але маю можливість спостерігати, сприймати й аналізувати.

Тепер я демократію асоціюю зі свободою, а слово «демократичний» співвідношу зі словами «вільний», «незалежний». Позитивно оцінюю те, що демократичний устрій будується на принципах рівності і свободи: кожен має однакові права й обов'язки і ніхто не повинен підкорятися чужим правилам, робити щось примусово, під тиском. Я підтримую демократичні принципи: для мене важливими є людська гідність, свобода вибору, свобода слова, свобода віросповідання, свобода думки...

Кажуть, українська держава зробила свій демократичний вибір. Підтвердженням цього є відносно вільні й відкриті вибори президентів

(їх за часів Незалежності у нас було шість) і парламенту. На мою думку, демократія щось значно більше ніж просто справедливі вибори. Не можна забувати про саму ідею демократії («воля народу»), про суспільні орієнтири та принципи поведінки. Якщо припустити, що в центрі демократичного устрою стоїть громадянин, його життя, здоров'я, гідність тощо, то стає очевидним, що наша українська демократія є хворобливою або, як кажуть критики демократії, «морально зіпсованою» [3]. Причини різні, найосновніша та, що наші представники влади далекі від своїх виборців, від народу, який зобов'язав їх представляти свої інтереси, а тому ухвалюють рішення не на користь народу, а великого капіталу, олігархів, що, у свою чергу, призводить до розвитку бюрократії та корупції. Вважаю, що недоліком демократії є й те, що в результаті вільного волевиявлення до керівних структур потрапляють не лише професіонали, але й люди, м'яко кажучи, які нічого не розуміють у політиці (наприклад, звичайні електрики, перукарі тощо).

Не сприяє побудові демократичного суспільства й політична апатія виборців, які не мають бажання реалізувати своє право вибору, не бажують займатися управлінською діяльністю, бо переконані, що жоден депутат не виконає того, що обіцяє. У результаті – до влади щоразу приходять «не ті». Виходить так, що демократія в нас нібито і є, а справжньої демократії, на жаль, немає. Зараз я не бачу способу, який допоміг би нівелювати ці негативні моменти. Справедливо хтось сказав, що без недоліків не проживеш навіть в ідеальній країні, не кажучи вже про демократичну чи тоталітарну. Ідеальної демократії не буває, навіть на Заході. Успішне вирішення одних проблем часто-густо призводить до появи інших, іноді значно серйозніших. Іноді народ викривлено розуміє свободу, нехтує принципами моральності, виходить за рамки дозволеного і тоді стираються межі між свободою та всездозволеністю. А всездозволеність породжує свавілля: свавільну поведінку, свавільні вчинки, схильність діяти на власний розсуд, не зважаючи на волю й думку інших.

Отже, підбиваючи підсумок, можу сказати про те, що демократія для мене не просто певний державний устрій, а й загально визнана цінність. Для її утвердження демократичним інститутам доведеться багато працювати, щоб підвищити соціальну зрілість громадянського суспільства, виправити його деформовану моральну й правову свідомість, установити дієвий контроль над діяльністю владних структур. Народ має усвідомити, що таке справжня демократія і чому вона важлива для сучасної України. Для мене очевидним є те, що справжня демократія визнає і прагне захищати права кожної людини і свободи кожного громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдула А. И. Демократия и легитимность. *Актуальні проблеми духовності* : зб. наук.праць / ред.: Я. В. Шрамко. Вип. 13. Кривий Ріг, 2012. С. 193–199.
2. Абдула А. Принцип керівництва та етика «відкритого суспільства». *Актуальні проблеми духовності*: зб. наук. праць / ред.: Я. В. Шрамко. Вип. 20. Кривий Ріг, 2019. С. 86–96.
3. Критика демократії. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. 1. Київ : Основи, 1994. С. 139–158.

УДК 811.161.2(075.8) (076.5)
К 61

Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і перероб. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2024. 143 с.

Навчальне видання

Жанна Василівна Колоїз
ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

Навчальний посібник

Роботу з комп'ютерного набору,
літературного та технічного редагування виконав автор

Підписано до друку 26 серпня 2024 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Ум. др. арк. 8,21. Обл.-вид. арк. 7,5.
Наклад 100 прим.

ФОП Маринченко С. В.
вул. Героїв АТО, 81-А, оф. 109, м. Кривий Ріг
Дніпровська обл., 50086
Свідоцтво про державну реєстрацію №030567 від 19.01.2007 р.
Тел. (067) 539-66-81